

BLIŻEJ BIBLIOTEKI

Nr 1/2 (24/25)/2025

ISSN 2300-0570

Pismo bibliotekarzy Wielkopolski południowo-wschodniej

42

Graficzny drobiazg w spuściznie rodziny Wiłkomirskich

Bogumiła Celer

110

Co nowego
w Bibliotece Narodowej?

Ewa Szczurek

106

Drugi Prezydent
Rzeczypospolitej Polskiej
bohaterem prac uczniów
szkół średnich

Jarosław Durka

REDAKTOR NACZELNA	dr Bogumiła Celer
SEKRETARZ REDAKCJI	Anna Wojtyńska
RADA REDAKCYJNA	prof. UK dr hab. Ewa Andrysiak Adam Borowiak Małgorzata Kołodziej Jadwiga Miluńska-Stasiak Jolanta Nowosielska prof. UK dr hab. Krzysztof Walczak
WYDAWCA	PBP Książnica Pedagogiczna im. A. Parczewskiego w Kaliszu
ADRES REDAKCJI	62-800 Kalisz, ul. Południowa 62 tel. (62) 757 13 21 e-mail: b.celer@kp.kalisz.pl
PROJEKT OKŁADKI, SKŁAD I ŁAMANIE	dr Bogumiła Celer
OPRACOWANIE GRAFICZNE ZDJĘĆ	Jerzy Wasilkowski
DRUK	Dangraf Kalisz

ZESPÓŁ REDAKCYJNY

Małgorzata Judasz
(Gminna Biblioteka Publiczna im. Braci Gillerów w Opatówku)
Henryka Karolewska
(PBP Książnica Pedagogiczna im. A. Parczewskiego w Kaliszu)
Maria Kubacka-Gorwecka
(Miejska Biblioteka Publiczna im. A. Asnyka w Kaliszu)
Paulina Matysiak
(PBP Książnica Pedagogiczna im. A. Parczewskiego w Kaliszu)
dr Marcin Mikołajczyk
(Biblioteka Uniwersytetu Kaliskiego)
Anna Lisiecka
(PBP Książnica Pedagogiczna im. A. Parczewskiego w Kaliszu)
Monika Sobczak-Waliś
(Biblioteka Publiczna Gminy Gołuchów)
Aldona Zimna
(PBP Książnica Pedagogiczna im. A. Parczewskiego w Kaliszu)

Czasopismo dostępne również w wersji elektronicznej na platformie Issuu i Calaméo

**Szanowni Państwo,
Drodzy Przyjaciele Bibliotek i Edukacji!**

jubileuszowy numer „Bliżej Biblioteki” jest znakomitą okazją do podkreślenia roli, jaką czasopismo od lat odgrywa w dokumentowaniu i promowaniu działalności bibliotek południowo-wschodniej Wielkopolski. Każde kolejne wydanie potwierdza, że biblioteki pedagogiczne są ważnym partnerem edukacji, kultury i rozwoju lokalnych społeczności.

Wyrazy uznania kieruję do Redakcji i Autorów, którzy z zaangażowaniem i konsekwencją tworzą pismo o wysokim poziomie merytorycznym. Życzę Państwu, aby jubileuszowe wydanie było źródłem inspiracji oraz zachętą do dalszych działań na rzecz czytelnictwa i edukacji.

Z wyrazami szacunku i serdecznymi gratulacjami

Dorota Kinal

Dyrektor Departamentu Edukacji i Nauki

Urzędu Marszałkowskiego

Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu

**Szanowni Czytelnicy,
Drogie Koleżanki i Koledzy Bibliotekarze!**

oddając w Państwa ręce jubileuszowy numer „Bliżej Biblioteki”, pragnę podkreślić, jak ważnym elementem naszej wspólnej działalności stało się to czasopismo. Przez lata towarzyszyło ono pracy bibliotekarzy, dokumentowało inicjatywy lokalne i ogólnopolskie, a przede wszystkim integrowało środowisko ludzi oddanych edukacji i kulturze.

Numer 24/25 jest szczególny – stanowi dowód ciągłości, rozwoju i otwartości na zmieniające się potrzeby odbiorców. Zawarte w nim artykuły, sprawozdania i relacje pokazują bibliotekę jako instytucję dynamiczną, reagującą na wyzwania współczesności, a jednocześnie głęboko zakorzenioną w tradycji i dziedzictwie regionu.

Serdecznie dziękuję Autorom za rzetelność, pasję i gotowość dzielenia się doświadczeniem. Wyrazy wdzięczności kieruję także do Zespołu Redakcyjnego, który z ogromnym zaangażowaniem dba o wysoki poziom pisma. Jestem przekonana, że jubileuszowe wydanie stanie się dla Czytelników źródłem inspiracji oraz impulsem do podejmowania kolejnych wartościowych działań. Życzę Państwu nieustającej motywacji do rozwijania bibliotek.

Z pozdrowieniami,

Jolanta Nowosielska

Dyrektor PBP Książnicy Pedagogicznej
im. A. Parczewskiego w Kaliszu

ARTYKUŁY

- 6 **Natalia Pędziwiatr**, Działalność regionalna Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Włodzimierza Pietrzaka w Turku w systemie kultury miasta oraz świadomości społecznej
 - 14 **Anna Wojtyńska**, Projekt „Aktywna Biblioteka” – razem dla czytelnictwa
 - 17 **Marcin Galant**, Działalność Klubu Miłośników Polszczyzny „Złote Pióro”
 - 20 **Jerzy Bielawski**, Bolesław Chrobry pierwszym królem Polski
 - 28 **Jerzy Bielawski**, Rok 2024 – rokiem Marii Dąbrowskiej, wybitnej pisarki Ziemi Kaliskiej
 - 34 **Mariola Śmiecińska**, Kryminalny półświatek Kalisza na łamach prasy dwudziestolecia międzywojennego
 - 38 **Marta Golembiewska**, Izba Pamięci Ochotniczej Straży Pożarnej w Stawiszynie
 - 42 **Bogumiła Celer**, Graficzny drobiazg w spuściźnie rodziny Wilkomirskich. Ekslibris Jana Stańdy dla Kazimierza Wilkomirskiego
 - 50 **Bogumiła Celer, Marcin Mikołajczyk**, Od Nowego Jorku przez Waszyngton po Londyn – biblioteczna podróż pełna inspiracji
-

SPRAWOZDANIA I RELACJE

- 68 **Natalia Zakońska**, Książnica Pedagogiczna na Targach Edukacyjnych w Poznaniu
 - 70 **Ewa Andrysiak**, Święto krakowskich bibliofilów. 95-lecie Rycerskiego Zakonu Bibliofilskiego z Kapitułą Orderu Białego Kruka
 - 74 **Marcin Mikołajczyk**, „Sercem pozostał przy Handlówce” – uroczyste spotkanie promujące bibliofilski druk o ks. Józefie Sieradzanie
 - 76 **Anna Lisiecka, Aldona Zimna**, „Słowa uczą, przykłady pociągają” – czytelnictwo w centrum IX Ogólnopolskiego Forum Bibliotek Pedagogicznych w Krakowie
 - 80 **Bogumiła Celer**, Salzburskie spotkanie muzycznych bibliotekarzy. Relacja z Kongresu IAML
 - 86 **Paulina Pacyna-Dawid, Ewa Szalek**, U stóp Muz: Narodowe Czytanie 2025 w Liceum Ogólnokształcącym Nr I im. m. H. Sucharskiego w Kępnie
 - 90 **Andrzej Kurzyński**, Narodowe Czytanie w Książnicy Pedagogicznej w Kaliszu – renesansowe słowo, współczesne emocje
 - 94 **Henryka Karolewska**, Europejskie Dni Dziedzictwa 2025 w Książnicy Pedagogicznej w Kaliszu
 - 98 **Anna Lisiecka, Paulina Matysiak**, „Lokalnie działamy, razem czytamy!” Relacja z IV Wielkopolskiego Forum Bibliotekarzy
 - 106 **Jarosław Durka**, Drugi Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej bohaterem prac uczniów szkół średnich. Podsumowanie Ogólnopolskiego Konkursu Historyczno-Literackiego „Prezydent Stanisław Wojciechowski. Jego wiek, dokonania, pamięć”
 - 110 **Ewa Szczurek**, Co nowego w Bibliotece Narodowej?
 - 116 **Bogumiła Celer**, XVI Ogólnopolska Konferencja Bibliotekarzy Muzycznych w Krakowie – relacja
 - 120 **Aldona Zimna**, Książnica Pedagogiczna w Kaliszu wśród ogólnopolskich liderów promocji czytelnictwa
-

PRZEGLĄD WYDAWNICTW O REGIONIE

- 124 **Marcin Mikołajczyk**, Książki regionalne w naszych bibliotekach
-

SILVA RERUM

- 138 **Agnieszka Rogalińska, Grzegorz Brodacki**, Pamięci Stanisława Barańskiego „Wacusia”. Wspomnienie rodzinne o powstańcu warszawskim i jego matce

Drodzy Czytelnicy, Szanowni Autorzy!

Oddajemy w Państwa ręce numer 1/2 (24/25) czasopisma „Bliżej Biblioteki” – wydanie szczególne, podwójne i jubileuszowe, które skłania do zatrzymania się na chwilę refleksji nad drogą, jaką przeszło nasze pismo, oraz nad miejscem, jakie zajmuje ono dziś w środowisku bibliotekarskim południowo-wschodniej Wielkopolski. Kolejne numery „Bliżej Biblioteki” tworzą bowiem nie tylko chronologiczny zapis wydarzeń, lecz także wielowymiarową opowieść o bibliotekach, ich pracownikach, partnerach oraz społecznościach, którym od lat służą.

Od pierwszych wydań czasopismo konsekwentnie realizuje swoją misję dokumentowania i popularyzowania działalności bibliotek pedagogicznych, publicznych i naukowych, a także prezentowania badań regionalnych, inicjatyw edukacyjnych i projektów czytelniczych. W archiwalnych numerach odnajdujemy teksty poświęcone historii instytucji, sylwetkom ludzi zasłużonych dla kultury i edukacji, regionalnym zbiorom oraz wydarzeniom, które na trwałe wpisały się w kalendarz życia kulturalnego regionu. Jubileuszowy numer 24/25 świadomie nawiązuje do tej tradycji, jednocześnie ukazując dynamikę i różnorodność współczesnego bibliotekarstwa.

Zgromadzone w tym wydaniu artykuły podejmują tematykę szczególnie bliską „Bliżej Biblioteki” – działalność regionalną bibliotek, projekty wspierające czytelnictwo, ochronę i popularyzację dziedzictwa kulturowego oraz rolę bibliotek jako przestrzeni edukacji formalnej i nieformalnej. Autorzy prezentują zarówno wyniki badań, jak i praktyczne doświadczenia, pokazując bibliotekę jako instytucję żywą, reagującą na potrzeby użytkowników i zmieniające się uwarunkowania społeczne.

Istotną część numeru stanowią sprawozdania i relacje z konferencji, forów bibliotekarskich, jubileuszy oraz wydarzeń kulturalnych. Ten dział – obecny w czasopiśmie od lat – pełni ważną funkcję dokumentacyjną, ale także integracyjną. Uświadamia bowiem, jak rozległa i wielowątkowa jest sieć współpracy bibliotek, jak ważna pozostaje wymiana doświadczeń oraz wspólne poszukiwanie nowych form pracy z czytelnikiem. Uzupełnieniem całości jest przegląd wydawnictw regionalnych oraz teksty o charakterze wspomnieniowym, które przypominają o ludziach i wydarzeniach tworzących pamięć naszego środowiska.

Jubileuszowy charakter numeru skłania również do podziękowań. Wyrazy wdzięczności kieruję do Autorów, którzy zechcieli podzielić się swoją wiedzą, pasją i doświadczeniem, wzbogacając kolejne wydanie. Dziękuję Członkom Rady Redakcyjnej i Zespołu Redakcyjnego za rzetelną, odpowiedzialną i konsekwentną pracę nad kształtem pisma. Szczególne podziękowania należą się Czytelnikom – to Państwa zainteresowanie, obecność i życzliwe reakcje sprawiają, że czasopismo nieustannie się rozwija.

Mamy nadzieję, że jubileuszowy numer stanie się dla Państwa nie tylko podsumowaniem dotychczasowej drogi „Bliżej Biblioteki”, lecz także inspiracją do dalszych działań, refleksji i współtworzenia kolejnych wydań. Niech będzie on potwierdzeniem, że biblioteki – niezależnie od zmieniających się realiów – pozostają blisko ludzi, wiedzy i kultury.

Z życzeniami uważnej, satysfakcjonującej lektury i serdecznymi pozdrowieniami,

DR BOGUMIŁA CELER
REDAKTOR NACZELNA

■ Natalia Pędziwiatr

Działalność regionalna Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Włodzimierza Pietrzaka w Turku

w systemie kultury miasta oraz świadomości społecznej

Biblioteki i ich działania na poziomie regionalnym nie funkcjonują w próżni – nieustannie oddziałują zarówno na społeczność lokalną, jak i w szerszym, ogólnokrajowym wymiarze. Ich wpływ może być pozytywny: inspirować, poszerzać wiedzę, zachęcać do aktywności społecznej i kulturalnej oraz wzmacniać lokalną tożsamość. Publikacje o tematyce regionalnej mogą stać się podstawą rozwoju turystyki danego miejsca, a lokalnym mieszkańcom umożliwić odkrywanie nieznanych zakątków oraz sylwetek zarówno postaci historycznych, jak i współczesnych. Autorzy, tworząc tego rodzaju publikacje, wspierają badawcze i artystyczne zainteresowania mieszkańców oraz innych odbiorców, zachęcając zarówno swoją pracą, jak i jej efektami do podejmowania podobnych działań. Takie zaangażowanie pozwala stworzyć bogaty zbiór piśmiennictwa regionalnego, będącego powodem do dumy nie tylko dla biblioteki, ale również dla jej pracowników, czytelników i sympatyków.

Negatywnym aspektem bibliotecznej działalności regionalnej są jednak konflikty na tle zarówno finansowym, jak i politycznym. Niektóre publikacje, ukazujące prawdziwą historię danej miejscowości lub opisujące sylwetki lokalnych bohaterów i znanych ludzi, mogą prowadzić także do nieporozumień czy prób wybielenia, upiększenia lub wręcz sfalszowania przeszłości.

PROMOCJA DZIAŁAŃ REGIONALNYCH ORAZ WYDAWNICTWA

W Miejskiej Bibliotece Publicznej im. Włodzimierza Pietrzaka (MBP) nie ma wyznaczonej osoby odpowiadającej za działania promocyjne instytucji. Dyrektor „planuje działalność Biblioteki” na cały rok kalendarzowy, jak i uwzględniając nieco dłuższy okres (Rozdział 5, paragraf 12)¹. Pracownicy Czytelni Książek, Czasopism i Zbiorów Regionalnych oraz Pracowni Komputerowej i Wypożyczalni Zbiorów Multimedialnych realizują te plany „organizując formy pracy działalności kulturalnej i edukacyjnej” (Rozdział 5, paragraf 17 i paragraf 18)². Te same obowiązki dotyczą pracowników dwóch filii. Kierownik Działu Gromadzenia, Opracowania i Udostępniania Zbiorów analizuje realizację planów i na podstawie tej analizy wysuwa wnioski dla biblioteki na przyszłość³. W Regulaminie nie ma wprost informacji o tym, czy promocja jest wpisana w plan pracy Biblioteki.

Działania promocyjne biblioteki odbywają się głównie za pośrednictwem jej strony internetowej, stron MBP w serwisach społecznościowych (serwis Facebook), poprzez lokalne media (serwis internetowy Turek.net i iTurek.net, gazetę „Echo Turku” i inne gminne gazetki) oraz plakaty i ulotki w przestrzeni publicznej. Zadanie przekazywania informacji mediom spoczywa na pracownikach Czytelni Książek, Czasopism i Zbiorów Regionalnych. Z kolei za prowadzenie strony internetowej i portali społecznościowych MBP oraz projektowanie wszelkich promocyjnych grafik odnoszących się do działalności placówki odpowiedzialni są pracownicy Pracowni Komputerowej i Wypożyczalni Zbiorów Multimedialnych⁴. Pracownicy obu filii mają za zadanie przekazywać „informację z działalności [...] na stronę internetową Biblioteki” (Rozdział 5, paragraf 20 i 21)⁵, być może właśnie do pracowników Pracowni Komputerowej i Wypożyczalni Zbiorów Multimedialnych.

Promocja działań regionalnych oraz wydawnictw najczęściej łączy się bezpośrednio z organizacją różnych wydarzeń kulturalnych i społecznych. Na podstawie analizy artykułów na stronach MBP i lokalnych mediów można określić cztery działania, które ukazują wpływ regionalnej działalności na kulturę i rozwój miasta oraz świadomość i zaangażowanie społeczne mieszkańców. Są to:

- organizacja wieczorków, warsztatów poetyckich oraz innych wydarzeń, połączonych ze spotkaniami autorskimi,
- tworzenie projektów edukacyjnych, wystaw i prac naukowych o regionalnym charakterze,
- organizacja konkursów literackich oraz publikacja antologii nagrodzonych wierszy,
- prośby o pomoc we współtworzeniu danej publikacji.

WYDARZENIA REGIONALNE

O CHARAKTERZE KULTURALNYM I SPOŁECZNYM

Jednym z najbardziej powszechnych lokalnych wydarzeń są spotkania autorskie, mające na celu promocję zarówno wydanych tomików poezji, ich autorów, jak i samej biblioteki oraz wydawnictwa. Jednym z takich wydarzeń organizowanym przez bibliotekę było spotkanie z Anną Pękacz, poetką, autorką wydanego tomiku *Olśnienie*. Spotkania zwykle

¹ Regulamin organizacyjny Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Włodzimierza Pietrzaka w Turku z dnia 28 czerwca 2018 r. (www.mbpaturek.naszbip.pl/regulaminy) [dostęp: 12.01.2024].

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem.

odbywają się w głównej siedzibie Miejskiej Biblioteki Publicznej. Zapraszani są na nie mieszkańcy miasta i powiatu oraz władze gmin. Wybrane osoby – lub sam autor bądź autorka – czytają wiersze z tomiku, a następnie zainteresowanym rozdawane są autografy. Spotkania autorskie są także kolejną okazją do zakupu promowanej pozycji⁶.

Promocja twórczości Lecha Lamenta, znanego lokalnego poety, czasem przybiera bardziej bogatą formę, wykraczającą poza standardowe rozumienie spotkań autorskich. Organizowane są równocześnie warsztaty poetyckie dla młodzieży, podczas których nie tylko może ona poznać artystę, ale także próbuje swoich sił w pisaniu wierszy⁷. Młodzi ludzie, pełni wiary w własne umiejętności, zachęcani równocześnie do pogłębienia swoich talentów, mają możliwość uczestnictwa w różnorodnych konkursach literackich organizowanych przez bibliotekę, w których to Lament często m.in. prowadzi wydarzenie lub zasiada w składzie komisji konkursowej. Nierzadko też finał konkursów łączy się z promocją jego tomików, jak w przypadku Gali XII Ogólnopolskiego Konkursu Literackiego⁸. Pozycja Anny Pękacz i promocja jej publikacji także była ujęta w programie finału XXII Ogólnopolskiego Konkursu Poetyckiego im. Włodzimierza Pietrzaka w czasie święta zwanego Biesiadą Poetycką⁹.

Innym projektem promującym publikacje wydawnictwa MBP były spotkania dla seniorów, organizowane w ramach promocji książki *Życiorysy lokalne [XX w.]: piszemy biografie bohaterów lokalnych z Turku i powiatu tureckiego*. Podczas kilku spotkań uczestnicy wysłuchali prezentacji poświęconych lokalnym bohaterom¹⁰. Warto zauważyć, że wydarzenie umożliwiło młodym ludziom postawienie pierwszych kroków w prezentowaniu materiałów edukacyjnych starszym mieszkańcom – w formie przedstawienia jednej z regionalnych historii oraz związanych z nią postaci. Efektem tego projektu, oprócz zorganizowania wydarzenia dla seniorów, było kolejne spotkanie (również połączone z promocją publikacji) w lokalnym liceum z autorami wybranych rozdziałów i dwoma bohaterami spośród wszystkich opisanych historii¹¹.

Konkursy literackie są okazją nie tylko do ukazania szerszemu gronu talentów literackich młodzieży i dorosłych, ale także dają możliwość literackiego debiutu w antologiach poezji, którą MBP wydaje w swoim wydawnictwie. Najważniejszym lokalnym konkursem, który nagradza w ten sposób laureatów, jest Ogólnopolski Konkurs Poetycki im. Włodzimierza Pietrzaka. Cel konkursu to „promowanie twórców poezji” oraz „integracja środowisk twórczych”¹². Ten ostatni cel jest realizowany między innymi w dniu, w którym ogłaszane są nazwiska laureatów, zwanym Biesiadą Poetycką. Każda kolejna część antologii ma co roku nowy tytuł, będący równocześnie hasłem przewodnim konkursu, odróżniający ją od

⁶ Poetycki wtorek w turkowskiej Bibliotece [strona internetowa MBP w Turku], 20.12.2017, <https://biblioteka.turek.net.pl/poetycki-wtorek-w-turkowskiej-bibliotece/> [dostęp: 03.05.2024].

⁷ Spotkanie autorskie Lecha Lamenta z młodzieżą gimnazjalną w Wyszynie [strona internetowa Turek.net.pl], 02.12.2016, <https://www.turek.net.pl/powiat/20660-spotkanie-autorskie-lecha-lamenta-z-mlodzieza-gimnazjalna-w-wyszynie> [dostęp: 03.05.2024].

⁸ Niezwykła książka z okazji niezwykłego jubileuszu [strona internetowa MBP w Turku], 25.11.2016, <https://biblioteka.turek.net.pl/niezwykla-ksiazka-z-okazji-niezwyklego-jubileusza/> [dostęp: 03.05.2024].

⁹ Poetycka sobota w bibliotece [strona internetowa MBP w Turku], 06.12.2022, <https://biblioteka.turek.net.pl/poetycka-sobota-w-bibliotece/> [dostęp: 03.05.2024].

¹⁰ O lokalnych bohaterach [strona internetowa MBP w Turku], 24.01.2018, <https://biblioteka.turek.net.pl/o-lokalnych-bohaterach/> [dostęp: 03.05.2024].

¹¹ Książka o lokalnych bohaterach już w sprzedaży! [strona internetowa MBP w Turku], 18.09.2018, <https://biblioteka.turek.net.pl/ksiazka-o-lokalnych-bohaterach-juz-w-sprzedazy/> [dostęp: 03.05.2024].

¹² Zapraszamy do udziału w konkursie poetyckim! [strona internetowa MBP w Turku], 11.08.2023, <https://biblioteka.turek.net.pl/zapraszamy-do-udzialu-w-konkursie-poetyckim/> [dostęp: 03.05.2024].

edycji poprzednich. Początkowo hasła były krótkie: „Dramat codzienności” (VII edycja), „Magiczne miejsca” (VIII edycja), „Cała radość w tworzeniu” (XIV edycja). Później stawały się coraz dłuższe, przypominając wręcz poetycki wers lub będąc cytatem słów innych poetów: „Świata, którego tworzymy nie ma na żadnej mapie” (XIII edycja), „Dwaj najwięksi tyrani ziemi. Przypadek i Czas” (XVI edycja), „Dążenie do wolności jest wielką siłą człowieka” (XIX edycja). Co warto zauważyć, publikacje pokonkursowe biblioteka wydawała jedynie do 2015 r., czyli do XVI edycji konkursu. Od 2016 r. brak jest informacji o istnieniu tych antologii w katalogu bibliotecznym. Organizowane były też inne konkursy o charakterze lokalnym: „Sławne Turkowianki 1918-2018” i „Śladami lokalnych bohaterów”. W pierwszym z nich zadaniem uczestników było przygotowanie prezentacji multimedialnej przedstawiającej „sławne kobiety z Turku i powiatu tureckiego”¹³. Jednym z celów konkursu było „zainteresowanie historią lokalną” oraz „kształtowanie szacunku do tradycji lokalnych”¹⁴. Z kolei w drugim konkursie uczestnicy mieli do wyboru stworzenie opowiadania bądź grafiki, przedstawiającej jednego z regionalnych bohaterów historycznych¹⁵. Zwycięskie prace zostały wydane w pokonkursowej publikacji o tej samej nazwie, co oficjalna nazwa konkursu¹⁶.

Mieszkańcy miasta oraz powiatu mogli również wnieść swój wkład w tworzenie publikacji w wydawnictwie. Dotychczas powstała jedna publikacja, do której każdy zainteresowany mógł wysłać do biblioteki propozycję biogramu „osoby nieżyjącej, zasłużonej dla [...] miasta bądź powiatu tureckiego”¹⁷. Mowa tu o wydanej w 2011 r. książce *Turek i okolice. Słownik biograficzny* pod redakcją M. Kaszyńskiego. Rok później redakcja poinformowała o pracy nad drugim tomem, jednak do tej pory go nie wydano.

¹³ Konkurs „Sławne Turkowianki 1918-2018” [strona internetowa MBP w Turku], 19.09.2018, <https://biblioteka.turek.net.pl/konkurs-slowne-turkowianki-1918-2018/> [dostęp: 03.05.2024].

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Udaj się śladem lokalnych bohaterów i zgarnij nagrody [strona internetowa MBP w Turku], 05.05.2022, <https://biblioteka.turek.net.pl/konkurs-blisko/> [dostęp: 03.05.2024].

¹⁶ Lokalni bohaterowie w grze, książce i na pocztówkach [strona internetowa MBP w Turku], 10.11.2022, <https://biblioteka.turek.net.pl/lokalni-bohaterowie-w-grze-ksiazce-i-na-pocztowkach/> [dostęp: 03.05.2024].

¹⁷ Słownik czeka na propozycje [strona internetowa Turek.net.pl], 24.04.2012, <https://www.turek.net.pl/miasto/6562-sloownik-czeka-na-propozycje> [dostęp: 03.05.2024].

Miejska Biblioteka Publiczna im. Włodzimierza Pietrzaka w Turku
ogłasza
Konkurs na najciekawszą prezentację multimedialną pod hasłem:

„SŁAWNE TURKOWIANKI 1918-2018”
(w związku z obchodami 100-lecia uzyskania praw wyborczych przez kobiety)

Więcej informacji w Regulaminie na stronie www.biblioteka.turek.net.pl

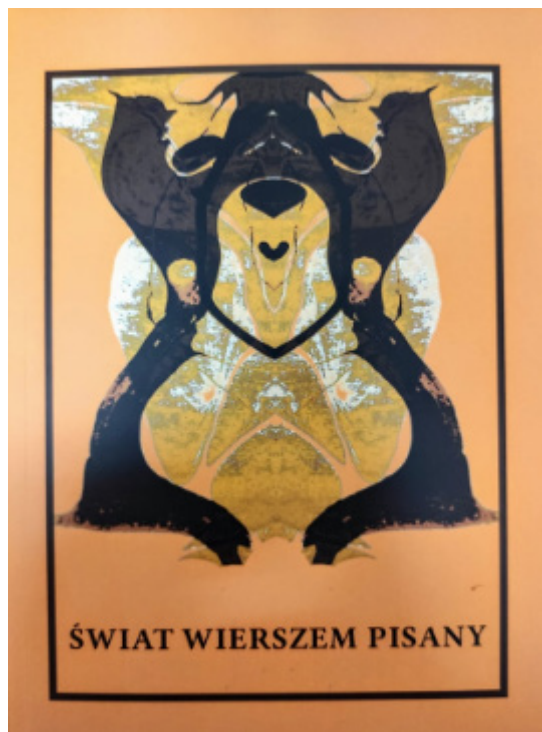
Miejska Biblioteka Publiczna
im. Włodzimierza Pietrzaka w Turku

Regionalna działalność MBP spotkała się również z kontrowersjami na tle finansowym i politycznym. Oskarżenia dotyczące monografii *General Mieczysław Smorawiński. Syn ziemi turkowskiej i kaliskiej* obejmowały m.in. wypłatę środków przeznaczonych na wydanie publikacji bez faktycznego wykonania uzgodnionych działań, a także zlecanie zadań promocyjnych i graficznych osobie niemającej odpowiedniego wykształcenia ani kwalifikacji¹⁸. Uważano też, że promocja wydawnictwa jest „wyjątkowo wystawna”¹⁹. W przypadku publikacji *100 (sto) lat Liceum Ogólnokształcącego w Turku* pojawił się nagły problem, wyższego niż początkowo planowano, wydatku na pokrycie kosztów jej wydania. Biblioteka poprosiła o wsparcie finansowe radnych miasta, spotkała się jednak z odmową oraz

uwagami, że należy myśleć o aspektach finansowych na początku tworzenia publikacji²⁰. Potrzebna kwota została podarowana przez sponsorów²¹. Jednak takie konflikty to jednostkowe przypadki. Dla przykładu publikacja *Życiorysy lokalne [XX w.]: piszemy biografie bohaterów lokalnych z Turku i powiatu tureckiego* doczekała się dodatkowej dotacji na wydanie dzieła od radnych z sąsiedniej gminy Dobra²², z kolei w 2012 r. w budżecie miasta Turek radni przeznaczyli większą kwotę na rzecz wydawnictwa²³.

WYDARZENIA REGIONALNE O CHARAKTERZE EDUKACYJNYM I NAUKOWYM

Biblioteka organizuje również warsztaty mające na celu zainteresowanie poezją osób, które dotąd nie miały z nią kontaktu, oraz naukę konstruowania i budowy wiersza. Najczęściej prowadzącym je nauczycielem był wspomniany już Lech Lament. Jednym z ciekawszych tego typu wydarzeń w MBP były międzypokoleniowe warsztaty „Poezja wokół nas”, w czasie których każdy, kto przybył w danym dniu do biblioteki, mógł stworzyć wiersz na prześcieradle, torbie, kubku lub

¹⁸ Bibliotheca Marnotraviana? [strona internetowa Turek.net.pl] 24.01.2012, <https://www.turek.net.pl/miasto/5887-bibliotheca-marnotraviana> [dostęp: 03.05.2024].

¹⁹ Będą promować Turek w gumowcach [strona internetowa Turek.net.pl], 21.05.2012, <https://www.turek.net.pl/miasto/6725-beda-promowac-turek-w-gumowcach>, [dostęp: 03.05.2024].

²⁰ Kto ma płacić za rocznicową publikację? [strona internetowa Turek.net.pl] 26.03.2012, <https://www.turek.net.pl/miasto/6360-kto-ma-placic-za-rocznicowa-publikacje> [dostęp: 03.05.2024].

²¹ Fetowali wydanie monografii [strona internetowa Turek.net.pl], 3.04.2012, <https://www.turek.net.pl/miasto/6416-fetowali-wydanie-monografii> [dostęp: 03.05.2024].

²² Dobra: radni przeznaczyli 3 000, 00 zł na publikację o lokalnych bohaterach [strona internetowa iTurek.net], 20.07.2018, <https://iturek.net/fakty/dobra-radni-przeznaczyli-3-000-00-zl-na-publikacje-o-lokalnych-bohaterach> [dostęp: 03.05.2024].

²³ Będą promować Turek w gumowcach [strona internetowa Turek.net.pl], 21.05.2012, <https://www.turek.net.pl/miasto/6725-beda-promowac-turek-w-gumowcach>, [dostęp: 03.05.2024].

„Śladami lokalnych bohaterów” partnerski projekt edukacyjno-animacyjny. Pierwszym gościem turkowskiej biblioteki był prof. UK dr hab. Piotr Goldyn – członek zarządu Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk oraz Towarzystwa Historii Edukacji, autor naukowych książek i artykułów historycznych oraz redaktor naczelny czasopisma *Polonia Maior Orientalis*. Podczas popołudniowego spotkania zatytułowanego „Pogarda dla zawodu, litość dla człowieka” poruszył temat prostytucji i jej przeciwdziałania w II Rzeczypospolitej. Tego samego dnia prof. Goldyn spotkał się także z turkowską młodzieżą, by opowiedzieć i o nauczycielach powiatu tureckiego w okresie II RP i ich losach w czasie II wojny światowej. Źródło: <https://biblioteka.turek.net.pl/>

koszulce²⁴. Podczas innych warsztatów, również pod przewodnictwem lokalnego poety, wiersze wszystkich uczestników powstałe w trakcie imprezy znalazły się w publikacji powarsztatowej, którą obecnie można pobrać ze strony biblioteki²⁵. Warty wspomnienia jest fakt, że promocja wspomnianych warsztatów w całości bazowała na obietnicy publikacji wierszy w „profesjonalnie wydanej książce” i szansie na debiut literacki²⁶. Innego rodzaju inicjatywą, MBP była nauka szukania informacji i wątków dotyczących historii lokalnej. Spotkanie prowadził autor książek historycznych Grzegorz Skorupski²⁷.

Wiedzę o historii miasta oraz powiatu zainteresowane osoby mogły zdobywać nie tylko drogą tradycyjną, poprzez czytanie książek, ale także korzystając z innowacyjnych aplikacji w smartfonach. MBP zorganizowała trzy różne wydarzenia w formie gry miejskiej w wersji mobilnej. Pierwsze z nich, odbywające się w 2019 r. pod hasłem „Pietrzak jest stąd. Na skrzydłach Biedronki”, przybliżyło sylwetkę i życie patrona biblioteki Włodzimierza Pietrzaka²⁸. Kolejne, z 2021 r., pozwoliło poszerzyć wiedzę dotyczącą „lokalnego ruchu po-

²⁴ Warsztaty z poezją w tle [strona internetowa MBP w Turku], 06.12.2019, <https://biblioteka.turek.net.pl/warsztaty-z-poezja-w-tle/> [dostęp: 04.05.2024].

²⁵ Pobierz publikację „Świat wierszem pisany” [strona internetowa MBP w Turku], 30.11.2021, <https://biblioteka.turek.net.pl/pobierz-publicacje-swiat-wierszem-pisany/> [dostęp: 04.05.2024].

²⁶ Przyjdź na warsztaty a my wydamy twoje wiersze tle [strona internetowa MBP w Turku], 03.11.2021, <https://biblioteka.turek.net.pl/przyjdz-na-warsztaty-a-my-wydamy-twoje-wiersze/> [dostęp: 04.05.2024].

²⁷ Spotkali się, by rozmawiać o historii [strona internetowa MBP w Turku], 21.10.2022, <https://biblioteka.turek.net.pl/spotkali-sie-by-rozmawiac-o-historii/> [dostęp: 04.05.2024].

²⁸ Ze smartfonem w rękę szukali Pietrzaka. [strona internetowa Turek.net.pl], 3.12.2019, <https://www.turek.net.pl/miasto/28003-ze-smartfonem-w-reku-szukali-pietrzaka-> [dostęp: 04.05.2024].

etyckiego” („Tajemnica zaginionych wersetów”)²⁹. Z kolei ostatnie wydarzenie „Śladami lokalnych bohaterów” przybliżało sylwetki bohaterów regionu³⁰. Każda gra miejska, niezależnie od motywu przewodniego, wymagała przejścia pomiędzy wyznaczonymi na mapie miasta punktami, w których uczestnicy musieli rozwiązać różnego rodzaju zadania, za które otrzymywali określoną liczbę punktów. Zwycięska drużyna otrzymywała nagrodę od MBP³¹. Forma gier miejskich pozwala zainteresować większą grupę osób, zwłaszcza młodych, regionalnymi historiami, co przekłada się na nowe inicjatywy, tym razem z ich strony. Są to zarówno mniejsze wydarzenia, jak i te wymagające większego nakładu pracy. Wszystkie jednak angażowały społeczność miejską i pokazywały zaangażowanie młodzieży w sprawy lokalne.

Jednym z mniejszych wydarzeń, na które warto zwrócić uwagę, było przeprowadzenie przez uczniów tureckich szkół podstawowych wywiadu z poetami, który następnie w wersji wideo („Poetycki Turek. Rozmowy z poetami”) trafił na platformę YouTube³². Największym wydarzeniem był projekt edukacyjny, w którym udział wzięli chętni uczniowie tureckiego liceum. Został on zwieńczony wydaniem książki *Życiorysy lokalne [XX w.]: piszemy biografie bohaterów lokalnych z Turku i powiatu tureckiego*. Uczestnicy projektu, pod opieką nauczycielek, początkowo poznawali narzędzia oraz metody pozwalające stworzyć biografie, następnie sami, po wybraniu bohaterów, próbowali swoich sił w tworzeniu wycinków ich biografii³³. Warto dodać, że uczniowie mieli okazję opowiedzieć o swojej pracy szerszemu gronu podczas promocji książki w auli liceum³⁴. Innymi inicjatywami o charakterze regionalnym, tym razem z wątkiem naukowym, są artykuły przybliżające lokalne działania biblioteki (m.in. materiał Małgorzaty Pawłowskiej opisujący Bibliografię Regionalną MBP³⁵) lub recenzujące dane pozycje z wydawnictwa biblioteki³⁶.

Edukacja odbywała się także poprzez, wystawy dotyczące regionalnych historii lub postaci. Dwie z nich – „Historia Turku w publikacjach” zrealizowana w 2016 r.³⁷ i wystawa z 2019 r., przybliżająca życie i twórczość Włodzimierza Pietrzaka³⁸ zostały stworzone dzięki pracy i staraniom pracowników biblioteki. Wystawa poświęcona lokalnym bohaterom, będąca jednym ze sposobów promocji książki, została zrealizowana przez wybranych

²⁹ Poezja opanowała miasto [strona internetowa MBP w Turku], 10.11.2021, <https://biblioteka.turek.net.pl/poezja-opanowala-miasto/> [dostęp: 04.05.2024].

³⁰ Lokalni bohaterowie i super nagrody- kolejna gra miejska jest gotowa [strona internetowa MBP w Turku], 21.12.2022, <https://biblioteka.turek.net.pl/lokalni-bohaterowie-i-super-nagrody-kolejna-gra-miejska-juz-gotowa/> [dostęp: 04.05.2024].

³¹ Ibidem.

³² Obejrzyj film o tureckich poetach, [strona internetowa MBP w Turku], 03.11.2021, <https://biblioteka.turek.net.pl/obezrzyj-film-o-tureckich-poetach/> [dostęp: 04.05.2024].

³³ O lokalnych bohaterach [strona internetowa MBP w Turku], 24.01.2018, <https://biblioteka.turek.net.pl/o-lokalnych-bohaterach/> [dostęp: 04.05.2024].

³⁴ Książka o lokalnych bohaterach już w sprzedaży! [strona internetowa MBP w Turku], 18.09.2018, <https://biblioteka.turek.net.pl/ksiazka-o-lokalnych-bohaterach-juz-w-sprzedazy/> [dostęp: 03.05.2024].

³⁵ M. Pawłowska, *Bibliografia Regionalna Miasta Turku i Powiatu Tureckiego*, Panorama Wielkopolskiej Kultury 2007, nr 40-41, s.19.

³⁶ M. Jarnecki, *Biografia generała Mieczysława Smorawińskiego*, Przegląd Historyczno- Wojskowy 2013, nr 14/1, s. 151-154.

³⁷ Jak Biblioteka świętuje obchody 675-lecia miasta? [strona internetowa MBP w Turku], 22.01.2016, <https://www.turek.net.pl/miasto/17886-jak-biblioteka-swietuje-obchody-675-lecia-miasta> [dostęp: 04.05.2024].

³⁸ Wystawa była graficznym uzupełnieniem odbywającego się w auli tureckiego liceum wykładu prof. Świergockiego o poecie [zob: Merytorycznie o Pietrzaku [strona internetowa MBP w Turku], 12.11.2019, <https://biblioteka.turek.net.pl/merytorycznie-o-pietrzaku/> [dostęp: 04.05.2024].]

Aula I Liceum Ogólnokształcącego w Turku. Promocja najnowszej książki wydanej przez Miejską Bibliotekę Publiczną im. Włodzimierza Pietrzaka w Turku w ramach serii BIBLIOTHECA TURCOVIANA – „Życiorysy lokalne – piszemy biografie bohaterów lokalnych z Turku i powiatu tureckiego”. Wydarzenie było także okazją do podsumowania działań, w jakie zaangażowani byli uczniowie tureckiego ogólniaka. Źródło: <https://biblioteka.turek.net.pl/>

uczniów i nauczycielki liceum, a następnie udostępniona MBP³⁹. Wszystkie wystawy można było oglądać w konkretnych terminach w holu biblioteki. Warto zauważyć jednak, że o ile dwie z nich miały formę zwykłych plansz z informacjami oraz zdjęciami, wystawa o historii Turku była wykonana bardziej kreatywnie. Starano się odtworzyć wnętrze przypominające kącik do czytania, stawiając fotel, dywan, stolik, kominek oraz bogatą biblioteczkę publikacji o Turku, w tle zaś umieszczono stare zdjęcia miasta, kilka dawnych roczników gazety „Echo Tureckie”, maszynę do pisania oraz radio. Tego typu wystawę nazwano „wystawą przestrzenną”⁴⁰.

Artykuł stanowi przegląd wybranych działań, które nie wyczerpują oferty inicjatyw regionalnych Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Włodzimierza Pietrzaka w Turku.

³⁹ Śledzili losy lokalnych bohaterów, [strona internetowa MBP w Turku], 18.04.2018, <https://biblioteka.turek.net.pl/sledzili-losy-lokalnych-bohaterow/> [dostęp: 04.05.2024].

⁴⁰ Jak Biblioteka świętuje obchody 675-lecia miasta? [strona internetowa MBP w Turku], 22.01.2016, <https://www.turek.net.pl/miasto/17886-jak-biblioteka-swietuje-obchody-675-lecia-miasta> [dostęp: 04.05.2024].

■ Anna Wojtyńska

Książnica Pedagogiczna im. A. Parczewskiego w Kaliszu

Projekt „Aktywna Biblioteka” –razem dla czytelnictwa

Wspieranie pracy szkół i nauczycieli, a zwłaszcza bibliotek szkolnych, to jedno z kluczowych zadań każdej biblioteki pedagogicznej. Właśnie z tej potrzeby w 2018 r. w Książnicy Pedagogicznej w Kaliszu narodził się projekt „Aktywna Biblioteka”, który w kolejnych latach objął także filie Książnicy: w Jarocinie, Kępnie, Krotoszynie, Ostrowie Wielkopolskim, Ostrzeszowie i Pleszewie. Do dziś odbyło się siedem edycji projektu, w których wzięło udział 38 szkół z południowej Wielkopolski. We wrześniu 2025 r. rozpoczęła się jego ósma edycja. Od początku celem projektu było budowanie partnerskiej współpracy między Książnicą Pedagogiczną a bibliotekami szkolnymi na rzecz rozwoju czytelnictwa.

Trzon projektu stanowi konkurs dla nauczycieli bibliotekarzy bibliotek szkolnych pod nazwą , tak jak cały projekt – „Aktywna Biblioteka”, w którym oceniany jest całokształt działań podejmowanych w danym roku szkolnym. Uczestnicy przedstawiają, jak zachęcają uczniów do sięgania po książki, jak współpracują z gronem pedagogicznym oraz w jaki sposób włączają się w inicjatywy Książnicy. Konkurs nie tylko motywuje do działania, ale też pozwala zauważyć, jak różnorodne i twórcze mogą być formy pracy w bibliotece szkolnej – od klubów czytelniczych, przez warsztaty literackie, po akcje społeczne i kampanie medialne promujące książkę. Przegląd zgłaszanych przez bibliotekarzy szkolnych w konkursie działań został zaprezentowany na wystawie pt. „7 edycji projektu „Aktywna Biblioteka” – przegląd wybranych inicjatyw”, która miała swój wernisaż podczas IV Wielkopolskiego Forum Bibliotekarzy, odbywającego się 9 października 2025 r. w Książnicy Pedagogicznej w Kaliszu. Organizacja wystawy podczas konferencji przyczyniła się nie tylko do promocji dobrych praktyk bibliotek szkolnych w zakresie rozwijania czytelnictwa, ale także stworzyła warunki do wymiany doświadczeń i integracji lokalnego środowiska nauczycieli bibliotekarzy szkolnych.

Ważnym elementem przedsięwzięcia jest także biblioteczny program lojalnościowy pt. „Przyjaciel Książnicy”, który zachęca bibliotekarzy szkolnych do wspierania nauczycieli – korzystaniu z zasobów Książnicy. Dzięki temu pedagodzy zyskują łatwiejszy dostęp do bogatego księgozbioru pedagogicznego, wspomagającego ich codzienną pracę i rozwój zawodowy.

Z kolei międzyszkolny konkurs czytelniczo-plastyczny pt. „Książka, którą warto przeczytać” otwiera przestrzeń dla uczniów, którzy w sposób kreatywny interpretują wybrane przez siebie książki spoza kanonu lektur szkolnych. Co roku zmienia się forma prezentacji – uczniowie tworzyli już plakaty, lapbooki, karty literackie, komiksy czy książki obrazkowe oparte na lokalnych legendach. W ósmej edycji konkursu, zadaniem uczniów jest zaprezentowanie wybranej książki w postaci leporello, czyli książeczki-harmonijki. Jak co roku, z prac uczniów powstanie wystawa, która towarzyszyć będzie uroczystemu podsumowaniu bieżącej edycji projektu, z udziałem laureatów konkursu, bibliotekarzy szkolnych, dyrektorów szkół, rodziców i nauczycieli bibliotekarzy Książnicy Pedagogicznej w Kaliszu i jej filii.

Choć projekt „Aktywna Biblioteka” to tylko jedna z wielu inicjatyw Książnicy kierowanych do środowiska oświatowego, na stałe wpisał się w ofertę edukacyjną biblioteki. Dla bibliotekarzy szkolnych udział w projekcie to okazja do wymiany doświadczeń, czerpania

inspiracji i podnoszenia prestiżu swojej pracy. Biblioteki szkolne są nie tylko odbiorcą działań doradczych i edukacyjnych Książnicy, ale też ważnym partnerem biblioteki pedagogicznej we wspieraniu pracy nauczycieli. Z perspektywy Książnicy Pedagogicznej, projekt umacnia jej pozycję jako ważne miejsce wsparcia merytorycznego dla bibliotek szkolnych i nauczycieli. Dzięki stałemu kontaktowi z praktykami szkolnymi Książnica lepiej rozpoznaje ich potrzeby, może trafniej planować ofertę edukacyjną i szkoleniową. Dzięki projektowi biblioteka zyskała nowych czytelników – głównie nauczycieli, czyli grupę zawodową, do której szczególnie chce docierać. Wzrosło także zainteresowanie jej księgozbiorem i ofertą edukacyjną.

Działalność Klubu Miłośników Polszczyzny „Złote Pióro”

Zainteresowania językowe w moim przypadku zaczęły się w dzieciństwie. Dziwiło mnie, dlaczego „ą” w tytule „Z kamerą wśród zwierząt” czyta się jak „o” nosowe, a nie „a” nosowe. Swój udział w rozwinięciu mojej pasji miała także polonistka ze szkoły podstawowej – Krystyna Milek. W rezultacie błędy np. na ekranie telewizyjnym („technikóm”) nie umykały mojej uwadze.

Gdy w 2022 r. okazało się, że odbędzie się I Dyktando Kaliskie o Złote Pióro Prezydenta Miasta, bez wahania zgłosiłem się. Mimo że byłem zadowolony ze swojego występu, wtedy nie udało się wygrać, czegoś jeszcze zabrakło. Przełomową datą okazał się 14 grudnia 2023, kiedy to miała miejsce druga edycja – podczas ogłaszania zwycięzcy usłyszałem swoje nazwisko.

W efekcie otrzymałem propozycję, aby stworzyć w Miejskiej Bibliotece Publicznej im. Adama Asnyka coś na kształt poradni językowej. Ponieważ ja i współpracownicy realizujemy też inne zadania, podjąłem się wyzwania, ale zaproponowałem inną formułę niż indywidualne odpowiadanie na mejle, a mianowicie cykliczne felietony na stronie bibliotecznej. Znajdują się one w zakładce: *Kluby w Bibliotece – Klub Miłośników Polszczyzny „Złote Pióro”* (nazwa oczywiście pochodzi od nagrody). W odróżnieniu od typowych poradni językowych, działających np. przy uniwersytetach, formuła klubowa pozwala na swobodniejszą dyskusję. Jest więc miejsce na analizę źródeł poprawnościowych, cytowanie językoznawców i słownikowe formuły, ale też na własne skojarzenia, przemyślenia i poglądy o języku oraz na wyciąganie wniosków. Nie unikam wplatania zdań w formie humorystycznej. Artykułom towarzyszą ciekawostki językowe prezentowane na fotografiach i skanach.

Częstotliwość ukazywania się tekstów jest uzależniona od liczby nasuwających się tematów oraz dostosowana do możliwości czasowych. W przygotowaniu treści do „Złotego Pióra” niekiedy pomaga mi Justyna Ratajczyk, na co dzień kierowniczka bibliotecznego Działu Informacji Naukowej i Zbiorów Specjalnych, mająca też doświadczenie w pracy korektorskiej i redaktorskiej.

W felietonach odpowiadam na pytania naszych czytelników, ale też omawiam problemy językowe dostrzeżone przez redakcję. W 2024 r. opublikowane zostały 23 artykuły – pierwszy z nich 12 maja. „Złote Pióro” rozpatrywało rozmaite sprawy, m.in. z zakresu ortografii, interpunkcji i deklinacji, znaczeń słów i powiedzeń. Poruszało dylematy języka geograficznego (jak odmieniać nazwy „Szkudła” i „Przyranie”), medycznego (co to jest „placebo” i „nocebo”) oraz sportowego (czym jest pyrrusowe zwycięstwo w meczu oraz jak interpretować znaczenie słowa „finalista”). Było też jedno wydanie specjalne – po zdobyciu przeze mnie I nagrody w VIII Dyktandzie Wrocławskim (*ex aequo* z dwiema osobami). Tekst konkursowy odczytał prof. Jan Miodek, którego programy telewizyjne oglądałam od wielu lat. Nasi odbiorcy pytali m.in. o różnice w znaczeniu słów „włożyć” i „założyć”, o formy grzecznościowe i zapisy dat. Pojawiły się też kwestie dotyczące języka urzędowego, poprawności pewnego napisu w przestrzeni publicznej i pułapek w polszczyźnie z perspektywy obcokrajowców – Hiszpanów.

W 2025 r., oprócz tematów planowanych od dawna, ukazywały się materiały będące komentarzami do spraw bieżących, takich jak np. błędy językowe w telewizji. Pewne teksty zostały stworzone z myślą o konkretnych datach, np. w Międzynarodowym Dniu Języka Ojczystego „Złote Pióro” informowało, iż p.o. dyrektor i p.o. dyrektora to różne osoby, tłusty czwartek stał się okazją do wyjaśnienia, że słowa „smażenie” i „pieczenie” nie są synonimami, a w Dniu Kobiet rozważałem, czy „bać się” ministry, tym bardziej że padła sugestia w tej sprawie. W piątek, 13 czerwca, opublikowany został z kolei felieton o „pechowych” liczbach. Pytania od czytelników dotyczyły natomiast: formy „żeśmy pojechali”, zasadności przymiotnika „lubelski” oraz rozszerzenia znaczenia słowa „adopcja”. Pojawiła się też wątpliwość, czy niektóre zdrobnienia imion nie brzmią zbyt dziecinnie w odniesieniu do dorosłych. Okazją do kolejnego odcinka specjalnego stało się wyróżnienie w VIII Dyktandzie nad Dolinką w Warszawie.

Klub nie ogranicza się do prezentowania oficjalnych norm. W przypadkach gdy uzus jest praktyczniejszy od ustaleń takie sugestie pojawiają się w artykułach. Przykładem są różne interpretacje znaczeń słów „solenizant i „jubilat”.

Ponieważ kaliskie „Złote Pióro” już mam, planuję teraz kolejne starty w dyktandach poza Kaliszem (kilka już było). Każdy udział to okazja do nauczenia się czegoś, nawet jeśli nie wiąże się on z sukcesem i zajęciem pierwszego miejsca. Największym problemem są dla mnie często pojawiające się na dyktandach z języka polskiego wyrazy o obcej pisowni, nie zawsze używane na co dzień. Można zażartować, że skoro polszczyzna tak dużo czerpie od innych, to aby dobrze pisać po polsku, najpierw trzeba by nauczyć się języków obcych.

Na podstawie własnych obserwacji stwierdzam, że są ludzie, którzy zwracają uwagę innym na błędy językowe w komentarzach internetowych, ale są i tacy, których nie rażą one nawet w prasie czy telewizji. Argument, że wszyscy i tak rozumieją, o co chodzi, jest jednak mało przekonujący. Klub ma więc do spełnienia misję polegającą na uwrażliwianiu na poprawność zachowań językowych.

Dopóki wystarczy pomysłów na artykuły, a tych – zapewniam – jeszcze jest sporo, działalność będzie kontynuowana. Niemniej jednak w celu szukania metod promocji klubu ostatnio sięgnąłem po porady sztucznej inteligencji. Okazją do tego było szkolenie w bibliotece. Niektóre z pomysłów już wdrażam, np. na bibliotecznych regałach pojawiły się zakładki z zagadkami językowymi. Czas pokaże, czy takie formy promocji przyniosą efekty i nowi odbiorcy zasypią mnie trudnymi językowymi pytaniami. Chciałbym, aby ich liczba była większa, co przełożyłoby się na wzrost zainteresowania tematyką poprawności polszczyzny. Cieszą statystyki odsłon artykułów, ale ważna jest też komunikacja z czytelnikami i praca nad nią. „Złote Pióro” pragnie także zachęcić ludzi, aby wzięli przykład i nie bali się próbować sił w dyktandach.

Link do działu klubowego:

<https://mbp.kalisz.pl/p,190,klub-milosnikow-polszczyzny-zlote-pioro#skip>

e-mail: zlote.pioro@mbp.kalisz.pl

■ Jerzy Bielawski

Regionalista

Bolesław Chrobry pierwszym królem Polski

W roku bieżącym przypada niezwykle istotna rocznica dla Polski, która tysiąc lat temu stała się królestwem. W 1025 r. w archikatedrze gnieźnieńskiej książę Bolesław, zwany Chrobrym, syn Mieszka I został koronowany na króla Polski. Wstąpienie Bolesława Chrobrego na tron oznaczało rozpoczęcie dynastii królewskiej w Polsce. W celu uczczenia historycznego wydarzenia Sejm RP ustanowił rok 2025 Rokiem Milenium koronacji dwóch pierwszych królów Polski: Bolesława Chrobrego i jego syna Mieszka II.

il. 1 il. 2 il. 3

Akt koronacyjny pierwszego króla Polski poprzedziły wcześniejsze wydarzenia, stanowiące o początkach państwa polskiego pod wodzą księcia Mieszka I (il.1-3), które powstało w wyniku zjednoczenia wielu plemion w jedno państwo na przestrzeni lat za sprawą przodków księcia z rodu Piastów. Mieszko do władzy doszedł ok. 960 r. i sprawował ją nad krajem podzielonym na okręgi grodowe. Główną jego siedzibą było Gniezno, z którego rządził państwem obejmującym: Wielkopolskę, Kujawy, Mazowsze, część Pomorza i w ostatnich latach jego życia (989-990) Małopolskę i Śląsk. Tak ukształtowane państwo Polan było różnorodne wewnętrznie, a jego mieszkańcy wyznawali różne pogańskie religie. Wobec tej sytuacji Mieszko (il.4) postanowił wprowadzić jednolitą religię jako czynnik państwowotwórczy, co pozwalało mu na wejście w równorzędne stosunki z władcami chrześcijańskimi Europy. Chrzest księcia wraz z dworem miał decydujące znaczenie dla procesu dalszego zjednoczenia plemion polskich pod władzą Piastów.

il.4 il.5 il.6

Obrzęd chrztu poprzedził rok wcześniej ślub Mieszka z czeską księżniczką Dobrawą (il.5-6), co było wynikiem sojuszu księcia Polan z chrześcijańskim dworem czeskim. Przyjęcie nowej wiary za pośrednictwem Czech zapewniało Polsce niezależność polityczną. Dzięki temu włączył on państwo Polan na stałe do chrześcijańskiej Europy i stał się partnerem równym władcom europejskim, umocnił swoją pozycję przywódcy w stosunkach zewnętrznych, jak i wewnątrz kraju. Uroczystość przyjęcia chrztu przez Mieszka odbyła się w Wielką Sobotę Wielkanocną 14 kwietnia 966 r. (il.7-8).

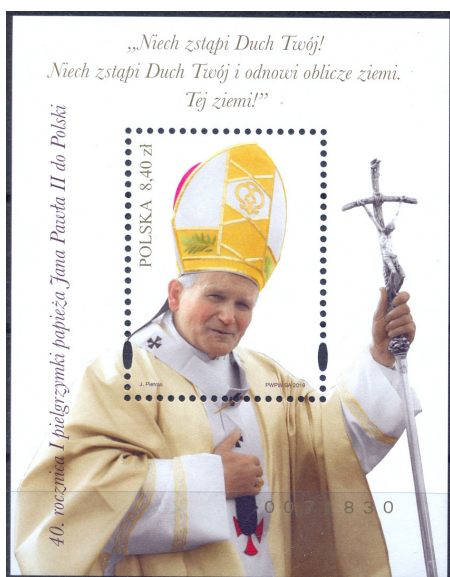
W dalszej kolejności rozpoczęto tworzenie organizacji kościelnej. W roku 968 dekretem papieża Jana XIII (965-972) zostało erygowane stałe biskupstwo poznańskie obdarzone przywilejem *egzempcji*, czyli bezpośredniego uzależnienia od Stolicy Apostolskiej, z biskupem diecezjalnym Jordanem (il.9) na czele. Istnienie instytucji *egzempcji* podkreślało odrębność i suwerenność państwa Polan, co dawało całkowitą niezależność od niemieckiej organizacji kościelnej i ułatwiało Polsce zachowanie pełnej niezależności politycznej.

il.7 il.8 il.9

Młode państwo polskie zostało przyjęte w krąg cywilizacji zachodniej i śródziemnomorskiej, co przesądziło o naszej tożsamości kulturowej. Polska dokonała wyboru cywilizacyjnego, przyjmując jako swoją wiarę katolicyzm oraz zasady łacińskiego prawa i rozumienia swobód obywatelskich. Dzięki wprowadzeniu nowego prawa opierającego się na Dekalogu wykształciły się nowe stosunki społeczne i zasady moralne. Następował rozwój kultury i oświaty, do czego przyczyniali się przybywający do kraju duchowni. Stali się oni nową, wykształconą grupą i pomagali władcy w kontaktach międzynarodowych. Ich obecność wносиła nowe rozwiązania w wielu dziedzinach życia. Klasztory i kościoły stały się ważnymi ośrodkami życia umysłowego. Zakładano przy nich szkoły, pojawił się w Polsce nowy język – łacina – oraz umiejętność pisania i czytania. Powstawały pierwsze zabytki piśmiennictwa. Budownictwo sakralne przyczyniło się do rozwoju stylu romańskiego i gotyckiego w architekturze, rzeźbie i malarstwie.

il.10

O doniosłym znaczeniu przyjęcia chrztu przez kraj Polan świadczą też słowa św. Jana Pawła II (il.10): „Polska weszła w krąg kultury chrześcijańskiego Zachodu i zaczęła budować swą przyszłość na fundamencie Ewangelii. Od tamtych czasów staliśmy się pełnoprawnymi członkami europejskiej rodziny narodów ze wszystkimi wynikającymi z tego konsekwencjami. Współ z innymi narodami Europy jesteśmy współtwórcami, a zarazem dziedzicami bogatej historii i kultury”.

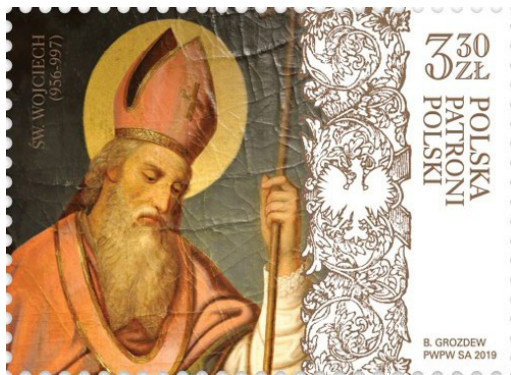
Mieszko (il.11-12) przez około 30 lat sprawował władzę w sposób stabilny, dzięki czemu nie tylko poszerzył terytorialnie obszar swojego panowania, ale także zorganizował i ukształtował państwo polskie. Po jego śmierci w 992 r. władzę objął syn Bolesław (967-1025), co pozwoliło mu przez kolejne 33 lata realizować następny etap budowy państwa Polan uwieńczony koroną królewską w 1025 r. (il.13). Następca Mieszka utrzymywał przyjazne stosunki z młodym Ottonem III (980-1002), królem Niemiec i cesarzem rzymskim oraz współdziałał z nim w walkach z pogańskimi plemionami Słowian Połabskich.

il.11 il.12 il.13

Bolesław wspierał też chrystianizację Prus prowadzoną przez Wojciecha (ok.955-997), biskupa praskiego (il.14-16), który podczas misji ewangelizacyjnej poniósł śmierć męczeńską z rąk pogańskich Prusów i rychło został kanonizowany.

W roku 1000 cesarz Otton III przybył z pielgrzymką do Gniezna, aby pomodlić się przy grobie św. Wojciecha. Następnie spotkał się z księciem Bolesławem, u którego szukał przychylności i poparcia dla utworzenia zachodniego cesarstwa, które miały tworzyć cztery prowincje: Sclavinia (Słowiańszczyzna), Germania, Galia i Rzym. Bolesław przychylił się

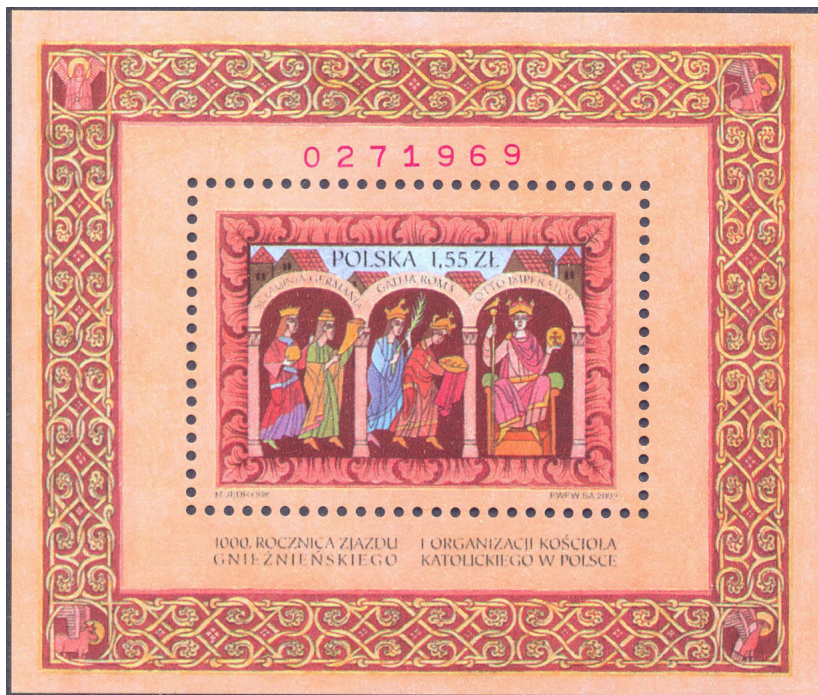

il.14 il.15 il.16

do planów cesarza. Symboliczną ilustrację wydarzenia stanowi bloczek pocztowy (il.17). Widoczny po prawej stronie, siedzący na tronie Otton III przyjmuje hołd przedstawicieli czterech wspomnianych krain. Bloczek i dwa znaczki (il.18 i 20) zostały wprowadzone do obiegu przez Poczta Polską 12.03.2000 r. w celu uczczenia tysiąclecia rocznicy Zjazdu Gnieźnieńskiego i organizacji Kościoła Katolickiego w Polsce. Ilustracje wzorowano na *Ewangeliarzu* Ottona III z ok. 1000 r.

Podczas zjazdu gnieźnieńskiego Bolesław, którego cesarz uznał za władcę nie-

zależnego od Niemiec, otrzymał od niego prawo inwestytury dla siebie i następców. Ponadto został uznany przyjacielem Świętego Cesarstwa Rzymskiego i „bratem cesarskim”, co stanowiło najwyższą po cesarzu godność, a diadem cesarski włożony na skronie księcia polskiego (il.18) przypieczętował wzajemną przyjaźń władców i stanowił potwierdzenie całkowitej suwerenności kraju Polan i podstawę do przyszłej koronacji Bolesława na króla Polski. Chrobry otrzymał też od cesarza kopię włóczni św. Maurycego i gwóźdź z Krzyża Pańskiego. Książę natomiast podarował Ottonowi relikwiarz św. Wojciecha i chorągiew triumfalną.

il.17

Spotkanie obu władców podczas zjazdu ilustruje też znaczek pocztowy (il.19) emisji: „Bolesław Chrobry Gniezno 1000” serii historycznej emitowanej w 1938 r. Na znaczku w otoczeniu dworzan widoczni są Bolesław z Ottonem III, a nad ich głowami ukazana postać św. Wojciecha, symbolizująca porozumienie dwóch monarchów.

Najdonioślejszym aktem zjazdu było utworzenie metropolii gnieźnieńskiej – pierwszej polskiej prowincji kościelnej podległej wyłącznie papieżowi, a pierwszym arcybiskupem został Gaudenty, przyrodni brat św. Wojciecha. Wraz z powołaniem metropolii w Gnieźnie utworzono podległe jej nowe biskupstwa: w Krakowie z biskupem Popponem, Kołobrzegu z biskupem Reinbernem i we Wrocławiu z biskupem Janem. Do powyższego wydarzenia nawiązuje znaczek (il.20), na którym widnieją sylwetki czterech biskupów z nazwami ich diecezji, w kolejności: Gnesne, Cracovia, Wratislavia i Colberga (Gniezno, Kraków, Wrocław i Kołobrzeg). Bolesław Chrobry z pełnym powodzeniem kontynuował politykę swego ojca, Mieszka I (il.21-22), a zjazd gnieźnieński stanowił pomyślne jej uwieńczenie.

Szczytem potęgi państwa, doprowadzonego przez Bolesława do wielkiego znaczenia politycznego w Europie, była jego koronacja na króla Polski w 1025 r. Była ona nie tylko aktem symbolicznym, ale też przypieczętowała niezależność i suwerenność naszego kraju oraz podniosła jego prestiż w Europie. Król Bolesław (il.23) stał się Pomazańcem Bożym, co uświęciło jego władzę. Koronacja rozpoczęła kolejny rozdział w historii Polski i utrwalała młodą państwowość. Jego panowanie umocniło suwerenność Polski i uniezależniło spod wpływów niemieckich. Jednakże jego rządy jako króla trwały krótko, gdyż już 17 czerwca tegoż 1025 r. zmarł. Kilka miesięcy po jego śmierci, koronacja jego następcy, Mieszka II Lamberta (il.24) i Rychczy (il.25), odbyła się w tej samej świątyni – 25 grudnia 1025 r.

il.18 il.19 il.20

il.21, 22

il.23 il.24

il.25

Królewska koronacja dokonana w 1025 r. stała się zwieńczeniem polityki Bolesława Chrobrego i umocniła jego władzę wewnętrzną. Stworzył on potęgę europejską pod każdym względem, stanowiącą, że Polska może być wielka i suwerenna, może być jednym z najważniejszych państw Europy Środkowej. Za jego czasów wzmocniły się struktury państwa, powstało arcybiskupstwo gnieźnieńskie, zostały zbudowane liczne grody i fortyfikacje graniczne, wzniesiono pierwsze monumentalne katedry polskie. Za to wszystko współcześni i potomni zwali go Wielkim. Natomiast określenie Chrobry zaczęło być używane dopiero w końcu XIII wieku, a stało się niemal wyłączone w XVI stuleciu.

Dnia 16.06.1983 r. wprowadzono do obiegu kartkę pocztową (il.22) emisji „II wizyta papieża Jana Pawła II w Polsce”. Na znaczku o nominale 5 zł widnieje katedra poznańska. W części ilustracyjnej umieszczono sarkofag, w którym złożone zostały szczątki pierwszych władców Mieszka I i Bolesława Chrobrego. Potężne posągi Mieszka I wyobrażonego jako kapłana i Chrobrego jako rycerza,

znajdujące się w Złotej Kaplicy, miały symbolizować potęgę władzy. Katedra w Poznaniu stała się najstarszą i największą nekropolią władców polskich, jako widomy znak ciągłości dynastii i jej sakralnego charakteru. Oprócz Mieszka I i Bolesława Chrobrego w katedrze pochowano kolejnych władców z dynastii piastowskiej: Mieszka II, Kazimierza I Odnowiciela, Władysława Odonica, Przemysła I, Bolesława Pobożnego i Przemysła II.

Wraz z dokonaniem tego doniosłego aktu – koronacji pierwszego króla Polski – rozpoczęła się bogata historia narodu polskiego, na którą składają się ważne, doniosłe i bohaterские wydarzenia oraz czyny wybitnych patriotów. Historia ta znalazła również swoje odbicie m.in. w filatelistyce – poprzez emisję znaczków pocztowych przedstawiających dzieje naszego kraju oraz jego bohaterów.

Rok 2024

– rokiem Marii Dąbrowskiej, wybitnej pisarki Ziemi Kaliskiej

W październiku 2024 r. przypadła 135. rocznica urodzin Marii Dąbrowskiej, znanej powieściopisarki, eseistki, tłumaczki literatury duńskiej, angielskiej i rosyjskiej. Z tej okazji Rada Miasta Kalisza 28 grudnia 2023 r. ustanowiła jednogłośnie „Rok 2024 – Rokiem Marii Dąbrowskiej”. W ten sposób nadarzyła się okazja, aby przypomnieć jedną z najważniejszych powieściopisarek polskich XX wieku, która „znalazła się” też – na nielicznych wprawdzie – znakach pocztowych. Mowa tu o jednym znaczku pocztowym i dwóch okolicznościowych datownikach pocztowych wyemitowanych za sprawą filatelistów kaliskich i stosowanych w UP Kalisz 1 i 3.

30 grudnia 1969 r. Poczta Polska wprowadziła do obiegu serię siedmiu znaczków pocztowych emisji „Współcześni pisarze polscy”. Na znaczku Fi 1837 o nominale 2,50 zł znajduje się wizerunek Marii Dąbrowskiej oraz imię, nazwisko i daty biograficzne pisarki. Część znaczków posiada przywieszkę z napisem: WSPÓŁCZEŚNI PISARZE POLSCY.

Z kolei 14 października 1979 r. z okazji 25 lat zorganizowanego ruchu filatelistycznego na terenie m. Kalisza stosowano okolicznościowy datownik pocztowy, na którym widnieje podobizna Marii Dąbrowskiej. Natomiast 10 lat później, 6 października 1989 r. z okazji setnej rocznicy urodzin Marii Dąbrowskiej stosowano okolicznościowy datownik pocztowy, na którym znajduje się dworek w Russowie – miejsce urodzin pisarki, nad nim jej podobizna.

Pisarka urodziła się 6 października 1889 r. w Russowie k. Kalisza. Pochodziła ze zubożałej rodziny szlacheckiej o żywych tradycjach patriotycznych. Była córką Józefa Szumskiego (1844-1912), powstańca styczniowego i Ludomiry Gałczyńskiej (1856-1927). Pierwsze nauki pobierała w domu rodzinnym. W wieku 11 lat rozpoczęła naukę na znanej w Kaliszu pensji Heleny Semadeniowej (1868-1948), gdzie wychowywano młodzież w głęboko patriotycznym duchu. Po trzech latach podjęła naukę w kaliskim gimnazjum rządowym, ażeby – po udziale w strajku szkolnym 1905 r. – dalej uczyć się na warszawskiej pensji Pauliny Hewelke (1854-1924). Było to polskie gimnazjum, które wyróżniało się wysokim poziomem nauczania i doborem wybitnych pedagogów. Spośród nauczycieli, którzy wywarli na nią największy wpływ Dąbrowska wymieniała m.in. Ignacego Chrzanowskiego, wybitnego history-

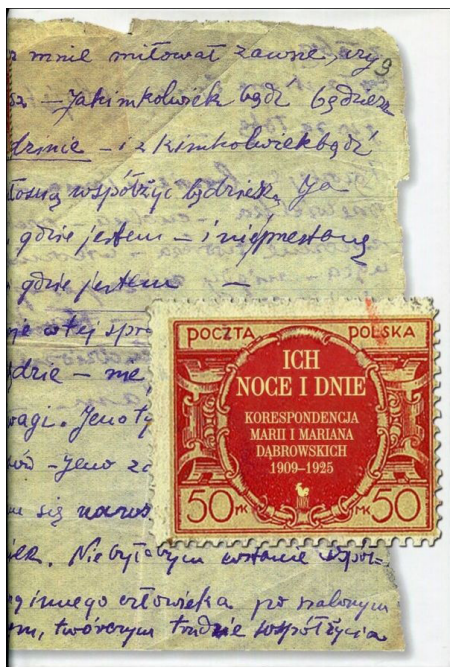

ka literatury i Ludwika Krzywickiego, wykładającego ekonomię i socjologię. Dwuletni pobyt w Warszawie znalazł odbicie we wspomnieniu *Warszawa mojej młodości*. Jesienią 1907 r. Maria Szumska wyjechała na studia przyrodnicze do Lozanny, które w roku następnym kontynuowała w Brukseli. Uczęszczała też na wykłady z nauk społecznych i filozoficznych. W czasie studiów związała się z działaczami polskiego nurtu niepodległościowego. Tam zapoznała się też z tematyką spółdzielczości, znalazła się w kręgu oddziaływań radykalnego odłamu PPS. W tym okresie zarabiała jako publicystka, drukując artykuły m.in. w „Prawdzie”, „Gazecie Robotniczej”, „Przedświcie” i „Tygodniku Polskim”. W 1910 r. zadebiutowała w „Gazecie Kaliskiej” korespondencją z Belgii o życiu Polaków na obczyźnie. Jej konsekwencją stała się nowelka *We Francji [...] ziemi cudzej* napisana w 1912 r. W dniu 26 października 1910 r. M. Szumska wygłosiła w Kaliszu odczyt poświęcony Marii Konopnickiej p.t. *Pieśniarka ludu i dzieci*. Z końcem roku akademickiego 1910/1911 otrzymała stopień kandydata nauk przyrodniczych.

W środowisku młodzieży emigracyjnej młoda kaliszanka poznała aktywnego działacza niepodległościowego, Mariana Dąbrowskiego, zaprzyjaźnionego z Józefem Piłsudskim. Ich ślub odbył się 26 lipca 1911 r. w Brukseli. Mąż pisarki urodził się 8 września 1882 r. w Warszawie w rodzinie urzędniczej o głębokich tradycjach patriotycznych. Za działalność niepodległościową był dwukrotnie wydany z tzw. „biletem wilczym” z gimnazjów rosyjskich w Radomiu i Piotrkowie. Brał udział w przygotowaniu i przeprowadzeniu strajku szkolnego w 1905 r. Maturę zdał eksternistycznie w Saratowie, gdzie przebywał u krewnych matki. Po maturze podjął studia medyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim. Następnie w Lozannie zapisał się na wydział prawa, a w Brukseli studiował nauki społeczne i historyczne. Podczas pobytu na emigracji, jako członek PPS, nawiązał współpracę jako korespondent zagraniczny z czasopismami socjalistycznymi w Krakowie, we Lwowie i Warszawie.

Od 1912 r. przebywał w Londynie jako mąż zaufania Komendy Strzelca i Komisji Tymczasowej Stronnictw Niepodległościowych. Po wybuchu I wojny światowej Dąbrowski powrócił do kraju i wstąpił do Legionów Polskich. W październiku 1914 r. został oddelegowany do Polskiej Organizacji Narodowej, jako redaktor jej organu „Legionisty Polskiego”. Okres wojny małżonkowie spędzili osobno, widując się sporadycznie. On został korespondentem I Brygady Legionów Polskich, ona pracowała jako publicystka, organizowała tajną pocztę między zaborami, wykladała na kursach oświatowych. Ich listy z lat 1915-1918 zawierają

oceny wydarzeń politycznych związanych m.in. z koncepcją przyszłej niepodległej Polski. W dniu 11 kwietnia 1917 r. Marian Dąbrowski został kierownikiem Referatu ds. Oświatowych w Komendzie Legionów Polskich. Po służbie w Legionach zajmował się oświatą i wyznaniem religijnymi w armii, gdzie dosłużył się stopnia majora. Zmarł nagle 30 września 1925 r.

Dzieje ich związku odzwierciedla korespondencja opublikowana w tomie *Ich noce i dnie. Korespondencja Marii i Mariana Dąbrowskich 1909-1925* (Wyd. „Iskry” 2005). Obejmuje ona okres od ich poznania do chwili przedwczesnej śmierci Mariana. Na zbiór składa się 427 listów i kart pocztowych. Maria przechowywała je troskliwie, cudem ocalały podczas powstania warszawskiego.

Zachowane listy to przejmujący obraz trudnej, przeżywanej z dala miłości. Gorące, przepełnione zmysłowością wyznania przeplatają się w nich z obawami o trwałość związku na długo przez historię rozdzielonych kochanków. Jednocześnie korespondencja pary intelektualistów, pisarzy, aktywnych działaczy narodowych to spisywane na gorąco świadectwo lat dochodzenia do niepodległości Polski oraz szkicowany ręką uczestnika wydarzeń obraz środowiska aktywnej politycznie i społecznie inteligencji polskiej. Listy pokazują mało znane epizody działań niepodległościowych, relacjonują wiele dramatycznych wydarzeń

z dziejów I Brygady Legionów Polskich, dają obraz Polski w latach przeobrażeń po 1918 r., widziany z perspektywy dwojga ich uczestników.

W 1912 r. Maria Dąbrowska, po krótkim pobycie we Francji, wróciła do kraju i nawiązała bliższą współpracę z pismem „Społem”, redagowanym wówczas przez kaliszana, Stanisława Wojciechowskiego (1869-1953), późniejszego prezydenta Polski (1922-1926). Od 1913 r., jako stypendystka Towarzystwa Kooperatystów, przebywała w Londynie, skąd przesyłała artykuły do pism krajowych. Na wieść o wybuchu I wojny światowej pośpiesznie powróciła do osamotnionej w Kaliszu matki. Stała się świadkiem zbombardowania i spalenia bezbronnego miasta w sierpniu 1914 r.

Warto w tym miejscu przypomnieć, że 14 listopada 2014 r. w kaliskim ratuszu odbyła się sesja historyczna poświęcona 100. rocznicy zburzenia Kalisza w sierpniu 1914 r. Ogłoszono też rozstrzygnięcie konkursu na gazetę historyczną „Jednodniówka Kaliska – Feniks 1914”. Sesji towarzyszyła wystawa dokumentacji tematycznej oraz stoisko pocztowe, na którym odbyła się premiera spersonalizowanego znaczka pocztowego, upamiętniającego obchody setnej rocznicy zburzenia miasta. Do nabycia były pamiątkowe kartki korespondencyjne oraz stosowano okolicznościowy datownik pocztowy.

Maria Dąbrowska po opuszczeniu z matką Kalisza w sierpniu 1914 r. dotarła do Warszawy, w której zamieszkała na stałe w 1917 r. Po zakończeniu wojny podjęła pracę w resorcie rolnictwa, gdzie do roku 1924 prowadziła referat prasowo-wydawniczy i bibliotekę. a następnie poświęciła się wyłącznie pracy literackiej. Brała jednocześnie aktywny udział w życiu publicznym. W 1918 r. powstała książka dla młodzieży *Dzieje ojczyzny*, będąca zbiorem opowiadań z przeszłości Polski, a w 1922 r. tom opowiadań *Gałęz czereśni i inne nowele*. Natomiast jej książkowym debiutem był tom *Uśmiech dzieciństwa* (1923) – literacko przetworzony obraz najmłodszych

lat w Rosyjskiej. W 1925 r. pisarka otrzymała Nagrodę Polskiego Towarzystwa Wydawców Książek. W tym samym roku ukazały się kolejne opowiadania p.t. *Ludzie stamtąd*, w których autorka przedstawiła świat biedoty folwarcznej zaobserwowany w otoczeniu rosyjskim.

Po śmierci męża towarzyszem życia pisarki był Stanisław Stempowski (1870-1952), były ziemianin, działacz niepodległościowy, wolnomularz. W 1954 r. zamieszkała w Warszawie z Anną Kowską – pisarką poznaną podczas wojny, mieszkającą po jej zakończeniu we Wrocławiu. W 1957 r. przeniosła się do własnego domu w Komorowie pod Warszawą.

Po pierwszych sukcesach literackich Maria Dąbrowska zajęła się wyłącznie pracą pisarską. Kolejne lata poświęciła tworzeniu wielkiej epopei epickiej, którą jako sagę rodziny Niechciców p.t. *Noce i dni* publikowano w latach 1931-1934. Jej akcja rozgrywa się w Ser-

binowie, dla którego pierwowzorem stał się Russów oraz w Kalińcu, będącym literackim portretem Kalisza. W życiorysie głównej bohaterki, Agnieszki pisarka zawarła własne dzieje. Przemijanie, określone w tytułowym sformułowaniu, znalazło pełny wymiar w ludzkim losie, na tle konkretnej formacji społeczno-historycznej, wyrażającym się świadomością uczestniczenia w przełomie epok. Wydarzenia powieściowe wkomponowane w dwa najważniejsze wydarzenia historyczne – powstanie styczniowe i pierwszą wojnę światową – ilustrują poprzez jednostkowe losy bohaterów także polityczno-społeczne wydarzenia, jak: rusyfikacja polskiej szkoły, ruchy niepodległościowe, strajk szkolny 1905 r., aktywizacja polityczna polskiej młodzieży emigracyjnej. Tetralogia *Noce i dnie* przyniosła autorce popularność jeszcze przed ukończeniem dzieła, co potwierdziła Państwowa Nagroda Literacka przyznana jej w grudniu 1933 r. Powieść doczekała się wielu wydań, znalazła się w kanonie lektur szkolnych. Znane są też jej adaptacje sceniczne, m.in. w Teatrze im. Wojciecha Bogusławskiego w Kaliszu w 1971 r. w reżyserii Izabeli Cywińskiej oraz w Teatrze Telewizji. Ukoronowaniem tej popularności stał się film Jerzego Antczaka ze znakomitymi kreacjami Jerzego Bińczyckiego oraz Jadwigi Barańskiej, którego prapremiera, z udziałem czołowych wykonawców, odbyła się w Kaliszu we wrześniu 1975 r.

Podczas okupacji niemieckiej pisarka mieszkała w Warszawie. Po powstaniu warszawskim przebywała w Dąbrowie Zduńskiej, skąd powróciła w lutym 1945 r. do zniszczonej stolicy, co znalazło literacki wyraz w opowiadaniu *Pielgrzymka do Warszawy*. Po wojnie przez krótki okres mieszkała we Wrocławiu. W 1955 r. ukazał się jej zbiór małych form prozatorskich *Gwiazda zaranna*, spośród których należy wymienić *Na wsi wesele* i *Trzecią jesień*. Współczesne opowiadania Dąbrowskiej władze odczytywały jako akceptację nowej rzeczywistości, za czym poszły liczne dowody uznania. W 1952 r. uroczystie obchodzono 40-lecie pracy literackiej pisarki, w lipcu 1955 r. przyznano jej Nagrodę Państwową I stopnia za całokształt twórczości, uhonorowano ją najwyższą stawką za publikowane utwory i zaliczono w poczet najwybitniejszych twórców współczesnej Polski. Pisarka stworzyła też dwa dramaty o tematyce historycznej. *Geniusz sierocy* (1939) oparty został na wydarzeniach XVII wieku, a *Stanisław i Bogumił* (1945) przedstawia konflikt między św. Stanisławem – biskupem krakowskim i królem Bolesławem Śmiałym.

Po roku 1956 Maria Dąbrowska przeszła do wewnętrznej opozycji, dając na kartach *Dziennika* świadectwo sympatii wobec wybitnych pisarzy osiadłych na emigracji, jak Witold Gombrowicz i Czesław Miłosz. Partnerem intelektualnym Dąbrowskiej był mieszkający

na emigracji w Szwajcarii pisarz, wybitny intelektualista, syn Stanisława – Jerzy Stempowski, ps. Paweł Hostowiec (1893-1969), z którym korespondowała przez wiele lat. Pod koniec życia pisarka protestowała przeciw antyinteligentkiej polityce rządu komunistycznego. W 1964 r. należała do sygnatariuszy „Listu 34”, będącego wystąpieniem intelektualistów przeciw cenzurze. Odwiedziła też w Paryżu Jerzego Giedroycia i redakcję „Kultury”. Do grona jej przyjaciół należeli: Kazimiera Iłakowiczówna, Mieczysław Jastrun, Jerzy Andrzejewski, Jarosław Iwaszkiewicz, Melchior Wańkowicz, Jerzy Zawieyski i Wojciech Żukrowski.

W 1957 r. pisarka otrzymała doktorat h.c. Uniwersytetu Warszawskiego. Podczas uroczystości wygłosiła znamienne słowa: „To, co jest w języku moich utworów dobre, zawdzięczam nade wszystko mojej ziemi rodzinnej, ziemi kaliskiej, ziemi wielkopolskiej, która była jednym ze źródeł polskiego języka literackiego i której też honoru dzisiejszego winszuję, kłaniając się nisko z miłością i wdzięcznością”.

W 1960 r. z okazji Jubileuszu XVIII wieków Kalisza, obok Tadeusza Kulisiewicza (1899-1988), Maria Dąbrowska została wyróżniona tytułem Honorowego Obywatela Miasta Kalisza. Z tej okazji pisarka powiedziała: „Jestem dzieckiem Ziemi Kaliskiej. Z jej okolic i samego Kalisza czerpałam natchnienie do moich książek: *Uśmiech dzieciństwa*, *Ludzie stamtąd* oraz *Noce i dni*. Ta ziemia kształtowała moje poczucie artystyczne, styl i język całej mojej twórczości”.

W 1948 r. Dąbrowska przystąpiła do pisania powieści *Przygody człowieka myślącego*, którą tworzyła przez blisko 17 lat. Utwór wydany został jednak dopiero w 1970 r., pięć lat po jej śmierci. W 1988 r., pod redakcją Tadeusza Drewnowskiego, ukazał się wybór *Dzienników* w pięciu tomach (lata 1914-1965). Edycję siedmiotomową, z uwzględnieniem fragmentów usuniętych w poprzednim wydaniu przez cenzurę, zakończono w roku 2000. Pełna edycja *Dzienników* w 13 tomach została opublikowana przez PAN w 2009 r. Pięciokrotnie była Dąbrowska nominowana do Nagrody Nobla w dziedzinie literatury (1939, 1957, 1959, 1960 i 1965). Aktywnie działała w Pen Clubie i Związku Literatów Polskich. Pisarka zmarła 19 maja 1965 r. w Warszawie. Pochowana została w Alei Zasłużonych na Powązkach.

Maria Dąbrowska wielokrotnie nawiązywała do okresu dzieciństwa spędzonego w Russowie i lat szkolnych w Kaliszu. W mieście znajdziemy wiele upamiętniających ją symboli. Powieściową nazwę Kaliniec nadano w 1962 r. nowej kaliskiej dzielnicy, a jej główną ulicę nazwano ul. Bogumiła i Barbary. Medalion z podobizną pisarki w 1957 r. umiesz-

czony został na elewacji jednej z kamienic przy Głównym Rynku, obok medalionu Adama Asnyka, Marii Konopnickiej i Stefana Szolc-Rogozińskiego, z podpisem „Sławią nasz gród”. Po wielu latach zabiegów, w 1971 r. otwarto Dworek Marii Dąbrowskiej w Russowie, jako Oddział Muzeum Okręgowego Ziemi Kaliskiej. Pisarce poświęcono tablice pamiątkowe – przy ulicy Górnośląskiej 57 i przy ulicy Babina 2. Maria Dąbrowska patronuje Szkole Podstawowej nr 4 przy ul. Polnej 17. W 1997 r. jej imieniem nazwano jedną z ulic Kalisza.

Sąd doraźny w Kaliszu.

Herszt bandy, Józef Pacholek skazany na śmierć

Napady w stylu amerykańskim.

Nedza i miłość promotorem zbrodni.

KALISZ, 12 lip. (Telefony i specjalnego wysłannika „P. Dziennik”).

Just as we were going out, suddenly
I heard a loud clanging sound
and, looking back, I saw that the
bell, hanging by its chains, had
fallen.

Politeness and warm hospitality
 with every welcome to those who
 visit.

10 gels, 9 min. 10 s analysis
10 min collection interval

and Police Officer James Lee
Kanebeck, Jim Pacholik, Earl
D. Kaurman, Pacholik, & Francis
McDonnell.

Copyright © 2004 by John Wiley & Sons, Inc.

lowarem, — się pamił był
pochwca, jakim był Pachol-
ak, który wszelkimi sposo-
kami dążył do zdobycia ter-
tory.

Opatrzonywszy się właściciel w kryształach — strącił słuszną porządku 200 dolarów i wyszedł z Agnieszki.

W maju z ul. Swacha do kraj-
i osiedla w swoim sąsiedztwie mie-
ście. Kultura, gdzie oni myśli o
dla ich i rodziny.

Nedzwiedz plan wstępn.

plu vinjot, gđot — nie miŝ jet a
craon deŝedot.

Na amerykańskich wzorach.

Podstawy własnego doświadczenia, przede wszystkim w zakresie wykładu teoretycznego. Podkreśla rolę i wagę teorii, do której odwołuje się w czasie wykładu. Podkreśla, że teoria jest podstawą doświadczenia i że doświadczenie jest podstawą teorii.

Microgametes (Patentless) by the
method of the microgametes, not by the

nik, to nigdy nie zmienia, niego
nie zabija.

Isak somo Radimiers Pacholska
wiziat w mupatle Isak czysne
s'a rufijal i strusiat Ipkas Isak
Isak.

Wollen o. Leinwand

Adwokat New York zgłasza wniosek o postawienie sprawy do trybu zwykłego, odwołując wniosek o listę o zmianę wyroku na podstawie nowego odkrycia. Wskazuje, że dowody wskazują na niewinność jego klienta.

Moja Przeklęta w ostatnim dniu wygnań gotowała parzydło, smarując wybuchalną pianą, kochając się nie próżno w tyłu, przez tyłu z wieloletnią wyległą dla mojej internacjonalizmu: ożenił się i dla tego śmierci, która urodziła się, śladu jej braku w wieloletnia.

Two) potential external pressure is the, they said, pressure to stay.

Week[illegible]

■ Mariola Śmiecińska

Książnica Pedagogiczna im. A. Parczewskiego w Kaliszu

Kryminalny półświatek Kalisza

na łamach prasy

dwudziestolecia międzywojennego

[illegible]

Julia pancerze, z karabinami maszynowymi. Tu ostatnie słowa wśród przebiegającej i demonstratywnej pa-

Chetani kumariya rapash
na plati tasharar, itay uyi
da karkashin rapashida kum
kuma karkashin rapashida

W całym okresie, objętych statystyką, powstało 140 mieszkaniec, z których 120 w wieku 15 lat i więcej, a 20 w wieku 0-14 lat.

Wieloletnie doświadczenie, w tym czasie
kierując systemowo się na różnych na-
czelnikach, uzyskał szereg sukcesów, między-
 innymi w dziedzinie zarządzania i

www.elsevier.com/locate/jmb

4000 second-level.

WAR-ZAWA, 12. V. (tel. wł.
Wielkopolski kraj słowiański, li-
czba ludności około 1 miliona
osób, w P. U. P. województwo
w skład którego wchodzi także

Restrukturyzacja robotnicza w Belgii

1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 26

Tydzień Bibliotek w 2025 r. upłynął w Książnicy Pedagogicznej im. A. Parczewskiego pod znakiem akcentów kryminalnych. Zorganizowaliśmy wystawę rysunków naszej koleżanki — Bogumiły Celer, poświęconą czarnym charakterom, wystawkę „Kryminalny półświatk Kalisza” oraz pokazaliśmy literaturę kryminalną z naszych zbiorów. Jedną z plansz wystawki poświęconej kryminalnemu półświatkowi Kalisza dotyczyła przestępczości w mieście w XIX i pierwszej połowie XX w., a druga — lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX w.

W niniejszym artykule omówiona zostanie historia najbardziej znanych grup przestępczych działających w międzywojennym Kaliszu: bandy Józefa Pachółka, braci Lorantów (tzw. Czarna Rączka), a także przypadki oszustw i napadów relacjonowanych przez ówczesną prasę (m.in. oszust Stanisław Tański, napad na plebanie).

Dwudziestolecie międzywojenne było okresem głębokich przemian społeczno-gospodarczych i politycznych w odrodzonej Polsce, którym towarzyszył wzrost i zróżnicowanie zjawisk przestępczych. W miastach, takich jak Kalisz, sprzyjało temu m.in. położenie przy ważnych szlakach komunikacyjnych, ułatwiające zarówno rozwój handlu, jak i działalność przestępczą - od drobnych kradzieży i oszustw, po brutalne zbrodnie.

Źródłem wiedzy o skali i charakterze przestępczości w Kaliszu są policyjne raporty, akta sądowe oraz publikacje prasowe. Lokalne gazety, takie jak *Gazeta Kaliska*, *Ilustrowany Kurier Kaliski* czy *Orędownik Ostrowski*, regularnie zamieszczały artykuły na temat wydarzeń kryminalnych, często opatrzone barwnymi opisami i chwytliwymi tytułami. Dzięki temu mieszkańcy byli na bieżąco informowani o zagrożeniach oraz działaniach organów ścigania.

Po tematykę kryminalną z regionu sięgała również prasa ogólnopolska, m.in. *Tajny Detektyw* – *Ilustrowany Magazyn Kryminalny*, który szeroko relacjonował życie przestępcze w całym kraju. Artykuły publikowane na jego łamach w latach 1930-1934 dostarczają nie tylko faktograficznych opisów przestępstw popełnianych w Kaliszu i okolicach, ale stanowią także fascynujące świadectwo ówczesnej mentalności, obyczajowości oraz społecznych lęków.

Jedną z najbardziej znanych i budzących grozę grup przestępczych działających w Kaliszu i jego okolicach w okresie międzywojennym była banda dowodzona przez Stefana Pachółka. Bandyci operowali głównie na terenie województwa wielkopolskiego, jednak to Kalisz i jego okolice stanowiły ich główną bazę i obszar działania. Grupa Pachółka zajmowała się głównie rozbojami, napadami na gospodarzy, kupców i podróżnych, często z użyciem przemocy, a także kradzieżami bydła i rabunkami w wiejskich domostwach. W przeciwieństwie do wielu innych grup o charakterze doraźnym lub przypadkowym, banda Pachółka charakteryzowała się wyraźną strukturą oraz planowym sposobem działania, co czyniło ją szczególnie niebezpieczną. Działalność przestępców cechowały brutalność i bezwzględność. Ofiary nierzadko były bite, zastraszane, a domy demolowane w poszukiwaniu pieniędzy czy kosztowności. Bandyci działali głównie nocą, wykorzystując słabe uzbrojenie i opieszałość ówczesnych pracowników posterunków policji wiejskiej.

Kulminacją ich działalności był brutalny napad na majątek pod Kaliszem, który odbił się szerokim echem w lokalnej prasie i zmusił policję do zintensyfikowania działań. Wzmoczona akcja śledcza, prowadzona we współpracy z komendą wojewódzką, doprowadziła do rozbicia grupy w pierwszej połowie lat 30. XX w. Stefan Pachółek został zatrzymany po intensywnym pościgu. Wraz z kilkoma członkami swojej bandy stanął przed sądem, który wymierzył wszystkim surowe kary. Niektórzy otrzymali długoletnie wyroki więzienia, co ostatecznie zakończyło działalność gangu.

Aktywność bandy Pachółka, zwanej „wampirami z Kalisza” oraz ich proces relacjonowane były na łamach *Tajnego Detektywa*¹, *Ilustrowanego Dziennika Łódzkiego*², *Ilustrowanej Republiki*³ czy *Orędownika Ostrowskiego*⁴.

Współcześnie historię braci Pachółków pt. „Al. Capone z Kalisza i inni” opisywali na łamach „Życia Kalisza” w 2008 r. Anna Tabaka i Maciej Błachowicz⁵. Po latach, w 2020 r. przypomniał ją w tym samym tygodniku Piotr Sobolewski w cyklu artykułów „Wakacyjne trzy po trzy” (publikacje dostępne są także online na stronie „Życia Kalisza”)⁶. Opis działalności Pachółka znajdziemy również na portalu Fakty Kaliskie w artykule „Józef Pacholek – kaliski gangster i poliglota”⁷.

Postrach wśród lokalnych kupców i handlarzy siała wówczas także banda „Czarnej Rączki” – kolejna „bohaterka” międzywojennej prasy z Kalisza i okolic. Autorzy artykułów podkreślali brutalność i bezwzględność członków grupy, na bieżąco śledzili działania policji zmierzające do ich ujęcia.

W 1932 r. *Express Wieczorny Ilustrowany*⁸ donosił o aresztowaniu braci Lorantów, którzy przejęli przywództwo nad „Czarną Rączką” po Bereku Ziemniaku. Artykuł opisywał bandę, która była „postrachem miasta i okolicy”, a jej członkowie wymuszali haracze na rozmaitych handlarzach, grożąc śmiercią. Do zatrzymania bandytów doszło przypadkowo, za sprawą katastrofy autobusowej, w wyniku której w ręce policji wpadli czterej przestępcy powiązani z gangiem. O działalności „Czarnej Rączki” donosił także *Tajny Detektyw*, a współczesne opracowania zamieszczone zostały w Internecie, („Dolinarze, jugacze i blatnicy w dawnym Kaliszu” i „Gangi Kalisza. Historia „Czarnej Rączki”, „Hewra Sechs” i innych”)⁹.

Lokalne gazety informowały o metodach działania bandytów, takich jak wysyłanie listów z pogróżkami podpisanych symbolem czarnej ręki, niszczenie towarów opornych kupców oraz stosowanie przemocy fizycznej. Przestępcy często podszywali się pod przedstawicieli organizacji kupieckich, aby wzbudzić zaufanie ofiar.

Dzięki intensywnym działaniom policji udało się rozbić struktury „Czarnej Rączki” w regionie kaliskim. Prasa z satysfakcją relacjonowała sukcesy organów ścigania, podkreślając ulgę, jaką odczuli lokalni przedsiębiorcy po zatrzymaniu członków bandy.

Obok działalności band, jednym z najbardziej charakterystycznych przejawów przestępczości były zabójstwa. *Tajny Detektyw* donosił o zbrodniach popełnionych na terenie powiatu kaliskiego. W 1932 r. w artykule „Demon alkoholu”¹⁰ opisywał zabójstwo popeł-

¹ *Tajny Detektyw* 1932 – Mazowiecka Biblioteka Cyfrowa: Wampiry z Kalisza, 1932, nr 26; Dwie sensacje Kalisza, 1932, nr 36; Trzy asy pik, 1933, nr 4.

² Herszt bandy Józef Pacholek skazany na śmierć, *Ilustrowany Dziennik Łódzki*, 1932, nr 192; *Ilustrowany Dziennik Łódzki* 1932, R. 2, VII, nr 192 – Biblioteka Cyfrowa Uniwersytetu Łódzkiego.

³ Na śmierć przez powieszenie, *Ilustrowana Republika*, 1932, nr 192; Regionalia Ziemi Łódzkiej

⁴ Sprawa szajki bandytów kaliskich przed sądem doraźnym, *Orędownik Ostrowski*, 1932, nr 57; *Orędownik Ostrowski: pismo na powiaty Ostrowski i Odolanowski oraz miast Ostrowa, Odolanowa, Sulmierzyc i Raszkowa* 1932.07.15 R. 81, nr 57 – Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa

⁵ *Życie Kalisza*, 2008, nr 16; Al Capone z Kalisza i inni – wiadomości Kalisz

⁶ *Życie Kalisza*, 2020, nr 28, 30, 32, 34, 36; Historia. Wakacyjne trzy po trzy cz. I – wiadomości Kalisz

⁷ <https://www.faktykaliskie.info/artukul/7840.jozef-pacholek-kalisz-gangster-poliglota>

⁸ Czarna Rączka w Kaliszu, *Express Wieczorny Ilustrowany*, 1932, nr 340; Regionalia Ziemi Łódzkiej

⁹ *Tajny Detektyw*: Dwie sensacje Kalisza, 1932 nr 3; Trzy asy pik, 1933, nr 4; Proces Lorantów, 1933 nr 9; <https://krotoszyn.naszemiasto.pl/gangi-kalisza-historia-czarnej-raczki-hewra-sechs-i-innych/ar/c1p2-27585811>; Dolinarze, jugacze i blatnicy w dawnym Kaliszu

¹⁰ *Tajny Detektyw*, 1932, nr 44.

nione przez Józefa Michałka na swoim teściu Ignacym Dolacie. Sławne na całą Polskę stało się także morderstwo Wiktora Wdowczyka z Kalisza. Sprawę barwnie opisywał *Tajny Detektyw* w artykule „Za 4 złote”¹¹. Szeroko komentowane w prasie było także morderstwo księdza z Giżyc opisane w *Tajnym Detektywie* z 1932 r. w artykule „Widmo śmierci nad plebanią”¹².

Najczęściej na łamach pojawiała się „lżejsza” kategoria przestępstw: kradzieże czy oszustwa. W międzywojniu wpisywały się one w życie codzienne miast i wsi. W kaliskiej perspektywie pojawiły się postacie Frymety i Stanisława Tańskiego, których działalność relacjonował *Tajny Detektyw*.

Postać Frymety opisywał artykuł „W odmětach deprawacji”¹³. Przedstawiał postać dwunastoletniej dziewczynki z żydowskiej rodziny – stałej bywalczyni kaliskiego sądu oskarżanej o kradzieże na ulicy i w sklepach. Nawet dziś losy Frymety, opisywane w artykule zamieszczonym na łamach *Faktów Kaliskich*¹⁴ wywołują zaciekawienie i dociekanie przez czytelników, co stało się z dziewczynką, gdy dorosła. Jedną z hipotez brzmi, że wyprowadziła się do Palestyny i dożyła do 2015 r.

Obecnie media donoszą o licznych oszustwach, np. „na wnuczka”, „na policjanta” itp.

W okresie dwudziestolecia było to rzadsze, ale i takie przypadki się zdarzały. *Tajny Detektyw* w 1934 r. w artykule „Ścigamy oszusta”¹⁵ opisuje przykład fałszerstwa pieniędzy domową samoróbką we wsi Kościelec. Oszusta szukała wówczas cała Polska.

Przytoczone wydarzenia i omówione postaci nie są jedynymi przedstawicielami świata przestępczego w dwudziestolecu międzywojennym w Kaliszu. Reprezentują kryminalny półświat, w którym działało wielu anonimowych z punktu widzenia historii przestępców, o których ślad zaginął. Pozostało po nich wspomnienie w aktach policyjnych i sądowych, a świat współczesny już o nich nie pamięta. Zainteresowani historią kryminalną Kalisza mogą doszukiwać się nowych nazwisk i opisów przestępczej działalności. Przytoczone artykuły z okresu dwudziestolecia międzywojennego były kanwą do opisanego zagadnienia w monografiach Kalisza takich jak: „Kalisz między wojnami. Opowieść o życiu miasta 1918-1939” T. Chlebby i J. A. Splitta, „Sekrety Kalisza” P. Sobolewskiego i wielu innych.

¹¹ *Tajny Detektyw*, 1932, nr 4.

¹² *Tajny Detektyw*, 1932, nr 16.

¹³ *Tajny Detektyw*, 1933, nr 47.

¹⁴ <https://www.faktykaliskie.info/artukul/8851,bali-sie-jej-kupcy-bali-sie-klienci-bezkarna-12-letnia-krolowa-zlodziei-z-kalisza>

¹⁵ *Tajny Detektyw*, 1934, nr 2.

■ Marta Gołembiewska

Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk

Izba Pamięci Ochotniczej Straży Pożarnej w Stawiszynie

Lata siedemdziesiąte XIX stulecia to czas w dziejach Stawiszyna, kiedy zaczęła się formować ochotnicza straż pożarna. Do formalnego zatwierdzenia działalności jednostki przez władze carskie doszło dopiero w 1900 r.¹ Od tego czasu przez 125 lat stawiszyńska ochotnicza straż pożarna nieprzerwanie prowadzi swoją działalność. Niesie pomoc w walce z żywiołem ognia, prowadzi działalność kulturalną, społeczną, edukacyjną w zakresie ochrony przeciwpożarowej, a także współpracuje z administracją samorządową i państwową, oraz z jednostkami państwowych i ochotniczych straży pożarnych z terenu Polski i z zagranicy.

Odnalezienie podczas prac remontowych dokumentów z pierwszych lat działalności tejże jednostki stało się inspiracją do utworzenia strażackiej izby pamięci. Wśród znalezisk były m.in. archiwalne zdjęcia oraz księga pamiątkowa z 1900 r., w której opisano moment założenia straży oraz kolejne spotkania i zebrania strażaków. To odkrycie zainspirowało strażaków do zebrania gromadzonych przez lata pamiątek i utworzenia izby pamięci poświęconej historii ochotniczej straży pożarnej w Stawiszynie.

Inicjatywa ta uzyskała aprobatę społeczną oraz poparcie miejscowych władz samorządowych. Dzięki wsparciu ówczesnego burmistrza gminy i miasta Stawiszyn, Roberta Jarzębskiego oraz kierownika miejscowej przychodni lekarskiej, Ireneusza Gołdyna do remizy przekazano część mebli, pochodzących z ośrodka, które posłużyły jako gabloty na ekspozycję. Strażacy w czynie społecznym wyremontowali pomieszczenie przeznaczone na izbę pamięci.

¹ Cz. Matyjak, *Dzieje Ochotniczej Straży Pożarnej w Stawiszynie*(maszynopis), Stawiszyn 1991, s. 3.

Część eksponatów znajdujących się w izbie pochodzi również z darowizn od osób prywatnych. Są to przede wszystkim pamiątki po przodkach działających w stawiszyńskiej jednostce. Wśród darczyńców znaleźli się: Elżbieta Celińska, Marianna Czajczyńska, Tadeusz Dolny, Jadwiga Grajner, Krystyna Gulczyńska, Irena Iwankiewicz, Bożena Kosiorek, Edward Kuśmierczyk, Krystyna Langa, Krystyna Michalska, Halina Migdał, Leon Olszanowski, Bożena Pawlak, Walenty Radajak i Jerzy Widerski.

Wystawę przygotowano według scenariusza opracowanego przez Grażynę Przybylską, ówczesną kierowniczkę Dworku Marii Dąbrowskiej w Russowie, która czu-

wała również merytorycznie nad całością aranżacji izby. Z kolei organizacją ekspozycji od strony technicznej zajęła się Izabela Czajczyńska.

Wśród zgromadzonych eksponatów na szczególną uwagę zasługują dokumenty z lat 1900-współczesność oraz zbiór fotografii. Warto zwrócić uwagę m.in. na pamiątkowe zdjęcie grupowe strażaków, najstarszą fotografię przedstawiającą kościół katolicki z 1900 r. oraz „księgę dokumentującą działalność OSP w Stawiszynie” z tego samego roku, portret Henryka Łowickiego, hełmy, drzewce czy bosaki. Uwagę przykuwa również sztandar z 1913 r., godło narodowe ofiarowane miastu w 1938 r. przez rodzinę Grzmilas oraz projekt na nadbudowę remizy OSP z 1924 r.

Izba Pamięci OSP w Stawiszynie funkcjonuje od 4 maja 2013 r. Wystawę można zwiedzać po wcześniejszym uzgodnieniu telefonicznym. Warto dodać, że izba cieszy się wciąż dużym zainteresowaniem i nadal trafiają do niej pamiątki związane z działalnością jednostki w Stawiszynie. Dzisiejsza Izba Pamięci to efekt zaangażowania wielu ochotników i kilku lat ich bezinteresownej pracy, polegającej na poszukiwaniu i gromadzeniu obiektów oraz szerzeniu wiedzy na ich temat. Temu ostatniemu celowi mają służyć liczne spotkania edukacyjne dla dzieci i młodzieży, prowadzone głównie przez prezesa jednostki, Janusza Zielińskiego.

Izba Pamięci OSP to miejsce szczególne na mapie Stawiszyna – jedno z nielicznych, w którym można zobaczyć obiekty związane z historią tej niewielkiej miejscowości.

Fot. <https://kalisz.naszemiasto.pl/w-stawiszynie-powstala-strazacka-izba-pamieci-zdjecia/gh/c8-1760301/4>

■ Bogumiła Celer

Książnica Pedagogiczna im. A. Parczewskiego w Kaliszu

Graficzny drobiazg w spuściźnie rodziny Wiłkomirskich Ekslibris Jana Stańdy dla Kazimierza Wiłkomirskiego

Niniejszy tekst powstał jako próba symbolicznego przywrócenia pamięci o postaci Kazimierza Wiłkomirskiego (1900-1995) – wiolonczelisty, dyrygenta, kompozytora, pedagoga, organizatora życia muzycznego i autora wspomnień – w roku szczególnym, wyznaczonym przez 125. rocznicę jego urodzin oraz 30. rocznicę śmierci. Jubileusz ten staje się okazją do ponownego namysłu nad dorobkiem artysty, który mimo znaczącego wkładu w kulturę muzyczną XX w. pozostaje dziś postacią nie w pełni obecną w zbiorowej świadomości, jakby przesuniętą na margines pamięci historycznej. Pretekstem do podjęcia tego tematu jest z jednej strony sama rocznica, z drugiej zaś – materialne ślady obecności Wiłkomirskiego w kulturze, czasem niepozorne, lecz znaczące, bo potrafiące kondensować sensy: jak ekslibris, znak własnościowy książki, który bywa równocześnie znakiem tożsamości.

Ex Libris Kazimierza Wilkomirskiego.

Ex Musicis

Autor: Stańda, Jan

Data wydania: 1969

Technika wykonania: drzeworyt poprzeczny, wymiary: 55 x 38mm.

U dołu autorska rękopiśmienna parafka (ołówki)

Ze zbiorów PBP Książnicy Pedagogicznej im. A. Parczewskiego w Kaliszu

W bogatej i wielowarstwowej spuściznie rodziny Wilkomirskich, przechowywanej dziś w zbiorach Książnicy Pedagogicznej im. A. Parczewskiego w Kaliszu, znajdują się liczne dokumenty świadczące o niezwykle intensywnej obecności tego rodu w świecie muzyki XX w.: rękopisy, korespondencja, fotografie, programy koncertowe, recenzje oraz zapisy wspomnień. Wśród tych materiałów uwagę przyciąga jednak drobny, pozornie niepozorny artefakt – ekslibris Kazimierza Wilkomirskiego, wykonany przez znanego krakowskiego grafika Jana Stańdę. Ten niewielki drzeworyt, mierzący 55 × 38 mm, staje się punktem wyjścia do opowieści o przenikaniu się dwóch światów: muzyki i grafiki, a także o relacjach między artystą a przedmiotem, który uosabia jego twórczą tożsamość.

Tekst ten nie ma ambicji rekonstrukcji biografii – choć bez biograficznego tła nie sposób uchwycić sensu znaku – lecz stanowi refleksję nad jednym z mniej oczywistych, a zarazem niezwykle nośnych kulturowo tropów tej spuścizny: obecnością muzyki i muzyków w świecie ekslibrisu artystycznego. Pretekstem do tych rozważań stały się zarówno zachowane znaki własnościowe związane z kręgiem muzycznym, jak i przygotowana do druku książeczka poświęcona Kazimierzowi Wilkomirskiemu, oparta na szerokiej kwerendzie archiwalnej i pracy nad spuścizną rodziny, która pozwala spojrzeć na artystę w perspektywie wielośrodkowej – „rozpiętej pomiędzy Moskwą, Warszawą, Gdańskiem, Łodzią, Wrocławiem i Kaliszem” – a także w perspektywie pamięci, materialnych śladów, codziennych praktyk kultury, w tym praktyk związanych z książką.

Ekslibris, jako znak własnościowy książki, od wieków pełnił funkcję nie tylko użytkową, ale i symboliczną. Już w epoce renesansu stawał się nośnikiem informacji o tożsamości właściciela księgozbioru, jego profesji, zainteresowaniach i aspiracjach. W przypadku muzyków oraz ludzi związanych z kulturą dźwięku szczególne znaczenie zyskał ekslibris muzyczny – forma, w której ikonografia instrumentów, nut, alegorii harmonii i rytmu łączyła się z osobistym znakiem właściciela. To właśnie z tej tradycji wyrasta formuła *ex musicis* – wariant ekslibrisu, który nie tylko oznacza przynależność książki do konkretnej osoby, ale od razu „określa” ją poprzez muzykę: jako wykonawcę, pedagoga, kolekcjonera, melomana, człowieka, dla którego dźwięk jest podstawowym językiem opisu świata.

O randze ekslibrisu jako dokumentu epoki pisał Edward Chwalewik, podkreślając, że choć rozmiar znaku jest niewielki, jego sens bywa gęsty: w syntetycznej formie potrafi on kondensować świat wartości adresata. W odniesieniu do muzyków ekslibris stawał się często wizualnym odpowiednikiem biografii: skrótem drogi artystycznej, zapisem estetycznych wyborów i świadectwem zakorzenienia w określonej tradycji kulturowej. W XIX i XX w., wraz z rozwojem grafiki warsztatowej, ekslibris muzyczny zyskał rangę autonomicznego dzieła sztuki, a jego twórcami byli wybitni graficy, świadomie dialogujący z tematyką muzyczną.

W tym kontekście szczególne miejsce zajmuje twórczość Jana Stańdy – artysty grafika, którego dorobek ekslibrisowy z lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX w. wpisuje się w powojenny renesans polskiego znaku książkowego. Stańda (1912-1987), związany z krakowskim środowiskiem artystycznym, urodził się w Wieliczce i ukończył gimnazjum humanistyczne w rodzinnym mieście. Następnie w latach 1931-1936 studiował w Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie na Wydziale Malarstwa i Grafiki, a dyplom uzyskał w 1937 r. Poza grafiką i malarstwem sztalugowym tworzył także polichromie i mozaiki oraz projektował witraże. Istotnym wątkiem jego twórczości stał się ekslibris – od 1957 r. wykonywany głównie w technice drzeworytu sztorcowego (drzeworytu poprzecznego), wymagającej szczególnej precyzji oraz umiejętności budowania obrazu kontrastem i rytmem kreski. Artysta ma ich w dorobku ponad 200; prezentował je w kraju i za granicą, uczestnicząc w kongresach, biennale i wystawach tematycznych. Wymienia się tu m.in. X, XII i XV Światowy Kongres

Ekslibrisy autorstwa Jana Stańdy. Ze zbiorów Biblioteki Naukowej Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk. Sygn. El 5708; El 5692, El 5715, El 5699. Źródło: Fluda-Krokos A. i in., *Ex musicis: ekslibrisy muzyczne ze zbiorów Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie. Katalog wystawy*, Kraków 2019.

Ekslibrisu (Kraków 1964, Budapeszt 1970, Lizbona 1976), III i XI Międzynarodowe Biennale Ekslibrisu Współczesnego w Malborku (1967, 1984), a także wystawy problemowe, takie jak „Motyw muzyczny w ekslibrisie polskim” (Poznań 1966), „Teatr polski w ekslibrisie” (Kalisz 1968) czy cykle „Opera i muzyka w ekslibrisie” (Poznań 1969, 1972). Miał również wystawy indywidualne, m.in. w Paryżu (1972), Krakowie (1975), Starym Sączu (1976), Wrocławiu (1981) i Bochni (1982), a znacząca część spuścizny po artyście znajduje się właśnie w Muzeum w Bochni.

W przedmowie do wydanych w Krakowie w 1967 r. „Ekslibrisów” Jana Stańdy Wiktor Frantz zwracał uwagę na szczególną dyscyplinę formy i umiejętność kondensacji treści, tak potrzebną w tej miniaturowej dziedzinie grafiki. Stańda nie budował swoich znaków z ornamentu dla ornamentu; jego ekslibrisy opierały się na klarownych konstrukcjach, mocnym kontraście czerni i bieli oraz wyraźnym napięciu między figurą a tłem. W znakach przeznaczonych dla muzyków sięgał po motywy instrumentów, kluczy wiolinowych, strun, ale też po bardziej metaforyczne obrazy: rytm pionowych linii przypominających zapis nutowy, sylwetki wpisane w geometryczne ramy, dynamiczne układy form sugerujące ruch i czasowość muzyki. Ekslibris nie tyle ilustrował wprost profesję właściciela, ile ją interpretował, budując wizualną analogię do dźwięku, frazy i artykulacji.

Jednocześnie ekslibris – jako praktyka kultury książki – szczególnie dobrze koresponduje z postacią Wilkomirskiego nie tylko dlatego, że był muzykiem, ale dlatego, że był także pisarzem wspomnień, człowiekiem pamięci, świadomym roli słowa w utrwalaniu świata,

który odchodzi. Wilkomirski pozostawił trwały ślad w polskiej kulturze muzycznej XX w., a jego działalność wpisała się w historię wielu instytucji i ośrodków muzycznych w Polsce. Był człowiekiem wszechstronnym: jako artysta łączył pasję i dyscyplinę; jako pedagog wychował pokolenia muzyków, którym przekazał nie tylko wiedzę, ale i wartości; jako organizator angażował się w życie instytucji, filharmonii i szkół, które dzięki jego pracy nabierały nowej energii. W przygotowanej publikacji jubileuszowej podkreśla się również, że choć działał w wielu ośrodkach, „w sercu zawsze nosił Kalisz” – miasto, do którego wracał pamięcią i obecnością, i którego życie muzyczne współtworzył.

W tym miejscu warto dodać, że praca nad spuścizną Wilkomirskich nie jest działaniem abstrakcyjnym: ma swój konkretny wymiar instytucjonalny i społeczny. W książeczce jubileuszowej odnotowano m.in. wystawę poświęconą Kazimierzowi Wilkomirskiemu zorganizowaną w 2025 r. w Książnicy Pedagogicznej w Kaliszu właśnie z okazji 125. rocznicy urodzin i 30. rocznicy śmierci muzyka, co pokazuje, że pamięć o artyście nie tylko „powraca”, ale jest świadomie animowana poprzez działania wystawiennicze i edukacyjne.

W życiu Wilkomirskiego – obejmującym niemal cały XX w. – mieści się epoka dramatycznych przemian politycznych, społecznych i kulturowych. Był świadkiem i uczestnikiem wydarzeń kształtujących historię Polski: od rewolucji w Rosji, przez odzyskanie niepodległości, lata wojny i okupacji, aż po powojenną odbudowę życia artystycznego. Na każdym etapie łączył rolę wykonawcy i pedagoga z misją organizatora, wychowawcy i popularyzatora muzyki. Tę perspektywę – pokazującą artystę nie jako „samotną biografię”, lecz jako człowieka zanurzonego w historii i wspólnocie – dobrze uzupełnia wymiar pamiętnikarski. Wilkomirski jako autor wspomnień i podręczników działał więc równolegle w dwóch porządkach: dźwięku i słowa.

Właśnie dlatego ekslibris Stańdy zyskuje dodatkowy sens: staje się wizytówką człowieka, który łączył w sobie muzyka, pedagoga, kompozytora, dyrygenta i pisarza wspomnień. Miniaturowa grafika wprowadzona do jego księgozbioru reprezentowała nie tylko przed-

miot – książkę – ale także osobę, której nazwisko widnieje na drzeworycie.

W metryce zachowanego znaku czytamy, że jest to ekslibris muzyczny autorstwa Jana Stańdy zaprojektowany dla Kazimierza Wilkomirskiego, wykonany w technice drzeworytu poprzecznego, o wymiarach 55 × 38 mm. Tematem kompozycji jest element instrumentu smyczkowego: gryf zakończony główką w kształcie ślimaka. Na kółkach i na gryfie autor umieścił napis „Ex Musicis” oraz nazwisko właściciela: „Kazimierz Wilkomirski”. U dołu widnieje autorska parafka (ołówek).

Ten opis katalogowy pozwala przejść do właściwej interpretacji ikonograficznej. Ekslibris Wilkomirskiego różni się od wielu innych kompozycji Stańdy elegancją oszczędnością. Podczas gdy artysta często budował złożone sceny, łączące ornament i narrację – dyrygentów w geście prowadzenia, rozbudowane ornamenty muzyczne czy instrumenty wpisane w kontekst architektoniczny – tutaj decyduje się na gest minimalistyczny. Najważniejszy jest fragment: gryf instrumentu z charakterystycznym ślimakiem. To element o ogromnym ciężarze symbolicznym. Ślimak jest rozpoznawalny nie tylko przez muzyków – to znak „instrumentalności” w ogóle, skrót całej tradycji lutniczej i wykonawczej. W przypadku Wilkomirskiego szczególnie oczywiste staje się skojarzenie z wiolonczelą: instrumentem, którego brzmienie kształtowało jego życie, reputację i autorytet pedagogiczny.

Formuła „Ex Musicis” działa w tej kompozycji jak deklaracja tożsamości. To nie jest jedynie *ex libris* w klasycznym sensie („z książek”), ale raczej: „z muzyki”, „z obszaru muzyki”, „z księgozbioru muzyka”, a nawet – w sensie kulturowym – „z życia muzyka”. Stańda umieszcza nazwisko właściciela prosto, kontrastowo, tak aby nie rywalizowało z obrazem, lecz go dopełniało. W rezultacie kompozycja staje się rodzajem autoportretu: muzyka przedstawionego poprzez instrument. Ta graficzna miniatura opowiada więc historię nie tylko książek, które należały do Wilkomirskiego, ale przede wszystkim jego samego – artysty żyjącego dźwiękiem.

Nie bez znaczenia pozostaje również kontekst rodzinny. Rodzina Wilkomirskich od początku XX w. tworzyła jeden z najważniejszych klanów muzycznych w Europie Środkowej. Ich działalność – koncertowa, pedagogiczna, organizacyjna – tworzyła wyjątkowy ekosystem muzyczny, którego ślady odnajdujemy dziś w kaliskich zbiorach archiwalnych. Ekslibris Stańdy staje się jednym z elementów tej wielkiej układanki. Jako artefakt współtworzy wizualną tożsamość Wilkomirskiego – tak samo, jak rękopisy, fotografie, listy, programy czy recenzje. Otwiera przed badaczem kolejną perspektywę: jak artyści postrzegali siebie poprzez przedmioty, którymi się otaczali, jakie symbole wybierali, aby zdefiniować swoją obecność w świecie. W tym sensie ekslibris nie jest jedynie narzędziem bibliotekarskim, ale przedmiotem kultury, uczestniczącym w budowaniu pamięci i reprezentacji artysty.

Wątkiem, którego nie można tu pominąć, jest jeszcze jedno: zaskakująca trwałość „drobiazgów”. Ekslibris, przyklejony do wyklejki, często pomijany przez czytelnika, bywa paradoksalnie trwalszym świadectwem obecności niż głośne nazwiska w podręcznikach historii. W tym sensie znak książkowy staje się metaforą losu samego artysty: obecnego, lecz nie zawsze dostrzeganego; wpisanego w strukturę kultury, ale narażonego na zapomnienie. Przywołanie Wilkomirskiego w kontekście ekslibrisu pozwala więc spojrzeć na jego biografię jako na sieć relacji materialnych, wizualnych i symbolicznych – to one tworzą tkanę pamięci, którą dziś próbujemy odtworzyć i ponownie nazwać.

W roku jubileuszowym, gdy do rąk czytelników trafia publikacja przypominająca drogę Wilkomirskiego i wskazująca, że „objąć całe życie i dzieło (...) to chyba niemożliwe”, a skromna forma musi ograniczyć się do wyboru najważniejszych zdarzeń, osób i działań, warto zatrzymać się także nad tymi drobnymi, często niedocenianymi formami, które współtworzą jego kulturową obecność.

Ekslibris muzyczny – zwłaszcza w interpretacji Jana Stańdy – okazuje się nie tylko ciekawostką graficzną, lecz ważnym dokumentem epoki i nośnikiem sensów, pozwalających lepiej zrozumieć świat wartości, w jakim funkcjonował artysta. Jest też świadectwem tego, że muzyka w kulturze nie istnieje wyłącznie jako dźwięk, koncert czy zapis nutowy: istnieje również jako obraz, znak, rytm kreski i kompozycji.

Tekst ten jest zatem zaproszeniem do dalszej refleksji: nad rolą ekslibrisu w kulturze muzycznej, nad miejscem Wilkomirskiego w historii muzyki polskiej oraz nad samą kategorią pamięci, która – jeśli nie jest pielęgnowana – łatwo ulega zatarciu. Jubileusz staje się tu nie tyle podsumowaniem, ile impulsem do ponownego otwarcia opowieści. A niewielki drzeworyt Jana Stańdy, ukryty między materiałami Kazimierza Wilkomirskiego, reprezentuje zjawisko znacznie większe, niż mógłby sugerować jego format: jest dokumentem relacji między muzyką a grafiką, świadectwem gustu i tożsamości właściciela, a jednocześnie przykładem polskiej miniaturowej sztuki użytkowej, która potrafiła w kilku liniach i kilku literach zawrzeć całe życie „z muzyki”.

BIBLIOGRAFIA

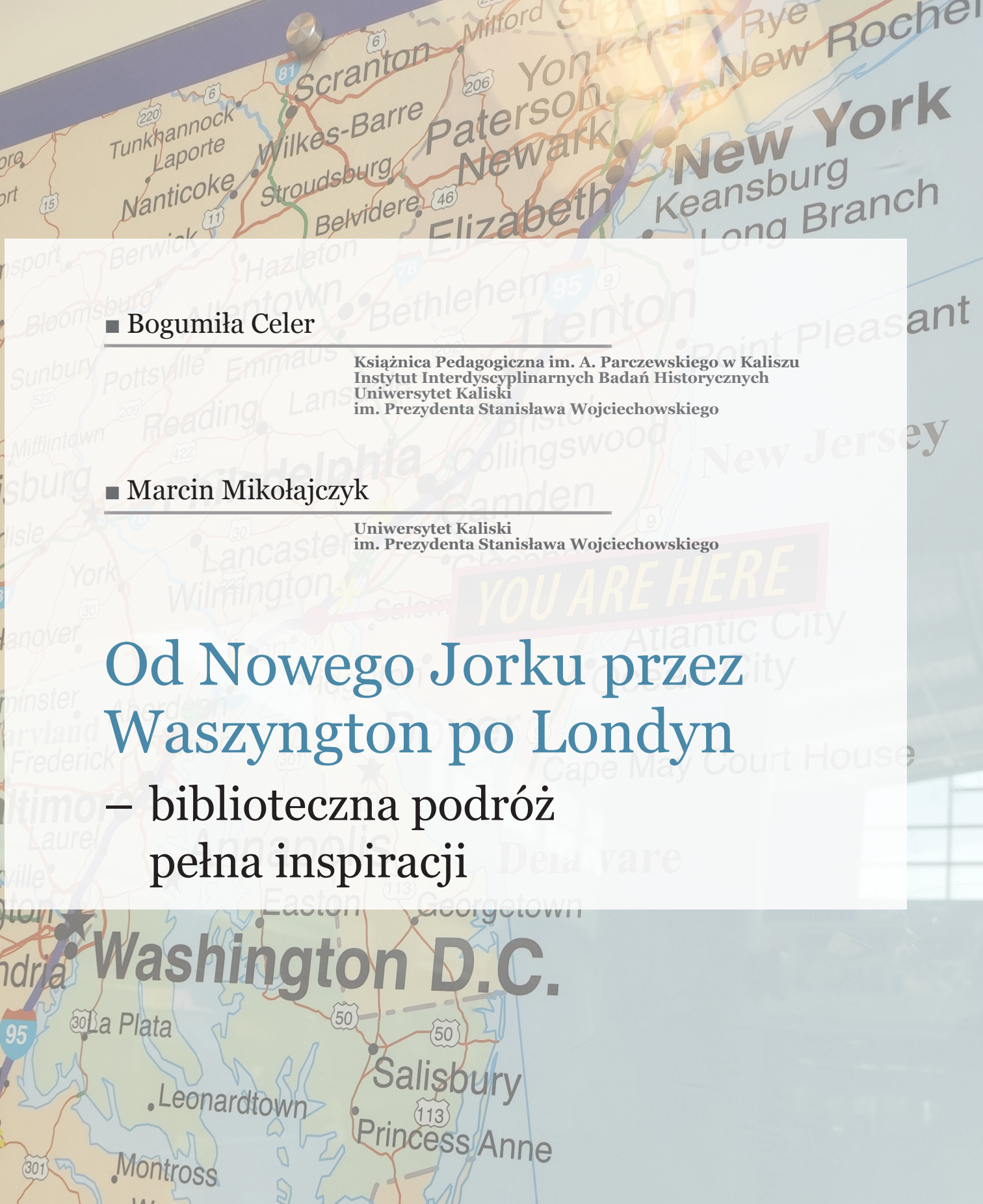
Celer B., *Kazimierz Wilkomirski (1900-1995). W 125. rocznicę urodzin i 30. rocznicę śmierci*, Kalisz 2025. (Kaliszanie 27).

Celer B., „Z pamiętnikarstwa muzycznego. Recepcja ‘Wspomnień’ Kazimierza Wilkomirskiego w listach od przyjaciół”, *Zeszyty Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk* 2024, nr 24, s. 72-94.

Chwalewicz Edward, *Polskie ekslibrisy muzyczne*, Skolimów 1939.

Fluda-Krokos A. i in., *Ex musicis: ekslibrisy muzyczne ze zbiorów Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie. Katalog wystawy*, Kraków 2019.

Stańda J., *Ekslibrisy*, Kraków 1967, wstęp: Wiktor Frantz.

The background of the entire page is a map of the New York City area, showing parts of New York and New Jersey. A red star with the text 'YOU ARE HERE' is placed in the center of the map, near the Hudson River. The map shows various cities and towns, including New York, Newark, Elizabeth, Paterson, and Yonkers. The map is oriented with North at the top.

■ Bogumiła Celer

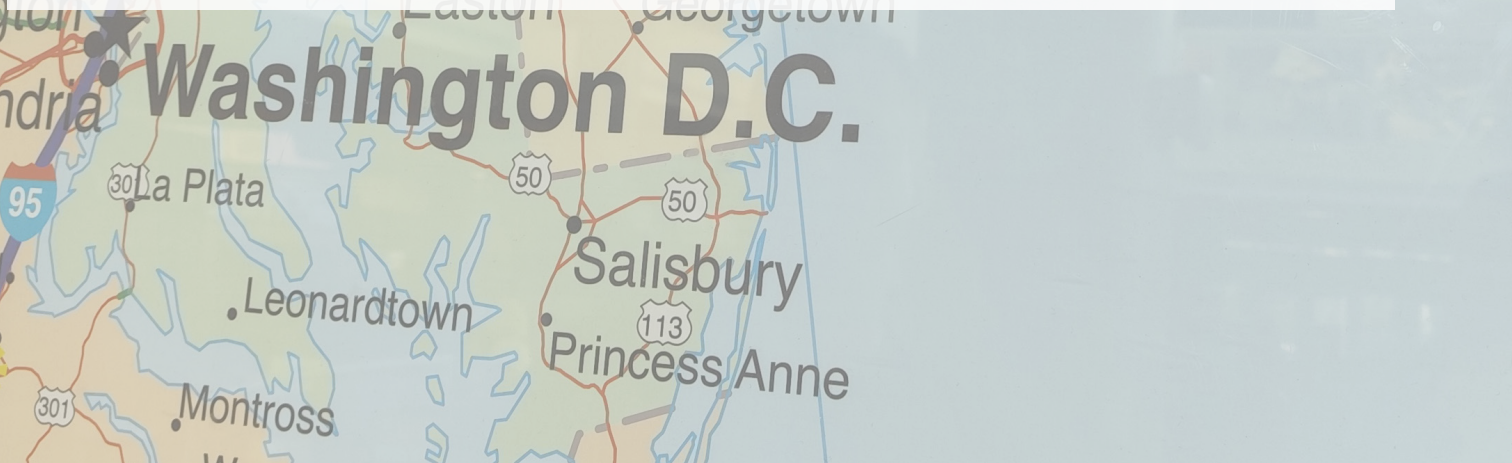
Książnica Pedagogiczna im. A. Parczewskiego w Kaliszu
Instytut Interdyscyplinarnych Badań Historycznych
Uniwersytet Kaliski
im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego

■ Marcin Mikołajczyk

Uniwersytet Kaliski
im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego

Od Nowego Jorku przez Waszyngton po Londyn

– biblioteczna podróż
pełna inspiracji

The bottom part of the page features a map of the Washington D.C. area. The map shows the Potomac River, the city of Washington D.C., and surrounding areas like Virginia and Maryland. Key locations labeled include Washington D.C., Arlington, Alexandria, and various suburbs. The map is oriented with North at the top.

Washington D.C.

Podróż do Stanów Zjednoczonych, zrealizowana wiosną 2025 r. jako wizyta studyjna, miała w pierwszym zamyśle cel badawczy – kwerendy źródłowe dotyczące prezydenta Stanisława Wojciechowskiego i polskiej historii XX w. Bardzo szybko okazało się jednak, że równoległym bohaterem wyjazdu stały się biblioteki: miejsca, w których historia spotyka się z nowoczesnością, a narodowe i lokalne opowieści zapisane są w murach tak samo mocno jak w książkach.

Nasza trasa wiodła od Nowego Jorku przez Waszyngton aż po Londyn – z nieplanowanym, ale niezwykle owocnym „przystankiem bibliotecznym” podczas dziewięciogodzinnej przesiadki na lotnisku Heathrow. To właśnie wtedy zapadła decyzja, że zamiast pisać tylko o wynikach kwerend, chcemy opowiedzieć o samych instytucjach: o ich architekturze, atmosferze i roli, jaką odgrywają w podtrzymywaniu pamięci i budowaniu współczesnej kultury.

Poniższy tekst jest więc opowieścią o kilku bibliotekach, które stały się stacjami naszej podróży: Nowojorskiej Bibliotece Publicznej, Instytucie Józefa Piłsudskiego w Ameryce, Bibliotece Kongresu Stanów Zjednoczonych, Morgan Library & Museum oraz Bibliotece Brytyjskiej.

NEW YORK PUBLIC LIBRARY – SERCE INTELEKTUALNEGO NOWEGO JORKU

New York Public Library to jedna z najbardziej rozpoznawalnych bibliotek na świecie i symbol kultury intelektualnej Nowego Jorku. Gmach główny przy Fifth Avenue, strzeżony przez kamienne lwy Patience i Fortitude, emanuje monumentalnością i elegancją, a jego przestrzeń łączy prestiż z demokratyczną ideą otwartego dostępu do wiedzy.

Nowojorska Biblioteka Publiczna (New York Public Library, NYPL) jest jedną z najważniejszych instytucji bibliotecznych na świecie oraz jednym z najbardziej rozpoznawalnych symboli intelektualnych Nowego Jorku. Jej geneza sięga 23 maja 1895 r., kiedy to połączono kilka znaczących funduszy i prywatnych bibliotek, w tym Astor Library, Lenox Library oraz fundusz Samuela J. Tildena. W wyniku tej konsolidacji powstała instytucja o wyjątkowym charakterze: ogromna, publicznie dostępna biblioteka, która miała służyć wszystkim mieszkańcom miasta, niezależnie od ich statusu społecznego czy wykształcenia.

dr Bogumiła Celer i dr Marcin Mikołajczyk
przed Fordham University – prestiżowym uniwersytetem jezuickim położonym w samym sercu Nowego Jorku. Założony w 1841 r., od ponad 180 lat łączy humanistyczną tradycję z nowoczesnym podejściem do nauki i kształcenia liderów

Struktura NYPL jest szeroka i obejmuje 92 placówki działające na Manhattanie, Bronksie i Staten Island. System ten tworzy unikalne połączenie bibliotek dzielnicowych, lokalnych oddziałów oraz kilku jednostek o statusie naukowo-badawczym. Tak zaprojektowana sieć instytucji łączy codzienną funkcję biblioteki publicznej z działalnością typową dla ośrodków akademickich i archiwalnych, co sprawia, że NYPL jest instytucją hybrydową, odpowiadającą zarówno na potrzeby użytkowników lokalnych, jak i badaczy prowadzących prace naukowe.

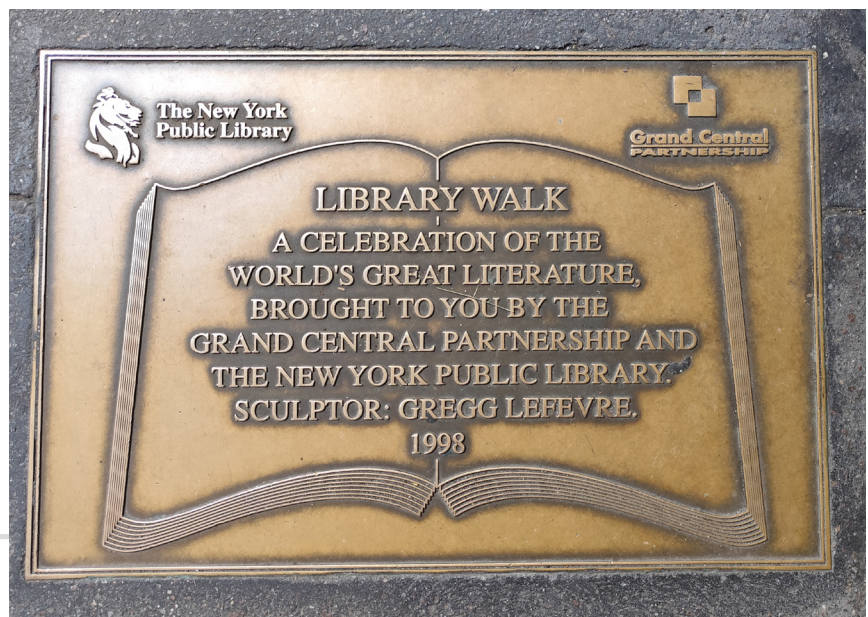
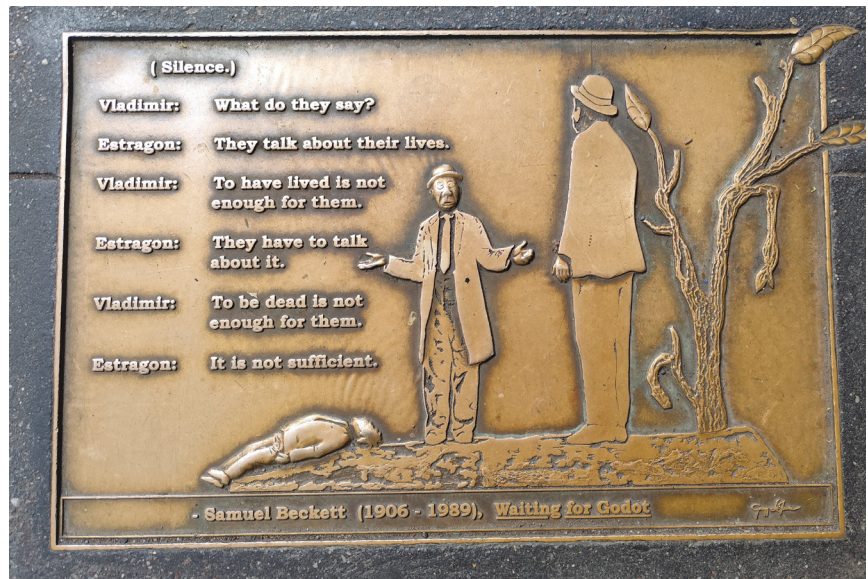
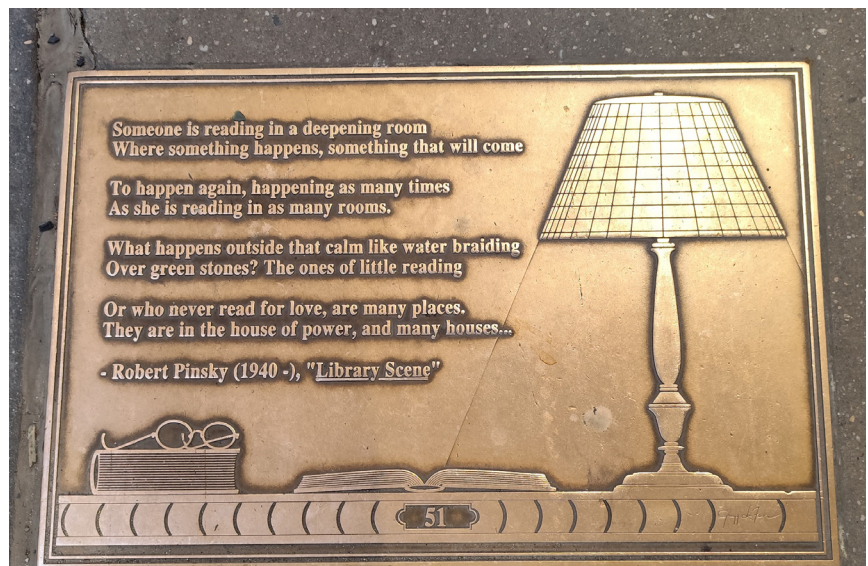
Najbardziej znaną i jednocześnie reprezentacyjną siedzibą NYPL jest główny budynek przy Fifth Avenue i 42nd Street, otwarty uroczystie 23 maja 1911 r. Zaprojektowany przez pracownię Carrère and Hastings w stylu Beaux-Arts, gmach ten stał się ikoną miasta. Jego monumentalna marmurowa fasada, eleganckie wnętrza i bogate zdobienia podkreślają rangę instytucji, a charakterystyczne lwy przy wejściu – Patience i Fortitude – stanowią jeden z najbardziej rozpoznawalnych symboli Nowego Jorku. W momencie otwarcia była to największa marmurowa konstrukcja w Stanach Zjednoczonych, a do dziś pozostaje architektonicznym świadectwem ambicji miasta i jego aspiracji kulturalnych.

Kolekcje NYPL są jednymi z największych w Stanach Zjednoczonych i obejmują dziesiątki milionów materiałów: książki, czasopisma, rękopisy, mapy, fotografie, dokumenty archiwalne, multimedia i zbiory specjalne. Bogactwo zasobów odpowiada szerokiemu spektrum tematów i potrzeb użytkowników. Zbiory wykorzystywane są zarówno na użytek rekreacyjny i edukacyjny przez mieszkańców, jak i do poważnych badań naukowych prowadzonych w wyspecjalizowanych czytelniach. Biblioteka jest organizacją non-profit, co podkreśla jej publiczny charakter i misję zapewniania powszechnego dostępu do wiedzy.

NYPL odgrywa ponadto istotną rolę w życiu społecznym i kulturalnym miasta. Jako centrum edukacyjne, intelektualne i obywatelskie, prowadzi programy literackie, wystawy, inicjatywy dla społeczności lokalnych i projekty cyfryzacyjne. Jest instytucją żywą, dynamiczną, otwartą, przyciągającą zarówno mieszkańców, jak i turystów. Jej wnętrza, takie jak słynna Rose Main Reading Room, łączą funkcjonalność z niezwykłą estetyką, tworząc warunki sprzyjające skupieniu i refleksji.

Unikalną cechą biblioteki jest jej otwartość – stanowi przestrzeń, w której spotykają się profesjonaliści, studenci, turyści, miłośnicy literatury i mieszkańcy miasta, tworząc dynamiczną, różnorodną wspólnotę użytkowników. Mimo swojej skali instytucja zachowuje klimat dostępności i swobody, co czyni ją jednym z najbardziej inspirujących miejsc do pracy z tekstem i kulturą.

Library Way to unikatowy deptak w Nowym Jorku, dwuprzystankowy odcinek ulicy East 41st Street (między 5th Ave a Park Ave) prowadzący do gmachu Głównej Filii Nowojorskiej Biblioteki Publicznej, ozdobiony brązowymi płytami w chodniku z cytatami literackimi, celebrującymi książki i czytanie. To swoisty "bulwar literatury", który sprawia, że dojście do biblioteki staje się magicznym doświadczeniem, a napisy na ulicy są inspirującymi cytatami znanych pisarzy.

MORGAN LIBRARY & MUSEUM – PAŁAC PEŁEN KSIĄŻEK W SERCU MANHATTANU

Jeśli New York Public Library jest wielką, demokratyczną przestrzenią miejską, to Morgan Library & Museum jawi się jako jej arystokratyczna, niemal intymna kuzynka – pałac zbudowany po to, by pomieścić prywatną pasję do książek i sztuki. Biblioteka ta wyrosła z kolekcji J.P. Morgana, który od lat 90. XIX w. gromadził iluminowane rękopisy, wczesne druki, rysunki i grafiki dawnych mistrzów, a następnie zlecił w latach 1902-1906 wzniesienie osobnej rezydencji dla swoich zbiorów.

Budynek, zaprojektowany przez Charlesa Follena McKima z pracowni McKim, Mead & White, utrzymany jest w stylu włoskiego renesansu. Od frontu widzimy skromny, klasycyzujący pałacyk przy Madison Avenue; prawdziwe bogactwo ujawnia się jednak dopiero po przekroczeniu progu. Zabytkowa część kompleksu składa się z trzech sal – West Room, Rotundy oraz słynnej Wschodniej Biblioteki – które łączą funkcję prywatnego gabinetu, reprezentacyjnej galerii i świątyni książki.

Wschodnia Biblioteka, przez wielu uznawana za jeden z najpiękniejszych „pokoi książkowych” świata, to przestrzeń od podłogi po sufit wypełniona trzypoziomowymi regałami, zabezpieczonymi misterną metalową kratą. Pomiedzy półkami biegną wąskie galerie i ukryte przejścia, dzięki którym dawniej można było sięgać po tomy ulokowane najwyżej. Nad całością góruje bogato zdobione sklepienie z malowidłami i złoceniami, a witraże, gobeliny i monumentalny kominek dopełniają wrażenia, że znaleźliśmy się w XIX-wiecznej

rezydencji bibliofila o nieograniczonych możliwościach.

Zbiory Morgan Library & Museum robią równie duże wrażenie jak architektura. W kolekcji znajdują się m.in. papiirusy, średniowieczne kodeksy, dzieła sztuki i starodruki – od iluminowanych ksiąg liturgicznych po pierwsze wydania arcydzieł literatury. Na szczególną uwagę zasługuje kilka egzemplarzy Biblii Gutenberga, starożytne rękopisy z Egiptu, słynna Biblia Maciejewskiego, a także niezwykle bogaty zestaw szkiców i rysunków takich artystów jak Michał Anioł, Leonardo da Vinci, Rafael, Rembrandt czy van Gogh. Kolekcję uzupełnia jedna z największych na świecie grup pieczęci cylindrycznych ze starożytnego Bliskiego Wschodu.

We współczesnej postaci Morgan Library & Museum jest połączeniem muzeum, biblioteki i centrum wystawieniowego. Nowe skrzydła, dobudowane w XX w., mieszczą sale wystaw czasowych, czytelnię i przestrzenie edukacyjne, a przeszklony hol spaja historyczne budynki w jedną, funkcjonalną całość.

Wrażenie z Morgan Library & Museum jest odmienne niż w wielkich bibliotekach narodowych. Zamiast monumentalnej skali – kameralne wnętrza, zamiast anonimowego tłumu – poczucie obcowania z prywatnym światem czytelnika-kolekcjonera.

To biblioteka, w której łatwo wyobrazić sobie długie jesienne wieczory spędzane na lekturze przy kominku, a jednocześnie instytucja publiczna pierwszej rangi, otwarta na badaczy i turystów. Dla naszej „bibliotecznej trasy” Morgan okazała się jednym z najbardziej nastrojowych i inspirujących przystanków.

INSTYTUT JÓZEFA PIŁSUDSKIEGO W AMERYCE – KAMERALNE ARCHIWUM PAMIĘCI

Instytut Piłsudskiego w Nowym Jorku jest instytucją o niezwykle silnym charakterze, również odmiennym od wielkich bibliotek publicznych. Kameralny, skupiony na polskich tradycjach i tożsamości, stanowi wyjątkowe centrum pamięci historycznej, zwłaszcza w odniesieniu do XX w. i środowisk emigracyjnych. Instytut jest jedną z najważniejszych polskich instytucji emigracyjnych, powstała 4 lipca 1943 r. w Nowym Jorku jako odpowiedź na dramatyczną sytuację polskiej kultury i archiwów w czasie II wojny światowej. Jego założenie miało na celu ocalenie i kontynuowanie tradycji niepodległościowej, historycznej i ar-

W imieniu dr Iwony Kordy, prezes Instytutu Józefa Piłsudskiego w Ameryce, w Instytucie gościli nas Magdalena Orlicka-So (na zdjęciu, z otrzymanym od nas m.in. ostatnim numerem „Bliżej Biblioteki”) oraz Ada Niedźwiedzka

chiwalnej II Rzeczypospolitej poza terytorium kraju. Instytut stał się miejscem przechowywania i opracowywania materiałów, które nie mogły być bezpiecznie zachowane w Polsce pod okupacją i w okresie powojennej zależności politycznej.

Od początku swojego istnienia Instytut pełnił funkcję archiwum, biblioteki, muzeum i ośrodka badawczego. Jego misją jest gromadzenie, zabezpieczanie, digitalizacja oraz udostępnianie dokumentów dotyczących historii Polski, dziejów Polonii i emigracji oraz dorobku osób i środowisk związanych z polskim życiem publicznym XX wieku. Zbiory Instytutu obejmują archiwalia państwowe II RP, korespondencję polityczną, dokumenty wojskowe, pamiątki osobiste, fotografie, rękopisy oraz bogaty zasób materiałów dotyczących Polonii amerykańskiej. Instytut posiada również wyspecjalizowaną bibliotekę naukową oraz kolekcję muzealną prezentującą dzieła sztuki, odznaczenia i przedmioty o charakterze historycznym.

Przestrzeń Instytutu – znacznie bardziej kameralna w porównaniu z amerykańskimi bibliotekami publicznymi – sprzyja pracy badawczej w bezpośrednim kontakcie z personelem i materiałem źródłowym. Atmosfera instytucji łączy profesjonalizm z wyraźnie odczuwalnym poczuciem ciągłości polskiej tradycji. Wnętrza, archiwalia i sposób ich prezentacji tworzą wrażenie miejsca, które chroni żywą pamięć o Polsce. Jest to ośrodek, w którym polska historia – często dramatyczna, niejednoznaczna i rozproszona – odzyskuje spójność dzięki pracy kolejnych pokoleń emigracyjnych archiwistów, historyków i wolontariuszy.

Współcześnie Instytut Piłsudskiego pełni również rolę aktywnego ośrodka kulturalnego i edukacyjnego. Organizuje wystawy, spotkania autorskie, wykłady, warsztaty dla młodzieży i członków Polonii, stając się jednym z najważniejszych miejsc podtrzymywania polskiej tożsamości w Stanach Zjednoczonych. Dzięki projektom digitalizacyjnym Instytut udostępnia coraz większą część swoich zbiorów badaczom

na całym świecie, a jego działalność dokumentacyjna i popularyzatorska nadaje polskiemu dziedzictwu emigracyjnemu trwale i międzynarodowe znaczenie.

Atmosfera Instytutu jest bliska tej, jaką można odnaleźć w dawnych bibliotekach naukowych – zbiory przechowywane są w sposób uporządkowany, a ich charakter zdradza lata troskliwej opieki i wysiłków kolejnych pokoleń pracowników oraz emigrantów. Wnętrza wyróżniają się intymnością i poczuciem obcowania z historią, która zachowała się w dokumentach, księgach, fotografiach i artefaktach przywiezionych z Polski lub uratowanych przed wojenną i powojenną zawieruchą.

To miejsce tworzy naturalny pomost między polską tradycją a polonijnym doświadczeniem w Stanach Zjednoczonych. W porównaniu z majestatycznymi przestrzeniami NYPL Instytut Piłsudskiego oddziałuje przede wszystkim bliskością, osobistym charakterem i poczuciem ciągłości pamięci, które trudno odnaleźć gdzie indziej.

BIBLIOTEKA KONGRESU STANÓW ZJEDNOCZONYCH – MONUMENTALNE LABORATORIUM WIEDZY

Wychwytną chwilę w naszym napiętym harmonogramie, poświęciliśmy jeden dzień na wizytę w Waszyngtonie – a podróż flixbusem z Nowego Jorku, wiodąca przez kolejne miasta Wschodniego Wybrzeża, takie jak Newark, Philadelphia, Wilmington czy Baltimore, stała się szybkim, lecz niezwykle malowniczym „przejazdem tranzytowym”, który ostatecznie doprowadził nas do jednego z najważniejszych punktów naszej bibliotecznej trasy: Biblioteki Kongresu Stanów Zjednoczonych (Library of Congress). Zwiedziliśmy największą bibliotekę świata i instytucję o znaczeniu niemal symbolicznym dla kultury, nauki oraz historii Stanów Zjednoczonych. Jej monumentalna skala oraz funkcja narodowego repozytorium sprawiają, że biblioteka ta nie ma odpowiednika ani w Europie, ani w innych częściach świata.

Library of Congress to największa biblioteka świata oraz narodowa instytucja książki amerykańskiej, pełniąca równocześnie funkcję zaplecza badawczego dla Kongresu USA. Została założona w 1800 r., co czyni ją jedną z najstarszych instytucji kulturalno-naukowych

państwa. Jej rozwój, szczególnie intensywny od końca XIX w., doprowadził do powstania wielkiego, wielobudynkowego kompleksu bibliotecznego, którego zasoby i znaczenie mają charakter globalny.

Siedziba Biblioteki mieści się w Waszyngtonie, w bezpośrednim sąsiedztwie Kapitolu, podkreślając jej ścisłe powiązanie z władzą ustawodawczą Stanów Zjednoczonych. Najbardziej reprezentacyjnym gmachem jest Thomas Jefferson Building, ukończony w 1897 r. To obiekt symboliczny, znany z monumentalnej architektury utrzymanej w stylu Beaux-Arts, z bogato dekorowanymi wnętrzami, marmurowymi kolumnami, freskami i imponującymi przestrzeniami wspólnymi. Wnętrza, takie jak Great Hall czy słynna czytelnia główna pod monumentalną kopułą, wywołują wrażenie obcowania z miejscem o wyjątkowym znaczeniu kulturowym i państwowym. Biblioteka Kongresu poprzez swoją architekturę manifestuje rolę wiedzy i nauki jako fundamentów amerykańskiej demokracji.

Biblioteka Kongresu gromadzi obecnie setki milionów jednostek, co czyni ją największym repozytorium wiedzy na świecie. Jej zbiory obejmują książki, czasopisma, rękopisy, mapy, fotografie, archiwa muzyczne, nagrania dźwiękowe, filmy, materiały cyfrowe oraz unikatowe dokumenty o ogromnym znaczeniu historycznym. Charakter kolekcji jest uni-

wersalny – instytucja gromadzi materiały dotyczące praktycznie wszystkich dziedzin wiedzy, w wielu językach i formatach, co sprawia, że stanowi zasób nie tylko o znaczeniu narodowym, ale i globalnym.

Jednocześnie Biblioteka pełni funkcję centrum analityczno-badawczego dla Kongresu Stanów Zjednoczonych. Specjalne biura, w tym Congressional Research Service (CRS), przygotowują analizy, raporty i ekspertyzy na potrzeby legislacyjne, co czyni Bibliotekę jednym z kluczowych ogniw funkcjonowania państwa. Mimo tego związanego z rządem charakteru, instytucja pozostaje otwarta dla badaczy z całego świata, udostępniając swoje zasoby w licznych czytelniach tematycznych i pracowniach zbiorów specjalnych.

Library of Congress to również ważne centrum kultury, dokumentacji i pamięci. Jej działalność wystawiennicza, edukacyjna i konserwatorska należy do najbardziej rozwiniętych w świecie bibliotek. Instytucja prowadzi liczne projekty digitalizacyjne, dzięki którym ogromna część zbiorów staje się dostępna globalnie, a jednocześnie stosuje zaawansowane metody ochrony i przechowywania zbiorów materialnych.

Monumentalność architektury, skala zbiorów, wysoki poziom organizacji oraz symboliczne znaczenie instytucji sprawiają, że Biblioteka Kongresu wywołuje szczególne wrażenie. Jest przestrzenią, która łączy prestiż narodowej instytucji z otwartością dla światowej społeczności naukowej. Dla badacza przebywanie w jej przestrzeniach oznacza kontakt z jednym z największych i najbardziej inspirujących ośrodków wiedzy, w którym historia, nowoczesność i misja publiczna współtworzą wyjątkową atmosferę pracy.

BRITISH LIBRARY – DZIEWIEĆ GODZIN NA SPOTKANIE ZE „SKARBAMI ŚWIATA”

Ostatnim etapem naszej podróży była Biblioteka Brytyjska (British Library) w Londynie, którą udało się odwiedzić podczas dziewięciogodzinnej przesiadki w drodze powrotnej z USA. Z Heathrow do biblioteki, położonej tuż obok dworców King's Cross i St Pancras, prowadzi szybkie połączenie kolejowe; w praktyce oznacza to, że przy odrobinie determinacji nawet krótki stop-over można zamienić w intensywną wizytę w kolejnej najważniejszej księżnicy świata.

British Library jest narodową biblioteką Zjednoczonego Królestwa i również jedną z największych instytucji tego typu na świecie – jej zbiory szacuje się na ponad 170 milionów jednostek w setkach języków. Nowoczesny kompleks przy Euston Road, otwarty w latach 90. XX w., łączy ceglana, dość powściągliwą architekturę z funkcjonalnym rozwiązaniem przestrzeni: liczne czytelnie, magazyny, centrum wystawiennicze, księgarnia i strefy odpoczynku organizują ruch tysięcy czytelników i turystów, którzy odwiedzają to miejsce każdego dnia.

Największą atrakcją dla osób przybywających po raz pierwszy jest stała ekspozycja „Treasures of the British Library”. W jednym, stosunkowo niewielkim, ale gęsto zaaranżowanym pomieszczeniu zgromadzono tu obiekty, które same w sobie mogłyby stać się osiá osobnych muzeów: od rękopisów Leonarda da Vinci, zapisków Fryderyka Chopina i Wolfganga Amadeusza Mozarta, przez jeden z egzemplarzy Biblii Gutenberga i słynną Magna Cartę, po iluminowane średniowieczne kodeksy, mapy, dokumenty królewskie i wczesne zapisy tekstów biblijnych, w tym bardzo wczesny fragment Ewangelii św. Jana z III w. n.e.

Wrażenie jest podwójne: z jednej strony oglądamy „panteon” zachodniej (i nie tylko zachodniej) kultury tekstu, z drugiej – uświadamiamy sobie, że te skarby są częścią żywego organizmu biblioteki, a nie wyłącznie muzealnymi artefaktami. Na korytarzach kolejnych pięter można natknąć się na dodatkowe eksponaty – średniowieczną szafkę na manuskrypty, prasę do drukowania znaczków pocztowych, maszynę Enigma – które przypominają o technicznych i materialnych aspektach historii piśmiennictwa.

Nasza wizyta miała charakter ekspresowy: czas odmierzany był rozkładem lotów, a kolejne sale – godzinami do odlotu. Mimo to udało się nie tylko zobaczyć najważniejsze obiekty, ale także poczuć specyficzną atmosferę British Library: połączenie muzeum, nowoczesnego centrum badawczego i otwartej, przyjaznej przestrzeni publicznej. W pamięci zostało szczególnie zestawienie – kilka dni wcześniej oglądaliśmy w Morgan Library kameralną, prywatną kolekcję, tutaj zaś trafiliśmy w samo centrum „narodowego skarbcza”, gdzie obok turystów pracują w ciszy setki badaczy.

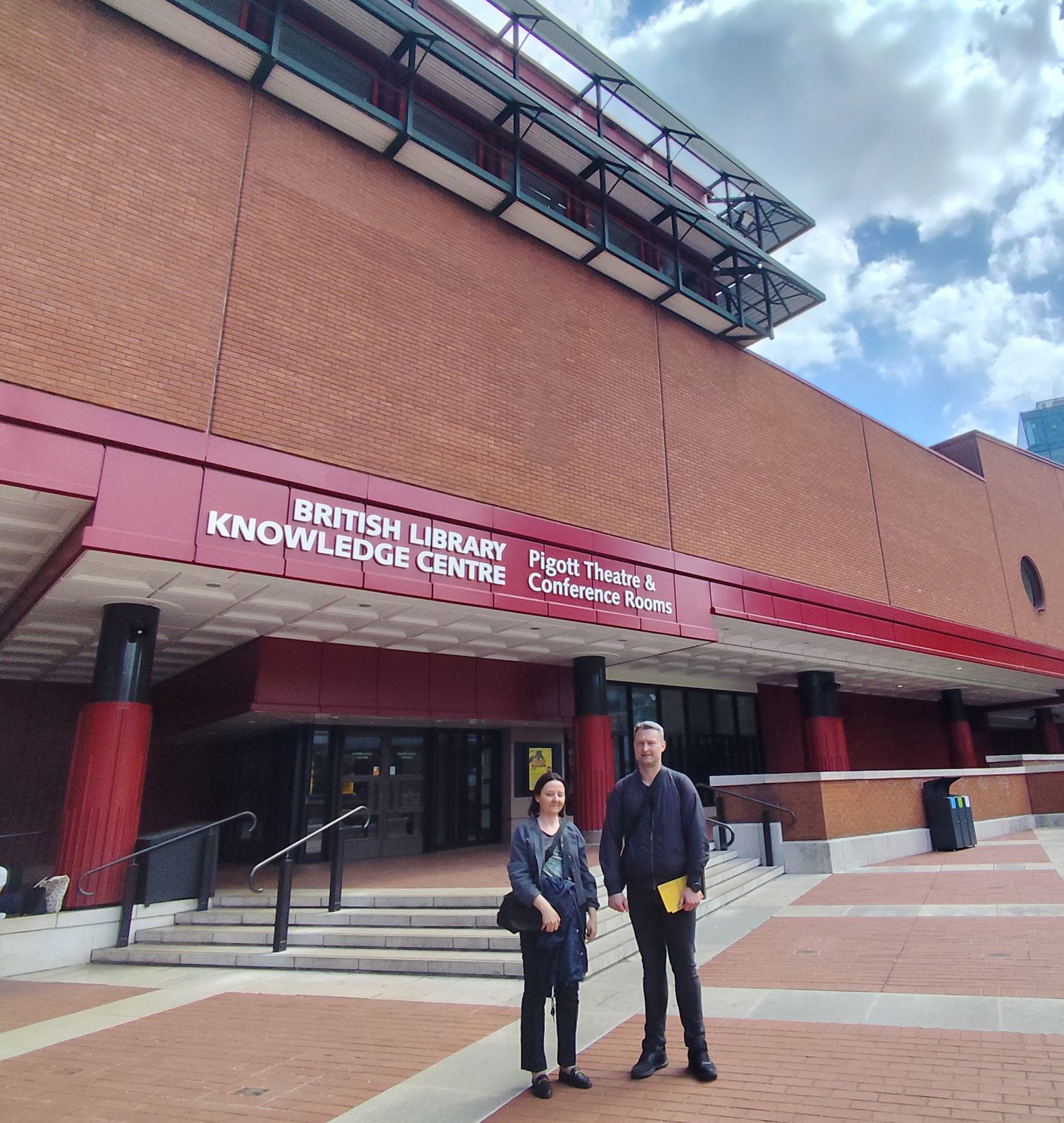

ZAKOŃCZENIE – BIBLIOTEKI JAKO MAPA PODRÓŻY

Od nowojorskich lwów strzegących wejścia do NYPL, przez kameralne wnętrza Instytutu Piłsudskiego i monumentalne sale Biblioteki Kongresu, po złożone sklepienia Morgan Library i „skarby świata” w British Library – nasza studyjna wyprawa okazała się nie tylko serią kwerend, lecz także biblioteczną pielgrzymką. Każda z odwiedzonych instytucji inaczej definiuje swoją misję: od lokalnej służby mieszkańcom, przez podtrzymywanie pamięci narodowej i emigracyjnej, aż po ambicję gromadzenia dorobku całej ludzkości.

Wspólnym mianownikiem pozostaje jednak przekonanie, że wiedza – zapisana w książkach, dokumentach, obrazach i dźwiękach – wymaga troski, przestrzeni i ludzi gotowych ją udostępniać. Nasza podróż „od Nowego Jorku przez Waszyngton po Londyn” pokazała, że biblioteki są nie tylko zapleczem naukowym, ale także miejscem spotkania, inspiracji i budowania wspólnoty ponad granicami państw i języków.

■ Natalia Zakońska

Książnica Pedagogiczna im. A. Parczewskiego w Kaliszu

Książnica Pedagogiczna na Targach Edukacyjnych w Poznaniu

Poznańskie Targi Edukacyjne w połączeniu z Targami Książki od prawie 30 lat stanowią kluczowe wydarzenie dla młodych Wielkopolan, pomagając im w wyborze ścieżki edukacyjnej i zawodowej. Podczas tegorocznej edycji, która odbyła się w dniach 7-9 marca 2025 r., uczestnicy mieli okazję zapoznać się z ofertą kilkudziesięciu placówek edukacyjnych – od lokalnych szkół ponadpodstawowych po uczelnie z kraju i zagranicy. Wydarzenie to było także doskonałą okazją do odkrycia możliwości zawodowych na stoiskach służb mundurowych oraz centrów kształcenia zawodowego.

Tegoroczne Targi Edukacyjne przyciągnęły ponad 200 wystawców, wśród których znaleźli się przedstawiciele zarówno publicznych, jak i prywatnych szkół. Do pawilonu nr 6 zawiąły tysiące młodych ludzi, którzy poszukiwali odpowiedzi na pytanie – jaką ścieżkę edukacyjno-zawodową wybrać dla siebie. To wydarzenie dało im szansę na rozmowy z ekspertami i zapoznanie się z różnymi opcjami rozwoju kariery.

W piątek, 7 marca swoje stoisko na Targach miała również Książnica Pedagogiczna w Kaliszu. Dla osób odwiedzających nasz punkt przygotowano *koło fortuny* z pytaniami, w którym można było wygrać gadżety. Dodatkową atrakcją było własnoręczne wykonanie metalowych przypinek, co cieszyło się dużym zainteresowaniem młodzieży. Przy okazji promowaliśmy czytelnictwo wśród uczniów, nauczycieli i rodziców.

Targi Edukacyjne to nie tylko wystawy i warsztaty, ale także inspirujące spotkania z profesjonalistami z branży edukacyjnej. Szczególną atrakcją tegorocznej edycji była obecność znanych osobistości, w tym Doroty Wellman, która podzieliła się refleksjami na temat znaczenia zmian w życiu człowieka. Jej wystąpienie przyciągnęło wielu słuchaczy i skłoniło do przemyśleń nad własną przyszłością.

Cieszymy się, że jak co roku mogliśmy wziąć udział w wydarzeniu, które od lat wspiera młodych ludzi w podejmowaniu kluczowych decyzji dotyczących edukacji i kariery. Możliwość zapoznania się z ofertą szkół, uczelni i instytucji zawodowych, a także rozmowy z ekspertami i praktyczne doświadczenie różnych profesji sprawiają, że jest to jedno z najważniejszych wydarzeń edukacyjnych w regionie. Już teraz warto czekać na kolejną edycję, która z pewnością ponownie przyciągnie tysiące młodych ludzi gotowych na odkrywanie swojej przyszłości.

■ Ewa Andrysiak

Instytut Interdyscyplinarnych Badań Historycznych
Uniwersytet Kaliski
im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego

Święto krakowskich bibliofilów

95-lecie Rycerskiego Zakonu Bibliofilskiego z Kapitułą Orderu Białego Kruka

15 maja 2025 r. w Zaułku Niewiernego Tomasza w Krakowie w Cafe Camelot odbyła się uroczystość jubileuszu 95-lecia istnienia Rycerskiego Zakonu Bibliofilskiego.

Historia Rycerskiego Zakonu Bibliofilskiego z Kapitułą Orderu Białego Kruka sięga roku 1930, kiedy założył go Kazimierz Wojciech Witkiewicz. Zakon i Kapituła, pomijając lata II wojny światowej, istniały do października 1962 r., kiedy Wielki Mistrz podjął decyzję o ich „zakryciu”. Pięć lat później (1967) Kapitułę Orderu Białego Kruka Kazimierz Witkiewicz reaktywował, pozostawiając synowi możliwość „odkrycia” w przyszłości Zakonu i Kapituły. Decyzję o odrodzeniu Zakonu podjęto w czerwcu 1992 r., a Wielkim Mistrzem został Tadeusz Eugeniusz Witkiewicz, syn inicjatora Zakonu. Po śmierci Tadeusza Witkiewicza (2001) na czele Zakonu stoi Wielki Mistrz dr inż. Jerzy Duda.

Odrodzony Rycerski Zakon Bibliofilski w Krakowie to organizacja bibliofilska, która odznaczyła wiele osób zasłużonych dla polskiej książki. Wśród odznaczonych Orderem Białego Kruka znalazł się także kaliszzanin Stefan Dybowski (1951).

Spotkanie otworzył Wielki Mistrz Rycerskiego Zakonu Bibliofilskiego dr inż. Jerzy Duda – kolekcjoner, bibliofil i filatelista. Po wysłuchaniu hymnu Zakonu Wielki Mistrz, zabierając głos, podkreślił znaczenie kultowego miejsca, w którym po raz szósty na Majówce z Książką połączoną z jubileuszem 95-lecia Zakonu spotkali się Prześwietni Bracia, Czcigodne Damy Książki, Dostojni Makulaturzyści i wybrańcy Ludu Bibliofilskiego.

Wśród zaproszonych gości znaleźli się m.in. przedstawiciele bratnich organizacji bibliofilskich: Towarzystwa Przyjaciół Książki w Kaliszu (prezes Ewa Andrysiak), Łódzkiego Towarzystwa Przyjaciół Książki (Włodzimierz Rudnicki, Andrzej Cłapiński), Wielkopolskiego Towarzystwa Przyjaciół Książki (Sławomir Krzyśka).

JUBILEUSZ 95-LECIA 1930–2025

RYCERSKI ZAKON BIBLIOFILSKI
Z KAPITUŁĄ ORDERU BIAŁEGO KRUKA
utworzony w 1930 roku, a od 1992 roku
ODRODZONY RYCERSKI ZAKON BIBLIOFILSKI W KRAKOWIE

zaprasza
Prześwietnych Braci, Czcigodne Damy Książki, Dostojnych
Makulaturzystów i wybrańców Ludu Bibliofilskiego

do CAMELOTA na
MAJÓWKĘ Z KSIĄŻKĄ POŁĄCZONĄ
Z JUBILEUSZEM 95-LECIA ZAKONU

Po raz szósty spotkamy się
w Zaułku Niewiernego Tomasza, wejście od ul. św. Tomasza 17, I piętro
w dniu 15 maja (czwartek) 2025 roku o godz. 18.00

- Brat Bibliograf Zakonu Roman przedstawi pełną bibliografię Zakonu
- Wielki Mistrz Jerzy omówi lata „małej stabilizacji”.

A z okazji jubileuszu wszystkiego będzie po trochu: o pierwszej Kapitułe, o Imieninach Książki, o odrodzeniu Zakonu i latach „Zakonu wędrownego”, a przede wszystkim nie zabraknie podziękowań i czolobitości.

Po wykonaniu grupowej fotografii rozpoczniemy Przechwałki Bibliofilskie:

- Brat Arcykustosz Zdzisław opowie o pracy nad Dziennikiem Brata Miniaturzysty
- Brat Drzeworytnik Tadeusz zaprezentuje swój owoc pracy o Islandii
- Dostojny Makulaturzysta Antoni pochwali się inicjatywami Antykwariatu „Abecadło”.

Wszystko w oparach miłości do książek, pod stertą książek o książce, a nawet o książce w książce, w stosownej dekoracji jubileuszowej i oprawie muzycznej.

Myszek bibliofilskich Wielkomistrzów, ciasta à la Weronika i innych specjałów nie zabraknie, a cienkusz galicyjski wzmocni zapal bibliofilski.

Kancelarz Zakonu
Andrzej Gaczol

Brat Arcykustosz
Zdzisław Pietrzyk

Wielki Mistrz Zakonu
Jerzy Duda

„Dobra wróżka”
Weronika Łódzińska-Duda

Dan w Krakowie, w kwietniu 2025 roku

Zaproszenie na jubileusz 95-lecia Rycerskiego Zakonu Bibliofilskiego

Uroczyste zebranie członków czyli „zmyszenie”, z zachowaniem zakonnych rytuałów prowadził Wielki Mistrz Zakonu, w towarzystwie Kancelarza Zakonu dr. hab. Andrzeja Gaczol – byłego profesora Politechniki Krakowskiej i Brata Arcykustosza prof. Zdzisława Pietrzyka – długoletniego dyrektora Biblioteki Jagiellońskiej..

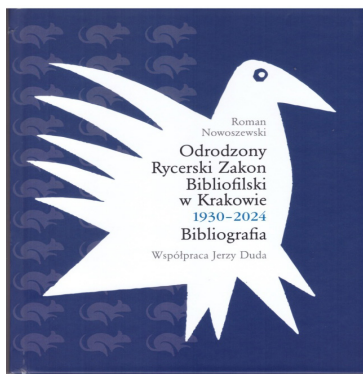
Dr Jerzy Duda pokrótce przypomniał utworzenie pierwszej Kapituły, odrodzenie się Zakonu oraz spotkania odbywające się pod hasłem Imieniny Książki.

Jubileusz RZB był okazją do złożenia życzeń i upominków. Okolicznościowe adresy przesłali prezes Cezary Kozak z Towarzystwa Bibliofilów Polskich w Warszawie i prezes Kazimierz Krawiarz z Wielkopolskiego Towarzystwa Przyjaciół Książki. Ewa Andrysiak, reprezentująca Towarzystwo Przyjaciół Książki w Kaliszu poza życzeniami od kaliskich komilitonów przekazała w darze publikację poświęconą kalickiemu pomnikowi książki oraz wybrane tomiki z serii „Kaliszanie” (Adam Asnyk, Tadeusz Kulisiewicz, Władysław Kościelniak, Maria Konopnicka, Maria Dąbrowska).

Były także życzenia od Łódzkiego Towarzystwa Przyjaciół Książki (W. Rudnicki), bibliofilów warszawskich (Mieczysław Bieleń, Roman Nowoszewski) i S. Krzyński z Wielkopolskiego Towarzystwa Przyjaciół Książki, który ofiarował wiele upominków, m.in. reprint faksymilowego wydania *Złotego Kodeksu Gnieźnieńskiego*, kolekcjonerskie banknoty upamiętniające Tysiąclecie Koronacji Pierwszych Królów Polski.

Majówka z książką – 95 lat RZB, Camelot 15.05.2025. Fot. Wł. Malec.
Wielki Mistrz RZB dr inż. Jerzy Duda i prezes TPK w Kaliszu Ewa Andrysiak

R. Nowoszewski, Odrodzony Rycerski Zakon Bibliofilski w Krakowie 1930-2024.
Bibliografia. Błonie 2025 – okładka

Jubileusz RZB stał się okazją do wydania kolejnego tomu pracy o Zakonie autorstwa J. Dudy, obejmującej lata 2021-2024 (*Odrodzony Rycerski Zakon Bibliofilski w Krakowie w latach 1992-2024*). T. 3, *Lata 2021-2024*) i bibliografii podmiotowo-przedmiotowej, rejestrującej dorobek wydawniczy Rycerskiego Zakonu Bibliofilskiego i Kapituły Orderu Białego Kruka oraz piśmiennictwo na temat Zakonu i Kapituły, której podjął się, przy współpracy J. Dudy, Roman Nowoszewski, czyli Brat Bibliograf Zakonu, dokumentując działalność Kapituły w latach 1930-2024.

W części spotkania, odbywającego się pod hasłem „Przechwałki bibliofilskie” Brat Arcykustosz prof. Z. Pietrzyk mówił na temat pracy nad dziennikami Kazimierza Witkiewicza, stanowiącymi kopalnię wiedzy o Krakowie. Brat Drzeworytnik Tadeusz Grajpel prezentował efekty swoich działań związanych z ilustrowaniem książki o Islandii. Z kolei Dostojny Makulaturzysta Antoni Stąpor - właściciel Antykwarjatu „Abecadło”, działającego w miejscu dawnej apteki Pod Aniołem

Stróżem, promował prowadzoną w antykwarjacie działalność.

Z okazji jubileuszu RZB Poczta Polska wydała okolicznościowy znaczek, który podczas uroczystego spotkania, w formie upominku, otrzymały stowarzyszenia miłośników książki z Kalisza i Łodzi.

Na spotkaniu nie zabrakło myszek bibliofilskich Wielkomistrzyni, ciast á la Weronika i toastu cienkuszem galicyjskim, była też pamiątkowa fotografia.

Dla zainteresowanych historią książki przygotowano jeszcze jedną niespodziankę w postaci wydawnictwa autorstwa Grzegorza Małachowskiego, poświęconego krakowskiemu księgarzowi, antykwaremowi, wydawcy i bibliofilowi pt. *Z książką w sercu. Rzecz o Stefanie Kamińskim (1907-1974) człowieku niezwykłym*.

95 lat Rycerskiego Zakonu Bibliofilskiego, Camelot Kraków 15 maja 2025. Fot. Wł. Malec

■ Marcin Mikołajczyk

Uniwersytet Kaliski
im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego

„Sercem pozostał przy Handlówce” – uroczyste spotkanie promujące bibliofilski druk o ks. Józefie Sieradzanie

12 czerwca 2025 r. w Zespole Szkół Ekonomicznych w Kaliszu odbyło się wyjątkowe wydarzenie – spotkanie promujące publikację bibliofilską pt. *Sercem pozostał przy Handlówce. Wspomnienie o księdzu Józefie Sieradzanie*. Wydarzenie to wpisało się w obchody Roku Księdza Józefa Sieradzana, ustanowionego przez miasto Kalisz, i zorganizowane zostało wspólnie przez Towarzystwo Przyjaciół Książki oraz Stowarzyszenie Absolwentów Szkół Handlowych i Ekonomicznych.

Spotkanie otworzyła dyrektor szkoły, Agnieszka Korotczuk, przypominając o trwałych związkach ks. Sieradzana z „Handlówką” oraz jego wpływie na wychowanie pokoleń kaliskiej młodzieży. W emocjonalnym wystąpieniu głos zabrał również Ryszard Latański, prezes Stowarzyszenia Absolwentów Ekonomika, który podkreślił, że był ochrzczony przez księdza i należał do grona jego uczniów. Wspomnił o duchownym jako o człowieku wielkiego serca, który „nigdy o nic nie prosił, a zawsze dawał”. Wydarzeniu towarzyszyła prezentacja publikacji, która była głównym powodem spotkania.

Publikacja powstała z inicjatywy prezes TPK prof. Ewy Andrysiak i kaliskich bibliofilów dzięki finansowemu wsparciu Wydziału Kultury i Sztuki, Sportu i Turystyki Urzędu Miejskiego w Kaliszu. Wydawnictwo obejmuje trzy zasadnicze części: przedmowę autorstwa Henryki Karolewskiej, kalendarium życia księdza oraz wspomnienie absolwentów kaliskiej „Handlówki” (Technikum Ekonomicznego), gdzie ks. Sieradzan przez lata pełnił funkcję prefekta. Wspomnienia te, oparte na przedruku fragmentów książki *Ksiądz Pralat Józef Sieradzan 1912-1996* pod redakcją ks. Sławomira Kęszki (Kalisz 2009), ukazują sylwetkę kapłana przez pryzmat osobistych relacji jego uczniów i współpracowników. Autorzy wspomnień – Aleksandra i Eugeniusz Libert, Ariana Lewicka, Bronisław Szymański i Józef Powałowski – przywołują pełne ciepła i szacunku obrazy wspólnych spotkań, rozmów, mszy szkolnych oraz kontaktów podtrzymywanych przez wiele lat po zakończeniu edukacji.

Z tekstów wyłania się postać kapłana skromnego, odważnego i oddanego sprawom młodzieży, który – mimo represji ze strony władz komunistycznych i usunięcia ze szkoły – po-

został autorytetem moralnym i przewodnikiem duchowym dla wielu pokoleń kaliszian. Z kolei kalendarium dokumentuje szczegółowo bogaty życiorys duchownego – od lat młodości, przez służbę w Powstaniu Warszawskim, aż po działalność duszpasterską i katechetyczną w powojennym Kaliszu.

Publikacja została wydana w limitowanym nakładzie 180 ręcznie numerowanych egzemplarzy, na papierze Lux Cream, czcionką EB Garamond, w oprawie graficznej Lidii Łyszczak i nakładem oficyny Dangraf w Kaliszu. To czterdzieste pierwsze wydawnictwo Towarzystwa Przyjaciół Książki w Kaliszu, świadczące o dbałości środowiska lokalnego o pielęgnowanie pamięci o wybitnych postaciach życia religijnego i społecznego regionu.

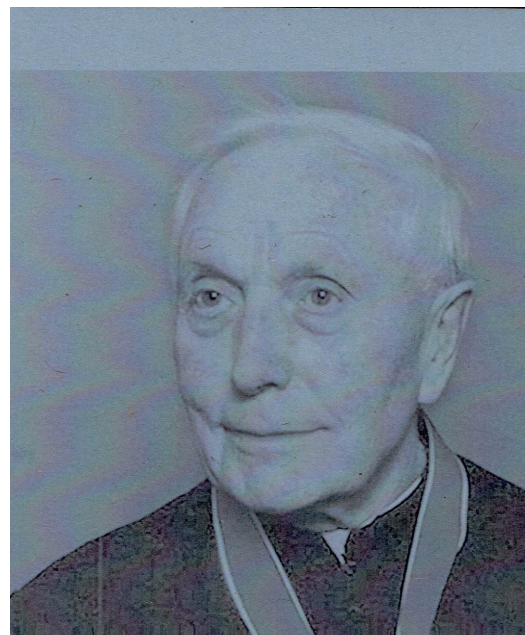
Część merytoryczną spotkania wypełniły prelekcje:

- Ks. dr. hab. Sławomira Kęszki, autora monografii poświęconej ks. Sieradzanowi, który przedstawił jego sylwetkę w referacie Ks. J. Sieradzan – kapłan i społecznik, podkreślając zaangażowanie duszpasterskie, działalność patriotyczną oraz wpływ na formację młodzieży.
- Jadwigi Miluńskiej-Stasiak która w wystąpieniu Ks. Sieradzan w Powstaniu Warszawskim przybliżyła mniej znane epizody z życia kapłana jako odważnego kapelana Armii Krajowej. Uzupełnieniem był odczyt fragmentów Pamiętnika łączniczki kapelana autorstwa Anny Hołubowicz-Gadkowskiej.
- Wojciecha Piaseckiego, byłego dyrektora Zespołu Szkół Techniczno-Elektronicznych, który opowiedział o procesie nadania szkole imienia duchownego, ukazując go jako wzór moralny i obywatelski dla młodego pokolenia.
- Prof. Ewy Andrysiak która przedstawiła koncepcję, zawartość i walory edytorskie publikacji bibliofilskiej oraz jej znaczenie jako dokumentu pamięci i świadectwa historii miasta.

Po części oficjalnej odbyła się krótka dyskusja i nieformalne rozmowy z prelegentami. Goście mieli okazję nabyć publikację oraz wymienić się wspomnieniami o jej bohaterze. Głos zabrali również m.in. Włodzimierz Mikołajczyk, Elżbieta Czołnik i Aneta Kolańczyk, dzieląc się osobistymi refleksjami.

Integralną częścią wydarzenia była wystawa okolicznościowa zatytułowana *Spłecznik w sutannie – ksiądz prałat Józef Sieradzan*, przygotowana przez Miejską Bibliotekę Publiczną im. Adama Asnyka w Kaliszu. Ekspozycja ukazywała bogate życie kapłana – jego drogę duszpasterską, działalność społeczną i charytatywną, a także trudne wybory, przed którymi stawał w czasach okupacji i PRL.

Spotkanie przebiegło w atmosferze wspomnień, wzruszeń i wdzięczności wobec człowieka, który nie tylko głosił wartości, ale – jak pokazuje zarówno publikacja, jak i pamięć uczniów – codziennie je urzeczywistniał.

SERCEM POZOSTAŁ PRZY „HANDLÓWCE”

Wspomnienie o księdzu
Józefie Sieradzanie

■ Anna Lisiecka, Aldona Zimna

Książnica Pedagogiczna im. A. Parczewskiego w Kaliszu

„Słowa uczą przykłady pociągają – czytelnictwo nauczycieli” w centrum IX Nowego Ogólnopolskiego Forum Bibliotek Pedagogicznych

W dniach 12–13 czerwca 2025 r. w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej im. Hugona Kołłątaja w Krakowie odbyło się IX Nowe Ogólnopolskie Forum Bibliotek Pedagogicznych pod hasłem „Słowa uczą, przykłady pociągają – czytelnictwo nauczycieli”. W wydarzeniu uczestniczyli przedstawiciele bibliotek pedagogicznych, naukowcy, nauczyciele i bibliotekarze z całej Polski – z ponad 40 miejscowości i 15 województw. PBP KP w Kaliszu reprezentowały Anna Lisiecka – nauczyciel bibliotekarz działu gromadzenia oraz Aldona Zimna – kierownik działu udostępniania. Tegoroczna edycja poświęcona była kulturze czytelniczej nauczycieli – ich roli jako wzoru i przewodnika w świecie książek oraz temu, jak osobisty przykład i pasja mogą inspirować uczniów do sięgania po literaturę.

Forum otworzyła dyrektor PBW w Krakowie Anna Piotrowska, witając uczestników i prelegentów. Uroczystego rozpoczęcia dokonał Dariusz Styrna, Dyrektor Departamentu Edukacji Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego, podkreślając znaczenie bibliotek pedagogicznych w realizacji polityki oświatowej oraz w rozwijaniu kompetencji czytelniczych nauczycieli i uczniów. W swoim wystąpieniu nawiązał także do obchodów Tysiąclecia Korony Polskiej, akcentując wkład instytucji edukacyjnych Małopolski w pielęgnowanie narodowego dziedzictwa.

Hasło przewodnie Forum – słowa Tytusa Liwiusza „Verba docent, exempla trahunt” (Słowa uczą, przykłady pociągają) – wyznaczyło kierunek wystąpień prelegentów oraz refleksji nad tym, jak nauczyciele mogą być wzorem czytelniczym dla dzieci i młodzieży.

Uczestnicy Forum. Źródło: <https://www.pbw.edu.pl/9-nofbp-sprawozdanie>

Pierwszą sesję, otwierającą konferencję, moderowaną przez dr hab. Krystynę Zabawę, prof. UIK, z Instytutu Neofilologii Uniwersytetu Ignatianum w Krakowie, członkinię Rady Naukowej PBW Kraków, otworzył wykład dr Zośki Papużanki – pisarki i nauczycielki języka polskiego, laureatki Nagrody Krakowa Miasta Literatury UNESCO. W wykładzie „CZYTNIK, czyli jak namówić nauczycieli do czytania” prelegentka przedstawiła projekt spotkań literackich odnoszący się głównie do nowości wydawniczych, upatrując przy tym kluczową motywację nauczycieli do czytania przede wszystkim w czynniku ambicjonalnym.

Następnie dr Zofia Zasacka z Biblioteki Narodowej zaprezentowała aktualne dane dotyczące czytelnictwa nauczycieli, akcentując rolę satysfakcji i ciekawości oraz społeczny aspekt czytelnictwa, które bezpośrednio przekładają się na trendy wśród różnych grup odbiorców. Dr Dagmara Kawoń-Noga, reprezentująca Uniwersytet WSB Merito oraz Pedagogiczną Bibliotekę Wojewódzką w Opolu – Opolskie Centrum Edukacji, omówiła wyniki badań wśród ponad 200 nauczycieli, z których wynika, że ich wybory czytelnicze są zbliżone do preferencji ogółu Polaków – dominują klasyka, literatura popularna i poradniki.

Druga sesja, prowadzona przez dr hab. Magdalenę Wójcik, prof. UJ, dyrektor Instytutu Studiów Informacyjnych Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego, członkinię Rady Naukowej PBW Kraków, poświęcona była analizie badań nad czytelnictwem nauczycieli. Prof. Mariola Antczak i dr Monika Wachowicz z Katedry Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego dokonały przeglądu polskich i zagranicznych tekstów naukowych dotyczących czytelnictwa nauczycieli. Zwróciły uwagę na deficyt polskich badań w tym zakresie, przedstawiając jednocześnie szeroki przekrój opracowań zagranicznych.

Z kolei dr hab. Krystyna Zabawa, reprezentująca Uniwersytet Ignatianum w Krakowie - Instytut Neofilologii, Katedrę Nauk o Literaturze oraz Uniwersytet Jagielloński - Wydział Polonistyki, Ośrodek Badań Literatury Dziecięcej i Młodzieżowej podała przykłady wize-

runków nauczycieli z literatury pięknej i filmów fabularnych, którzy zarażając uczniów swoją pasją, stanowią inspirację dla wielu współczesnych edukatorów chcących przekazywać swoje zainteresowania młodym czytelnikom.

Elżbieta Mieczkowska z Warmińsko-Mazurskiej Biblioteki Pedagogicznej im. Karola Wojtyły w Elblągu opowiedziała o działaniach promujących czytelnictwo wśród Polaków za granicą, m.in. we współpracy z bibliotekami na Litwie i Ukrainie.

Dzień zakończyła prezentacja Patryka Wesołowskiego z firmy Signity Business Solutions, który przedstawił nowoczesne funkcje systemu bibliotecznego PROLIB.

Późnym popołudniem uczestnicy zwiedzili Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego Collegium Maius, symbolicznie łącząc temat konferencji z bogatą historią Krakowa.

Drugi dzień, moderowany przez dr Agnieszkę Fludę-Krokos, dyrektor Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie, członkinię Rady Naukowej PBW Kraków, rozpoczął się wystąpieniem Pawła Marchela z Miejskiej Biblioteki Publicznej w Koronowie, który w prelekcji „Storytelling w promocji czytelnictwa” pokazał, jak sztuka dobrego opowiadania może inspirować i angażować odbiorców, choćby poprzez grywalizację.

Sylvia Sawicka z Warmińsko-Mazurskiej Biblioteki Pedagogicznej im. prof. Tadeusza Kotarbińskiego w Olsztynie zaprezentowała projekt „Zaczytana Warmia”, wsparcie-współpraca-inspiracje, którego celem jest budowanie społeczności wokół książki oraz aktywizacja nauczycieli jako pośredników doświadczenia lekturowego dzieci i młodzieży.

Anna Lisiecka i Aldona Zimna, reprezentujące PBP Książnicę Pedagogiczną im. A. Parczewskiego w Kaliszu przedstawiły bogaty zestaw inicjatyw wspierających czytelnictwo dzieci i młodzieży – od projektów takich jak „Kąg zaczytanych przedszkoli” po zajęcia oparte na metodzie czytania wrażliwego Małgorzaty Swędrowskiej lub promujących literaturę o wymowie pro-ekologicznej. Ponadto kaliska książnica organizuje liczne spotkania autorskie w ramach różnorodnych bibliotecznych cykli oraz wydarzeń ogólnopolskich, np. Narodowe Czytanie. Czynnie angażuje się też w promocję lokalnej historii, włączając się w środowiskowe inicjatywy, współpracując z wieloma kaliskimi organizacjami i stowarzyszeniami. Przykładem jest projekt „Kaliskie akcenty w Książnicy Pedagogicznej – spotkania z serią Kaliszanie – z jej bohaterami i autorami, realizowany za sprawą współpracy z Kaliskim Towarzystwem Przyjaciół Nauk, które jest wydawcą serii.

Kolejne wystąpienia pokazały różnorodność i mnogość podejmowanych działań pro-czytelniczych. Beata Malentowicz z Dolnośląskiej Biblioteki Pedagogicznej we Wrocławiu mówiła o bibliotece jako przestrzeni przygody i odkrywania czytelniczej pasji, która ma wpływ na rozwój emocjonalny i intelektualny uczniów. Natomiast Maja Wilczewska ze Szkoły Podstawowej nr 11 im. Krzysztofa Kamila Baczyńskiego w Zespole Szkół Mistrzostwa Sportowego z Gorzowa Wielkopolskiego zaprezentowała autorską akcję „Czytamy Muminki”, integrującą społeczność szkolną i nie tylko, wokół klasyki literatury dziecięcej.

W drugiej, ostatniej sesji, moderowanej przez dr Dagmarę Kawoń-Nogę, z Uniwersytetu WSB Merito Filia w Opolu oraz Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Opolu - Opolskiego Centrum Edukacji, członkini Rady Naukowej PBW Kraków, wystąpiły prelegentki z Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. KEN w Warszawie. Agnieszka Kownatka-Ruszkowska w swoim wystąpieniu „Dlaczego warto czytać literaturę young adult?” zwróciła uwagę na potrzebę krytycznej selekcji książek młodzieżowych, podając szereg porad, które mogą pomóc w zidentyfikowaniu kontrowersyjnych publikacji i uchronić bibliotekarzy przed zakupem niewłaściwej literatury. Z kolei Barbara Szczepaniak w swoim referacie zatytułowanym Każdy dzień niesie swoje dary – czytanie Japonii zaprezentowała ciekawe pozycje książkowe z literatury japońskiej. Aleksandra Błazewicz ze Szkoły Podstawowej

Od lewej: Aldona Zimna i Anna Lisiecka.

Źródło: <https://www.pbw.edu.pl/9-nofbp-sprawozdanie>

nr 91 w Krakowie opowiedziała o projektach czytelniczych, które angażowały również środowisko sportowe. Prelegentka zaprezentowała szeroki wachlarz pomysłów – od udziału szkoły w ogólnopolskich akcjach po realizację autorskich inicjatyw. Konferencję zamknęło wystąpienie Iwony Jarosik, nauczycielki reprezentującej Szkołę Podstawową nr 2 im. Tadeusza Kościuszki w Wieliczce. Referentka ukazała w nim obraz własnej biblioteki jako miejsca otwartego na młodego czytelnika. Podkreśliła znaczenie relacji na linii nauczyciel – uczeń, opartej przede wszystkim na wzajemnym zaufaniu i inspiracji do czytania.

Na zakończenie IX Nowego Ogólnopolskiego Forum Bibliotek Pedagogicznych dyrektor PBW w Krakowie Anna Piotrowska podziękowała wszystkim uczestnikom i prelegentom, zapraszając na kolejną edycję imprezy. Tegoroczne Forum pokazało, że nauczyciele są nie tylko odbiorcami książek, lecz także ich ambasadorami – potrafią inspirować, angażować i rozbudzać ciekawość młodych czytelników. Wnioskiem płynącym z obrad jest potrzeba prowadzenia systematycznych badań nad kulturą czytelniczą nauczycieli, by jeszcze skuteczniej wspierać ich w tej roli.

BIBLIOGRAFIA

<https://www.pbw.edu.pl/9-nofbp-sprawozdanie> (14.10.2025 r.).

■ Bogumiła Celer

Książnica Pedagogiczna im. A. Parczewskiego w Kaliszu

Salzburskie spotkania muzycznych bibliotekarzy

Relacja z Kongresu IAML

W dniach 6-11 lipca 2025 r. w Salzburgu odbył się doroczny International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centres Congress (IAML) – jedno z najważniejszych międzynarodowych spotkań środowiska zajmującego się gromadzeniem, opracowaniem, ochroną i udostępnianiem dziedzictwa muzycznego. Głównym miejscem obrad był kompleks UNIPARK Nonntal (Faculty of the Humanities Uniwersytetu Paris Lodron), natomiast uroczyste otwarcie oraz część wydarzeń koncertowych i towarzyszących zorganizowano w prestiżowym Uniwersytecie Mozarteum, mocno wpisanym w pejzaż kulturalny miasta Mozarta.

Kongres zgromadził szerokie grono specjalistów – bibliotekarzy muzycznych, archiwistów, dokumentalistów, muzykologów, a także przedstawicieli projektów międzynarodowych i instytucji pracujących na styku humanistyki i technologii. Program miał charakter intensywny i wielowątkowy: obejmował liczne sesje referatowe, panele i spotkania sekcji, a także sesje posterowe, warsztaty i wydarzenia artystyczne, które – obok części naukowej – sprzyjały wymianie doświadczeń, budowaniu sieci kontaktów i poznawaniu instytucjonalnego zaplecza Salzburga.

W centrum dyskusji znalazły się m.in. zagadnienia digitalizacji i długoterminowej ochrony zbiorów, nowoczesnych standardów katalogowania i metadanych, projektów międzynarodowych (takich jak inicjatywy bibliograficzne i dokumentacyjne prowadzone przez środowisko IAML), a także tematy związane z muzyką w kontekście migracji, wojen i przesiedleń, z historią kolekcji oraz z udostępnianiem źródeł użytkownikom w świecie cyfrowym. Szczególny nacisk kładziono na praktyczne strategie łączenia tradycyjnego warsztatu bibliotekarsko-archiwalnego z narzędziami humanistyki cyfrowej i rozwiązaniami wspierającymi wyszukiwanie oraz analizę zasobów muzycznych.

POLSKA REPREZENTACJA I OBECNOŚĆ TEMATÓW ZWIĄZANYCH Z POLSKIMI ZBIORAMI

Na kongresie silną reprezentację mieli również naukowcy i bibliotekarze z Polski. Ponad 14-osobowa delegacja z Polski brała udział w obradach, prezentując zarówno referaty, jak i posterowe projekty badawcze (z Warszawy, Krakowa, Poznania, Katowic i Kalisza).

Wśród polskich uczestników znaleźli się m.in.:

- **dr Ewa Hauptman-Fischer** (Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie) – *Why it is Worth Describing the Bindings of Early Printed Music Books, or About the Discovery of a Unique Repertoire Using the Example of the Cistercian Monastery in Henryków* – prezentacja poświęcona opisowi opraw wczesnych druków muzycznych i odkrywaniu unikatowych repertuarów.
- **Piotr Maculewicz i Magdalena Borowiec** (Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie) – *The War as a “favorable moment”. On the Origins of Karol Szymanowski’s* – wykład analizujący wpływ warunków historycznych na twórczość Karola Szymanowskiego.
- **dr Marek Bebak** (Instytut Muzykologii Uniwersytetu Jagiellońskiego) – *Music at S. Martino Maggiore in Bologna Around 1688: a Music Inventory* – referat o repertuarze muzycznym kościoła w Bolonii.
- **dr Maciej Jochymczyk** (Instytut Muzykologii Uniwersytetu Jagiellońskiego) – *The Works by Johann Baptist Schiedermayr in Polish and European Archives* – analiza źródeł dotyczących twórczości Schiedermayra.
- **Alicja Zabrocka** (Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu) – *Composer and Librarian between Places – the Legacy of Barbara Zakrzewska* – prezentacja w sesji *Women in Music* o Barbarze Zakrzewskiej.

Pierwsza z lewej
dr Bogumiła Celer
– prezentuje swój poster

• **Wojciech Staniaszek** (Instytut Muzykologii Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu) – *The Heritage of 20th and 21st Century Music in a Digital World: Adapting Notation to Music Search Engines* – wykład dotyczący adaptacji notacji muzycznej do narzędzi wyszukiwawczych.

• **dr Bogumiła Celer** (Książnica Pedagogiczna w Kaliszu, Uniwersytet Kaliski) – poster *Music in Exile: The Life and Work of Michał Wilkomirski as an Example of an Artist's Adaptation to a New Environment* – analizujący losy i twórczość Michała Wilkomirskiego w kontekście jego adaptacji artystycznej w warunkach emigracyjnych (w oparciu o materiały archiwalne).

• **Iga Natalia Batog** (Instytut Muzykologii Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu) – *The Role of the Archive in Creative Practice. The Case of Simon Steen-Andersen* – poster poświęcony roli archiwów w praktyce twórczej, zilustrowany na przykładzie współczesnego kompozytora.

Polscy przedstawiciele pełnili także funkcje organizacyjne, przewodnicząc sesjom lub prowadząc panele dyskusyjne. Sesja posterowa była także okazją do bezpośrednich rozmów z uczestnikami z wielu krajów, co sprzyjało międzynarodowej wymianie doświadczeń oraz nawiązywaniu przyszłych projektów.

W tym międzynarodowym gronie Książnicę Pedagogiczną w Kaliszu oraz Uniwersytet Kaliski reprezentowała dr Bogumiła Celer, której wystąpienie

w sesji posterowej dotyczyło losów Michała Wilkomirskiego (1902-1988) – wybitnego polskiego skrzypka, altowiolisty i pedagoga – którego biografia stała się punktem wyjścia do pokazania, jak wygląda adaptacja artysty w warunkach emigracji oraz w jaki sposób twórca buduje pozycję zawodową w nowym otoczeniu, nie tracąc więzi z własną tradycją i środowiskiem pochodzenia. Na podstawie materiału przedstawionego na posterze dr Celer uporządkowała opowieść o Wilkomirskim w kilku kluczowych etapach:

1. Wczesne lata i korzenie rodzinne – poster przypominał, że Wilkomirski wyrastał w środowisku silnie muzycznym; edukację rozpoczął bardzo wcześnie, a jego formacja artystyczna i rodzinne zaplecze odegrały ważną rolę w późniejszej drodze zawodowej.
2. Działalność w Polsce – wskazano okres budowania pozycji artystycznej, występów i pracy muzycznej przed wyjazdem, co pozwoliło uchwycić punkt „startu” przed wejściem w obieg międzynarodowy.
3. Wyjazd do Paryża i studia – kolejny krok w rozwoju, pokazany jako etap intensywnego doskonalenia warsztatu i poszerzania kontaktów w europejskim centrum życia muzycznego.
4. Nowe życie w USA (m.in. Chicago) – w tej części zaakcentowano dynamikę kariery emigranta: aktywność koncertową, pedagogiczną i próby odnalezienia się w realiach

Music in Exile

The Life and Work of Michał Wiłkomirski as an Example of an Artist's Adaptation to a New Environment

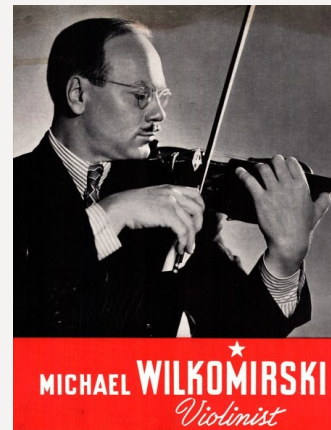
Bogumiła Celer

Research adjunct at Institute for Interdisciplinary Research in History
University of Kalisz, Poland

INTRODUCTION

Michał Wiłkomirski (1902–1988), an outstanding Polish violinist, violist, and music educator, spent most of his life in exile in the United States. His story exemplifies the challenges and mechanisms of adaptation faced by artists in a new cultural environment. This study is based primarily on previously unpublished correspondence sent by Michał to his family between 1935 and 1973 — a unique source of insight into the personal decisions, struggles, and achievements of Polish émigré musicians.

The primary source for this analysis is the rich archival collection of the A. Parczewski Public Pedagogical Library in Kalisz, Poland, which preserves the legacy of the Wilkomirski family — including Michał's letters, concert programs, newspaper clippings, and photographs. These materials are supplemented by his personal file from the University of Houston Libraries, press coverage from the University of Texas Rio Grande Valley Library and the University of Chicago Library, as well as correspondence with conductor Artur Rodziński held by the Library of Congress.

EARLY YEARS AND FAMILY ROOTS

Michał was born on February 27, 1902, in Moscow, into a distinguished musical family. His father, Alfred Wiłkomirski (1873–1950), was a professor of violin at the Moscow Conservatory. His mother, Aniela Kulassowska (1880–1921), taught him mathematics. His siblings were all accomplished musicians:

- Kazimierz Wiłkomirski (1900–1995), cellist, composer, and conductor,
- Maria Wiłkomirska (1904–1995), pianist,
- Wanda Wiłkomirska (1929–2018), world-renowned violinist,
- Józef Wiłkomirski (1926–2023), conductor and composer.

Educated at home, Michał began studying the violin with his father at age six and gave his first public performances by the age of eight. After relocating to Poland in 1919, the family settled in Kalisz, where Alfred became the director of the local music school. Michał taught and performed there, and also gave two performances with the Warsaw Philharmonic (1922 – Karłowicz Concerto, 1924 – Beethoven Concerto). In 1925, with the support of the renowned violinist Bronisław Huberman, Michał received a government scholarship to study in Paris.

DEPARTURE TO PARIS

In November 1925, Michał moved to Paris with his wife and daughter to study at the Institut Moderne de Violon under Suzanne Joachim-Chaigneau. His Parisian debut took place in 1926 at the Salle des Agriculteurs, with a recital featuring works by Tartini, Bach, Szymanowski, Paganini, and others. He also performed with the Pasdeloup Orchestra and gave concerts in Caen, Amiens, and Haarlem (Netherlands). His talent was recognized by notable figures such as Eugène Ysaÿe and Jarosław Iwaszkiewicz.

NEW LIFE IN AMERICA

In 1927, Wilkomirski emigrated to Chicago, where he would spend the next two decades. He began teaching at the Sherwood School of Music and the Chicago Musical College, later becoming a university lecturer. As a soloist, he performed with the Chicago Symphony Orchestra, the Chicago Philharmonic, and the Peoria Symphony. He gave over 100 concerts in Chicago alone and toured Illinois, Indiana, Michigan, Iowa, and Ohio. By 1930, influential Chicagoans such as Julius Rosenwald and Max Adler affirmed his international standing. He participated in numerous radio projects and co-founded the Russian Trio, despite none of its members being Russian. He received the Silver Cross of Merit of the Republic of Poland and actively supported the Polish-American community. His letters from this period reflect the challenges of immigrant life and his achievements in both the artistic and family spheres.

CONCERTS IN POLAND AND A PERMANENT RETURN

In 1965, Michał returned to Poland for a series of concerts. He performed with the National Philharmonic, Szczecin Philharmonic, and in cities such as Warsaw, Kalisz, and Białystok. He also toured Europe, visiting Austria, Italy, France, and the Soviet Union. In 1973, he decided to move back to Poland permanently and settled in Podkowa Leśna. His advancing illness forced him to give up playing. He died in Warsaw on December 13, 1988.

LIFE IN TEXAS. LIFESTYLE CHANGE

In 1943, due to exhaustion and worsening diabetes, Michał moved with his family to McAllen, Texas, where he purchased a citrus farm. Despite an offer to join the prestigious Pro Arte Quartet, he declined, saying, "I preferred to grow oranges." Although he stepped away from professional music, he continued supporting Polish causes through charity concerts and maintained correspondence with his family, emphasizing the peace he found in rural life.

Michael Wilkomirski, one of Chicago's better known violinists, is moving to Texas to devote himself to teaching and looking after his fruit farm. Mr. Wilkomirski has been concert master of the W-G-N Symphony Orchestra for several years and a member of the Russian Trio. The Polish Arts club gave him a farewell party last Friday, with music by the Polish Arts Trio.

RETURN TO MUSIC

After selling the farm in 1957, Michał relocated to Houston and resumed his musical career. From 1958 to 1961, he taught at the University of Houston, where he led the violin department, taught orchestration and conducting, and conducted the university orchestra. He also performed in a chamber trio and appeared on television. Following internal conflicts at the university, he joined the Houston Symphony Orchestra, first as a violinist and later, at the request of conductor Leopold Stokowski, as a violist. He also performed with the Houston String Quartet.

CONCLUSIONS

Michał Wilkomirski's life illustrates the resilience of an émigré artist who, despite decades abroad, remained deeply connected to his cultural roots. In 2011, one of his former students, Lorna Megan DeLancey, donated \$150,000 to establish the Michael Wilkomirski Endowed Violin Scholarship Fund at the Moores School of Music, University of Houston. The fund continues to support undergraduate and graduate violin students in his memory. His correspondence, filled with personal reflections, is a unique record of the Polish émigré experience, blending artistic ambition with familial devotion. Michał Wilkomirski's legacy as a performer, teacher, and émigré remains a valuable contribution to the cultural dialogue between Poland and the United States.

- odmiennego rynku muzycznego, przy jednoczesnym funkcjonowaniu w społecznościach emigracyjnych i polonijnych.
5. Okres Teksasu – zmiana stylu życia – poster pokazywał również moment „wyhamowania” kariery, związany z sytuacją zdrowotną i życiową, co pozwalało zniuansować narrację: adaptacja emigracyjna nie jest liniowa, bywa przerywana kryzysami i koniecznością redefinicji planów.
 6. Powrót do aktywności muzycznej (Houston) i późniejsze lata – przedstawiono etap ponownego wejścia w życie muzyczne i pracę w środowisku akademickim, a także domknięcie biografii: koncerty w Polsce, decyzję o powrocie na stałe i ostatnie lata życia.

Szczególnie istotne w prezentacji dr Celer było podkreślenie bazy źródłowej: poster wskazywał na wagę archiwaliów (listów, programów koncertowych, wycinków prasowych, fotografii) przechowywanych w Kaliszu, które umożliwiają badanie emigracyjnych biografii muzyków nie tylko „od strony faktów”, ale także od strony doświadczeń osobistych i codziennych strategii przystosowania. W tym sensie prezentacja była jednocześnie opowieścią o muzyku i bardzo konkretnym przykładem tego, jak regionalne zbiory archiwalne mogą zasilać dyskusję o zasięgu międzynarodowym.

Warto zaznaczyć, że polskie prezentacje dobrze współgrały z głównymi nurtami kongresu, bo łączyły pracę źródłową, refleksję nad historią kolekcji oraz pytania o nowoczesne narzędzia opisu i udostępniania. W programie wybrzmiewało m.in.:

- spojrzenie na dziedzictwo XX i XXI wieku w świecie cyfrowym i problemy „przeładu” różnorodnych notacji muzycznych na język danych, które mogą być przeszukiwane i integrowane w repozytoriach (co wpisuje się w kongresową debatę o dostępności i interoperacyjności zasobów);
- tematy archiwalne dotyczące tego, jak instytucje i kolekcje powstają, jak są „używane” (kto jest odbiorcą: instytucja, prywatni właściciele, szkoła, publiczność), i jak badacz może rekonstruować te procesy na podstawie zachowanych źródeł;
- przykłady projektów i badań, w których archiwum nie jest jedynie miejscem przechowywania, lecz staje się aktywnym elementem praktyk twórczych i interpretacyjnych, co rozszerza klasyczne rozumienie roli instytucji pamięci.

Ta przekrojowość polskich wystąpień (od dawnych druków i kolekcji historycznych po wyzwania cyfrowe i współczesne praktyki twórcze) wzmacniała widoczność Polski w kongresowej debacie – zarówno w obszarze muzykologii i badań źródłowych, jak i w obszarze standardów opisu, cyfryzacji oraz udostępniania zasobów.

PODSUMOWANIE I ZNACZENIE UDZIAŁU W KONGRESIE

IAML 2025 w Salzburgu był wydarzeniem, które łączyło wymiar naukowy z praktyką instytucji kultury i pamięci. Dla uczestników oznaczało to nie tylko dostęp do aktualnych trendów i rozwiązań stosowanych w bibliotekach i archiwach muzycznych na świecie, ale także możliwość rozmowy o problemach wspólnych: od ochrony zbiorów, przez standardy metadanych, po skuteczne udostępnianie repertuarów w środowisku cyfrowym.

W tym kontekście prezentacja posterowa dr Bogumiły Celer stanowiła czytelny, wartościowy wkład w międzynarodową dyskusję o muzyce emigracyjnej i o tym, jak biografie twórców odsłaniają mechanizmy adaptacji, ciągłości kulturowej oraz wymiany międzykulturowej. Jednocześnie była to promocja badań prowadzonych w Książnicy i Uniwersytecie Kaliskim oraz wskazanie na rangę i potencjał zasobów archiwalnych przechowywanych

w Kaliszu jako źródła do badań o znaczeniu ponadregionalnym. Udział w konferencji został dofinansowany przez Uniwersytet Kaliski im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego, co umożliwiło prezentację wyników badań na arenie międzynarodowej i wzmocniło obecność uczelni w globalnej sieci współpracy środowisk zajmujących się dokumentacją i historią muzyki.

Udział w konferencji był również okazją do bezpośredniego kontaktu z europejskim dziedzictwem kulturowym. W drodze powrotnej możliwe było odwiedzenie Austriackiej Biblioteki Narodowej (Österreichische Nationalbibliothek) w Wiedniu, w tym jej reprezentacyjnej części – Prunksaal. Wizyta ta stanowiła wartościowe dopełnienie tematyki kongresu, umożliwiając zapoznanie się z jedną z najważniejszych historycznych bibliotek Europy oraz z jej wybitnymi zbiorami, w tym zasobami o istotnym znaczeniu dla badań muzykologicznych i historycznych.

■ Paulina Pacyna-Dawid

Liceum Ogólnokształcące Nr I im. mjra H. Sucharskiego w Kępnie

■ Ewa Szalek

Książnica Pedagogiczna im. A. Parczewskiego w Kaliszu

U stóp Muz: Narodowe Czytanie 2025 w Liceum Ogólnokształcącym Nr I im. mjra H. Sucharskiego w Kępnie

MUZY W AULI – SŁOWO, KTÓRE JEDNOCZY

12 września 2025 r. aula Liceum Ogólnokształcącego Nr I wypełniła się słowem Jana Kochanowskiego. Szkoła została gospodarzem Powiatowego Narodowego Czytania, które – niczym starożytna uczta poetycka – połączyło społeczność szkół, bibliotek i lokalnych instytucji pod wspólnym patronatem Starostwa Powiatowego w Kępnie.

Obecne w niniejszym tekście nawiązania do muz greckich nie są przypadkowe – wszak autor tegorocznej akcji obficie czerpał z tradycji starożytnej. Bohaterki mitologii posłużyły również do zobrazowania działań, jakie podjęli organizatorzy Narodowego Czytania.

„WSI SPOKOJNA...” – KALLIOPE WŚRÓD MŁODYCH ARTYSTÓW

Na początek oddaliśmy głos sztukom plastycznym. Podczas uroczystości podsumowano XV Powiatowy Konkurs Plastyczny pod Patronatem Starosty Kępińskiego, którego motyw „Wsi spokojna, wsi wesola, Który głos twej chwale zdola?” inspirował młodych twórców do sięgania po „Pieśń świętojańską o Sobótce”. Współorganizatorami konkursu były biblioteki szkół ponadpodstawowych powiatu kępińskiego oraz kępińska Filia Książnicy Pedagogicznej. Wicestarosta Renata Ciemny oraz kierownik kępińskiej Książnicy Anna Wróblewska wręczyły nagrody w konkursie na grafikę promującą tegoroczne Narodowe Czytanie. Trium-

fowali: Amelia Pawelczyk z LO Nr I, Katalina Zimoch z ZSP Nr 2 oraz Nicole Wilk z ZSP Nr 1, a wyróżnienia trafiły do Doroty Rozwadowskiej (ZSP 1) i Wiktorii Wolko (ZSP 2). Zwycięska praca Amelii Pawelczyk zdobiła nie tylko oficjalny plakat wydarzenia, ale również okolicznościową pocztówkę, którą goście mogli zabrać na pamiątkę. Nagrody ufundowało Starostwo oraz Rady Rodziców. Dodatkowo Dyrektor Książnicy Pedagogicznej Jolanta Nowosielska przyznała nagrodę specjalną dla projektu Nicole Wilk. Opiekunami uczniów byli nauczyciele bibliotekarze: Paulina Pacyna-Dawid (LO Nr I w Kępnie), Małgorzata Kacprzak (ZSP Nr 1 w Kępnie) oraz Iwona Jany (ZSP Nr 2 w Kępnie). Projekty zostały wyeksponowane na wystawie pokonkursowej, która wizualnie korespondowała z częścią artystyczną przedsięwzięcia.

Dyrektor Książnicy Pedagogicznej
Jolanta Nowosielska wręcza nagrodę
specjalną dla projektu Nicole Wilk

MUZA KLIO

– FILATELISTYCZNY I DZIEJOWY RYS NARODOWEGO CZYTANIA

W kolejną odsłonę wydarzenia wprowadził głos Prezesa Koła Polskiego Związku Filatelistów Edwarda Stankowiaka, który przedstawił założenia towarzyszącej uroczystości wystawy znaczków, pocztówek, kopert, całostek pocztowych związanych tematycznie z Narodowym Czytaniem. Inna zaprezentowana wystawa była poświęcona życiu i twórczości Mistrza z Czarnolasu. Została zaprojektowana w formie infografik przez kępińską filię Książnicy Pedagogicznej. Dzięki tym ekspozycjom publiczność mogła spojrzeć na akcję zarówno z perspektywy materialnych świadectw kultury, jak i historii literatury.

MUZA TERPSYCHORA TAŃCZY WŚRÓD SOBÓTKOWYCH OGNISK

W tym roku scenariusz oprawy artystycznej przygotowany przez młodzież pod kierunkiem nauczycieli Elżbiety Ilskiej i Lidii Kulik zyskał wyjątkowy, niemal rytualny charakter. W XVI-wieczny klimat wprowadziły goście panny jadące konnymi dorożkami, które dźwiękami pieśni powiodły barwny korowód zebranych na dziedzińcu gości do auli. Po drodze mijano nastrojowe scenki inspirowane obyczajowością epoki. Dodatkowy walor stanowiły dopracowane rekwizyty, kostiumy oraz scenografia. Same prezentowane fragmenty „Pieśni świętojańskiej o Sobótce” przeplatano ludowymi śpiewami – jakby na chwilę ożyła sobótkowa noc, o której pisał poeta z Czarnolasu.

KU MUZOM: POWRÓT DO FRASZEK MISTRZA Z CZARNOLASU

Kulminacją spotkania było wspólne czytanie poezji Kochanowskiego. W rolę interpretatorów wcielili się przedstawiciele władz, służb, szkół, bibliotek, a także uczniowie i seniorzy. Wśród czytających znaleźli się m.in.: Renata Ciemny – Wicestarosta Kępiński, Jarosław

Kucharzak – Zastępca Komendanta Państwowej Straży Pożarnej w Kępnie, Mirosław Wiśniewski – Zastępca Komendanta Komendy Powiatowej Policji w Kępnie, Jolanta Nowosielska – Dyrektor Publicznej Biblioteki Pedagogicznej Książnicy Pedagogicznej im. A. Parczewskiego w Kaliszu, Katarzyna Kołcio-Kraus – Przewodnicząca Rady Rodziców, Danuta Stefańska – Dyrektor LO Nr I, a także dyrektorzy zaprzyjaźnionych szkół: Agnieszka Krysiak (ZSP 1) oraz Barbara Howis (ZSP 2), Wiesław Walas – Dyrektor Powiatowej Biblioteki Publicznej w Kępnie, członkowie Całodziennego Klubu Seniora „Pod Żurawiem” w Kępnie (Stanisława Bachan, Kazimiera Trzeciak i Krystyna Adamska) oraz uczennice: Kinga Píłarek (ZSP Nr 1), Kinga Sułot (ZSP Nr 2) oraz Jagoda Lipińska (LO Nr I). Wybrzmiały fraszki najbardziej popularne, jak wspomniana „Ku Muzom” oraz „Człowiek boże igrzysko” czy „Do gór i lasów”. Usłyszeliśmy też utwory nieznane powszechnie np.: „Modlitwa o deszcz” czy „Na pszczoły budziwiskie”. Interpretacje fraszek, pełne temperamentu oraz zrozumienia dla humoru i refleksyjności Kochanowskiego, pokazały, że choć język XVI wieku może stawiać pewne wyzwania, to emocje pozostają niezwykle aktualne.

MUZA MELETE – ĆWICZENIE, NAUKA I PRACA

Narodowe Czytanie oraz towarzyszący mu konkurs plastyczny – realizowały szereg ważnych celów wychowawczych, kulturowych i społecznych:

- **wzmacnianie kompetencji interpretacyjnych i kulturowych** – kontakt z poezją w żywej, formie ułatwiał zrozumienie renesansowego języka i sensów twórczości Kochanowskiego;
- **kształtowanie postawy szacunku wobec dziedzictwa narodowego** poprzez zanurzenie w kulturze literackiej i obyczajowości XVI wieku;
- **zwiększanie motywacji do czytania** poprzez atrakcyjne, wielozmysłowe przedstawienie literatury;
- **rozwijanie twórczej ekspresji młodzieży** dzięki udziałowi w scenkach, śpiewach, czytaniu oraz przygotowaniu oprawy artystycznej;
- **kształtowanie wrażliwości estetycznej** poprzez kontakt z wystawą prac, scenografią i oprawą muzyczno-teatralną;
- **uczenie organizacji wydarzeń kulturalnych** – młodzież zdobywała doświadczenia w przygotowaniu scenografii, logistyki i przebiegu uroczystości;
- **budowanie kompetencji społecznych i obywatelskich** – współpraca szkół, bibliotek i władz samorządowych pokazała, jak instytucje kultury tworzą wspólne wydarzenie;
- **integracja międzypokoleniowa** dzięki wspólnemu występowi przedstawicieli różnych środowisk: od uczniów po seniorów;
- **promowanie lokalnej tożsamości kulturowej** i budowanie dumy ze wspólnego działania środowisk powiatu.

MUZA MNEME DOPISUJE NOWY ROZDZIAŁ

Narodowe Czytanie 2025 w kępińskim Liceum Ogólnokształcącym Nr I pokazało, że poezja potrafi być żywym doświadczeniem – nie tylko szkolnym obowiązkiem, ale świętem wspólnoty. Kochanowski, który w utworze „Ku Muzom” prosił o nieśmiertelność poprzez pieśń, mógłby uznać, że jego głos nadal pozostaje słyszany. W Czarnolesie rosła lipa – w naszym powiecie rośnie pokolenie, które nadal chce jej słuchać.

■ Andrzej Kurzyński

Książnica Pedagogiczna im. A. Parczewskiego w Kaliszu

Narodowe Czytanie w Książnicy Pedagogicznej w Kaliszu – renesansowe słowo, współczesne emocje

Narodowe Czytanie w Książnicy Pedagogicznej w Kaliszu stało się wydarzeniem o wyjątkowej randze kulturalnej i edukacyjnej, łączącym literaturę narodową, lokalną wspólnotę oraz głęboko osobiste przeżycia uczestników. Tegoroczna edycja ogólnopolskiej akcji, zapoczątkowanej w 2012 r. w celu popularyzowania klasyki polskiej literatury, została poświęcona twórczości Jana Kochanowskiego – jednego z najwybitniejszych poetów polskiego renesansu. Spotkanie, które odbyło się w środę 10 września 2025 r., miało charakter uroczysty, refleksyjny i wielowymiarowy, a jego program wykraczał daleko poza sam akt głośnego czytania.

W przestrzeni Książnicy Pedagogicznej zgromadziła się licznie publiczność – mieszkańcy Kalisza, przedstawiciele instytucji kultury, oświaty i samorządu, nauczyciele, uczniowie oraz miłośnicy literatury. Wysłuchali oni wybranych pieśni, trenów i fraszek Jana Kochanowskiego w interpretacjach zaproszonych gości. Wśród czytających znaleźli się m.in. pracownik Książnicy Bartek Bocian, który wcielił się w postać samego poety, senator RP Janusz Pęcherz, starosta kaliski Jan Adam Kłysz, radna Sejmiku Województwa Wielkopolskiego Marzena Wodzińska, naczelnik Wydziału Edukacji Urzędu Miasta Kalisza Ewelina Dudek, dyrektorzy i dyrektorki licznych instytucji kultury i oświaty, przedstawiciele świata nauki, samorządu, służb publicznych, a także młodzież – uczennice klasy 7b Szkoły Podstawowej nr 8 w Kaliszu, Zofia Ratajczyk

i Malwina Melka. Tak szerokie grono interpretatorów podkreśliło wspólnotowy charakter Narodowego Czytania i pokazało, że literatura renesansowa wciąż pozostaje żywa i aktualna.

Szczególne emocje wzbudziło odczytanie *Trenu X*, który zabrzmiał jako dedykacja dla tragicznie zmarłego Jarosława Wujkowskiego, dyrektora Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Kaliszu. Utwór zaprezentował Jerzy Szukalski, pracownik kaliskiego ODN-u. Ten moment nadał wydarzeniu wymiar pamięciowy i refleksyjny, łącząc uniwersalny ból wyrażony przez Kochanowskiego po stracie córki z lokalnym doświadczeniem żałoby i wspólnego przeżywania straty. Obecność przedstawicieli ODN-u podkreśliła silne związki środowiska oświatowego z promocją literatury i kultury humanistycznej.

W Narodowym Czytaniu wzięli również udział uczennice i uczniowie klasy 2b, którzy przybyli do Książnicy pod opieką pani Izabelli Galuby-Bryi. Dla młodych uczestników było to nie tylko spotkanie z klasyką literatury, ale także doświadczenie żywego kontaktu z kulturą wysoką, interpretacją tekstu i autorytetami świata sztuki i edukacji. Wsluchiwanie się w różnorodne interpretacje utworów Kochanowskiego pozwoliło lepiej zrozumieć bogactwo języka renesansowego poety oraz jego refleksje nad losem człowieka, przemijaniem, cierpieniem i nadzieją.

Integralną częścią wydarzenia było spotkanie autorskie z Marią Pakulnis – wybitną aktorką filmową, teatralną i radiową oraz autorką książki *„Moja nitka”*. Artystka była gościem specjalnym kaliskiej odsłony Narodowego Czytania. Po części literackiej publiczność miała okazję wysłuchać jej opowieści o kulisach powstawania książki, która nie jest jedynie zapisem doświadczeń zawodowych, lecz także bardzo osobistą narracją o dzieciństwie, młodo-

ści i sile potrzebnej do przezwycięzania trudnych doświadczeń. Szczerowość, autentyczność i ciepło, z jakimi Maria Pakulnis mówiła o życiu, sztuce i nadziei, sprawiły, że spotkanie przerodziło się w niemal intymną rozmowę z publicznością.

Anegdoty z teatru i filmu, refleksje nad rolą aktora oraz pytania zadawane przez słuchaczy spotkały się z dużym zainteresowaniem i zaangażowaniem. Rozmowę poprowadził Witold Torbiarczyk – dziennikarz radiowy i polonista III Liceum Ogólnokształcącego im. M. Kopernika w Kaliszu, który umiejętnie łączył wątki literackie z biograficznymi i egzystencjalnymi. Spotkanie zakończyło się długą rundą pytań, wspólnymi zdjęciami i autografami, a także kularowymi rozmowami, które dopełniły atmosferę bliskości i dialogu.

Narodowe Czytanie w Książnicy Pedagogicznej w Kaliszu pokazało, jak wielką rolę odgrywają osobiste historie, literatura i wspólne przeżywanie kultury. Renesansowe teksty Jana Kochanowskiego, odczytane we współczesnym kontekście, stały się pretekstem do refleksji nad uniwersalnymi doświadczeniami ludzkimi oraz dowodem na to, że klasyka literatury narodowej wciąż potrafi poruszać, inspirować i integrować różne pokolenia. Wydarzenie to potwierdziło również istotną rolę Książnicy Pedagogicznej jako miejsca dialogu, edukacji i popularyzacji czytelnictwa w regionie.

■ Henryka Karolewska

Książnica Pedagogiczna im. A. Parczewskiego w Kaliszu

Europejskie Dni Dziedzictwa 2025 w Książnicy Pedagogicznej w Kaliszu

Relacja ze spotkania

W dniu 23 września 2025 r. w Książnicy Pedagogicznej w Kaliszu odbyło się wydarzenie zorganizowane w ramach Europejskich Dni Dziedzictwa, wpisujące się w ogólnopolskie hasło tegorocznych obchodów: „W stronę architektury. Młode dziedzictwo”. Spotkanie zatytułowane „Miasto utrwalone. Młode dziedzictwo w obiektywie i w badaniu” zgromadziło liczne grono odbiorców zainteresowanych historią, kulturą i architekturą miasta, w tym uczniów kaliskich szkół, nauczycieli, pasjonatów lokalnego dziedzictwa oraz przedstawiciele środowiska naukowego i kulturalnego.

Centralnym punktem wydarzenia była prelekcja Anny Cymer – historyczki sztuki, dziennikarki i uznanej popularyzatorki wiedzy o architekturze, znanej szerokiej publiczności m.in. z publikacji prasowych, książek oraz działalności edukacyjnej. Cymer specjalizuje się w badaniach nad architekturą XX w., w szczególności modernizmem, powojenną zabudową mieszkaniową oraz przestrzeniami codziennego życia, które często pozostają poza tradycyjnym kanonem zabytków.

Wystąpienie zatytułowane „Codziennosc jako dziedzictwo. O architekturze, która nas wychowuje” było refleksją nad miejscami powszechnymi i pozornie zwyczajnymi – blokami, szkołami, bibliotekami, osiedlami mieszkaniowymi, przestrzeniami publicznymi, w których kształtowały się kolejne pokolenia mieszkańców miast. Prelegentka zwróciła uwagę, że to właśnie te obiekty, choć często niedostrzegane i pomijane w narracjach o dziedzictwie, mają ogromny wpływ na pamięć zbiorową, relacje społeczne i sposób postrzegania przestrzeni. Podkreślała również potrzebę zmiany perspektywy – odejścia od myślenia o dziedzictwie wyłącznie w kategoriach „wielkich zabytków” na rzecz docenienia architektury codzienności jako ważnego świadectwa historii i tożsamości lokalnej.

Istotnym elementem spotkania było uroczyste wręczenie nagród laureatom konkursów zorganizowanych przez Książnicę w ramach obchodów Roku Kalisza – Miasta Królewskiego. Konkursy – plastyczny dla uczniów szkół podstawowych oraz fotograficzny dla uczniów

EDD

EUROPEJSKIE DNI DZIEDZICTWA

W STRONĘ ARCHITEKTURY
MŁODE DZIEDZICTWO

MIASTO UTRWALONE MŁODE DZIEDZICTWO W OBIEKTYWIE I W BADANIU

**23 września 2025 r.
godz. 12:00**

**PBP Książnica Pedagogiczna
im. Alfonsa Parczewskiego w Kaliszu
ul. Południowa 62**

W PROGRAMIE:

• **Prelekcja Anny Cymer** **nt. „Codziennosc jako dziedzictwo. O architekturze, która nas wychowuje”**

Spotkanie wokół przestrzeni, w której dorastaliśmy – bloków, szkół, bibliotek, osiedli – i o tym, dlaczego warto o nich myśleć jako o częściach dziedzictwa kulturowego. Jak nauczyć się patrzeć uważnie na przestrzeń i jak ona wpływa na nasze życie, relacje i pamięć?

Anna Cymer - historyczka sztuki, dziennikarka, popularyzatorka wiedzy o architekturze. Pisuje zarówno do mediów popularnych, jak branżowych, związana z portalem Culture.pl. Autorka książek „Architektura w Polsce 1945-1989” oraz „Długie lata 90. Architektura w Polsce czasów transformacji”

• **Uroczyste wręczenie nagród laureatom konkursu organizowanego w ramach obchodów w roku 2025 – Roku Kalisza – Miasta Królewskiego**

• **Wernisaż wystawy „Kalisz, którego (nie) znamy. Miasto w obiektywie Władysława Kościelniaka – w 10. rocznicę śmierci”**

PBP KP

Książnica Pedagogiczna
im. Alfonsa Parczewskiego
ul. Południowa 62, 26-100 Kalisz

WIELKOPOLSKA

JEDNOSTKA EDUKACYJNA
SAMORZĄDU
WOJEWÓDZTWA
WIELKOPOLSKIEGO

szkół ponadpodstawowych i osób dorosłych – miały na celu aktywne włączenie mieszkańców w proces odkrywania i dokumentowania lokalnego dziedzictwa.

Nagrody wręczyli Jolanta Nowosielska, dyrektor Książnicy, oraz dr Radosław Nawrocki, dziekan Wydziału Pedagogiczno-Artystycznego w Kaliszu Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Podkreślono, że inicjatywy konkursowe nie tylko rozwijają wrażliwość estetyczną i historyczną, ale także wzmacniają więź z miastem i jego przeszłością.

Zwieńczeniem uroczystości był wernisaż wystawy fotograficznej pt.

„Kalisz, którego (nie) znamy. Miasto w obiektywie Władysława Kościelniaka – w 10. rocznicę śmierci”, której kuratorem była dr Bogumiła Celer.

Ekspozycja prezentowała fotografie Władysława Kościelniaka (1916-2015) – wybitnego kaliskiego artysty grafika, dokumentalisty, popularyzatora wiedzy o zabytkach i Honorowego Obywatela Miasta Kalisza. Kościelniak przez dziesięciolecia konsekwentnie utrzymywał architekturę Kalisza i regionu, traktując miasto jako swój główny temat twórczy. Jak wynika z prezentowanych materiałów, artysta dokumentował zarówno budowle monumentalne, jak i przestrzenie zwyczajne: ulice, podwórka, osiedla, obiekty użyteczności publicznej, dostrzegając ich walory historyczne i estetyczne.

Fotografie ukazane na wystawie pozwalały spojrzeć na Kalisz z perspek-

tywy codzienności i trwania, a zarazem miały wymiar ponadczasowy – jako świadectwo zmian urbanistycznych, społecznych i kulturowych. Spuścizna Kościelniaka, przechowywana pod opieką Książnicy Pedagogicznej, stanowi dziś bezcenne źródło wiedzy, ale także inspirację do dalszych badań i refleksji nad „małą ojczyzną” oraz rolą dokumentacji wizualnej w ochronie dziedzictwa.

Równolegle zaprezentowano multimedialną wystawę przygotowaną przez Annę Lisiecką i Paulinę Matysiak z Książnicy, która uzupełniała narrację fotograficzną o współczesne formy przekazu, podkreślając ciągłość zainteresowania miastem jako przestrzenią życia i pamięci.

Europejskie Dni Dziedzictwa w Książnicy Pedagogicznej w Kaliszu po raz kolejny pokazały, że dziedzictwo to nie tylko zabytki o randze ogólnokrajowej, ale również miejsca codzienne, bliskie mieszkańcom i głęboko zakorzenione w ich doświadczeniu. Spotkanie połączyło refleksję naukową, edukację i działania popularyzatorskie, tworząc przestrzeń dialogu między przeszłością a teraźniejszością oraz zachęcając do świadomego patrzenia na miasto – zarówno w archiwalnych fotografiach, jak i we współczesnym krajobrazie Kalisza.

■ Anna Lisiecka, Paulina Matysiak

Książnica Pedagogiczna im. A. Parczewskiego w Kaliszu

Lokalnie działamy, razem czytamy!

Relacja z IV Wielkopolskiego Forum Bibliotekarzy w Kaliszu

Dnia 9 października 2025 r. w PBP Książnicy Pedagogicznej im. A. Parczewskiego w Kaliszu odbyła się IV edycja Wielkopolskiego Forum Bibliotekarzy „Historia mądrością, przyszłość wyzwaniem” pod hasłem „Lokalnie działamy, razem czytamy!” zorganizowana przez Książnicę Pedagogiczną. Patronat medialny sprawowały redakcje portali: naszemiasto.pl, wkaliszu.pl, ziemiakaliska, „Latarnik Kaliski” oraz Radio Poznań. W tym roku po raz pierwszy pojawiła się Strefa Partnerstw - wyjątkowa przestrzeń networkingu, w której można było spotkać się z przedstawicielami fundacji, wydawnictw i księgarń: Księgarnią Tuluszków, Wydawnictwem Dwie Siostry, Wydawnictwem Martel, Antykwariatem/Księgarnią Tezeusz oraz Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli w Kaliszu. Głównym celem konferencji było podkreślenie znaczenia książki w umacnianiu relacji między pokoleniami, wspieraniu kultury czytania i rozwijaniu współpracy bibliotek z lokalnymi społecznościami. Forum zgromadziło ekspertów, bibliotekarzy, nauczycieli i pasjonatów literatury z całej Wielkopolski. Zaproszenie do wygłoszenia prelekcji przyjęli prof. dr hab. Grzegorz Leszczyński z Uniwersytetu Warszawskiego, kierownik Zakładu Literatury Popularnej, Dziecięcej i Młodzieżowej w Instytucie Literatury Polskiej, dyrektor Centrum Języka Polskiego i Kultury Polskiej dla Cudzoziemców Polonicum oraz Maria Deskur, prezeska Fundacji Powszechnego Czytania. W sesji „Biblioteka praktyków” wzięli udział bibliotekarze z bibliotek pedagogicznych, publicznych i szkolnych. Podzielili się z uczestnikami własnymi doświadczeniami

w szerzeniu czytelnictwa, prezentując przykłady zrealizowanych projektów czytelniczych, działań integracyjnych oraz inicjatyw skierowanych do dzieci, młodzieży i seniorów.

Po oficjalnym powitaniu uczestników IV Wielkopolskiego Forum Bibliotekarzy przez Jolantę Nowosielską, dyrektorkę Książnicy Pedagogicznej, głos zabrała koordynatorka Forum, dr Bogumiła Celer.

Program konferencyjny obejmował dwie sesje. Moderatorką pierwszej sesji była dr Bogumiła Celer. Podczas pierwszej z nich wystąpili eksperci świata literatury i edukacji. Forum otworzył prof. dr hab. Grzegorz Leszczyński z wykładem pt. „Książka między pokoleniami: przepaście i mosty”. Podkreślił rolę literatury jako przestrzeni dialogu między młodszymi a starszymi oraz jej potencjał w budowaniu wspólnoty wartości i doświadczeń.

Z kolei Maria Deskur w inspirującym wystąpieniu pt. „Czytaj. Serio! Czyli dlaczego czytanie jest bardziej trendy od smartfona?” przekonywała, że książka może być bardziej atrakcyjna niż smartfon, jeśli tylko damy jej szansę. Jej apel o wspólne czytanie w rodzinach i szkołach spotkał się z żywym zainteresowaniem uczestników. Maria Deskur podkreślała, że czytanie niesie ze sobą szereg korzyści potwierdzonych naukowo. Zwracała uwagę, że umiejętność płynnego czytania to nie tylko fundament edukacji, lecz także kluczowa kompetencja wpływająca na rozwój gospodarczy – zarówno na poziomie krajowym, jak i globalnym. Czytanie należy traktować jako inwestycję w inkluzyjność społeczną, wspierającą równość szans i budowanie wspólnoty. Opanowanie płynnego czytania do końca trzeciej klasy szkoły podstawowej jest warunkiem niezbędnym do radzenia sobie w życiu. Pomaga ono w redukcji stresu, rozwija empatię i ułatwia funkcjonowanie w świecie pełnym informacji i relacji międzyludzkich.

Od lewej: Małgorzata Kołodziej (wicedyrektor Książnicy), Maria Deskur (prelegentka), Jolanta Nowosielska (dyrektor Książnicy), prof. dr hab. Grzegorz Leszczyński (prelegent) i dr Bogumiła Celer (koordynator Forum) na tle wystawy poświęconej Kazimierzowi Wilkomirskiemu

W przerwie uczestnicy mieli okazję zapoznać się z dwiema wystawami: wizualizacją siedmiu edycji projektu „Aktywna Biblioteka” oraz ekspozycją poświęconą Kazimierzowi Wilkomirskiemu – wybitnemu muzykowi związanemu z Kaliszem. Strefa partnerska sprzyjała rozmowom, wymianie doświadczeń i nawiązywaniu kontaktów między instytucjami

Druga sesja forum, zatytułowana „Biblioteka praktyków”, moderowana przez Małgorzatę Kołodziej, wicedyrektorkę Książnicy Pedagogicznej w Kaliszu, była prawdziwą kopalnią pomysłów i dobrych praktyk. Przedstawiciele bibliotek i szkół z różnych części Wielkopolski dzielili się swoimi doświadczeniami. Pierwszą prelegentką była Sylwia Czelusta ze Szkoły Podstawowej Specjalnej nr 19 w Kaliszu, która zaprezentowała temat „Biblioteka szkolna – miejsce zabawy i ciekawych zajęć”. W swoim wystąpieniu ukazała, jak przestrzeń biblioteki może stać się inspirującym miejscem pełnym kreatywności, radości i twórczej aktywności dla uczniów. Katarzyna Drożak z Biblioteki Publicznej Miasta i Gminy Ostrzeszów im. Stanisława Czernika w swoim wystąpieniu pt. „By zdrowo rosły i były silne! O tym, dlaczego warto nawiązać współpracę z żłobkami i czytać najajom” podkreśliła znaczenie czytania dzieciom już od najwcześniejszych chwil życia – nawet zanim zaczną mówić. Zwróciła uwagę na świadomy dobór literatury dla najmłodszych oraz na rolę bibliotekarza jako bliskiego i wspierającego dorosłego w świecie maluchów. Przedstawiła również przykłady projektów realizowanych w bibliotece, pokazując, jak współpraca ze żłobkami może przekształcić bibliotekę w przestrzeń przyjazną dzieciom i ich opiekunom, a bibliotekarza – w prawdziwego przyjaciela żłobkowiczów. Paulina Drożak z Biblioteki Publicznej Miasta i Gminy Ostrzeszów im. Stanisława Czernika przedstawiła działalność Młodzieżowego Klubu Miłośników Książki, podkreślając, że to właśnie młodzież stanowi najliczniejszą grupę czytelników – co potwierdzają wyniki przeprowadzonych badań. W swoim wystąpieniu

opowiedziała o procesie tworzenia klubu we współpracy z młodymi uczestnikami, a także o jego różnorodnych aktywnościach. Wśród nich znalazły się m.in. . prowadzenie dziennika z recenzjami przeczytanych książek, warsztaty kulinarne i plastyczne, gry integracyjne, wycieczki oraz stworzenie specjalnego kącika bibliotecznego dedykowanego młodzieży. Całość inicjatywy ukazuje, jak biblioteka może stać się przestrzenią przyjazną młodym ludziom, wspierającą ich pasję i rozwój. Sebastian Pawlicki z Publicznej Biblioteki Pedagogicznej w Poznaniu w swoim wystąpieniu pt. „Tradycja źródłem kreatywności” podkreślił znaczenie dziedzictwa kulturowego jako inspiracji dla działań twórczych. Przedstawił przykłady inicjatyw czytelniczych, w których tradycja łączy się z nowoczesnością – jak choćby udział w ogólnopolskiej akcji „Narodowe Czytanie”. Zwrócił uwagę na rolę biblioteki jako miejsca pielęgnowania lokalnych wartości i historii. Wspomnił o utworzonej kilka lat temu w Bibliotece Pedagogicznej Regionalnej Izbie Pamiątek Oświatowych, gdzie prezentowane są przedmioty związane z tradycjami edukacyjnymi regionu. Szczególne miejsce w działaniach biblioteki zajmuje edukacja wielokulturowa – organizowane są warsztaty dla uczniów poświęcone historii Żydów w Polsce, m.in. . z wykorzystaniem pakietu edukacyjnego „Miasteczko Malki” (znanego również jako „Muzeum w pudełku”), pozyskanego z Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN w Warszawie. Sebastian Pawlicki opowiedział także o warsztatach z tradycyjnej żydowskiej wycinanki oraz tworzeniu zakładek do książek z motywami ludowymi. Wspomnił o nowych możliwościach, jakie oferuje biblioteka – takich jak wypożyczanie gier planszowych czy udostępnianie czytników e-booków, które wzbogacają ofertę i odpowiadają na potrzeby współczesnych użytkowników. Anna Chudzińska z Centrum Doskonalenia Nauczycieli Publicznej Biblioteki Pedagogicznej w Koninie w wystąpieniu pt. „Dzieci, seniorzy i cyfrowy świat – biblioteka jako most pokoleń” zaprezentowała działania biblioteki jako miejsca wspierającego rozwój, integrację międzypokoleniową i edukację społeczną. Przedstawiła przykłady inicjatyw łączących pokolenia, m.in. . cykliczne zajęcia „Czwartki z Warsztatami Terapii Zajęciowej” dla osób z niepełnosprawno-

ściami oraz programy aktywizujące seniorów poprzez ćwiczenia fizyczne i treningi pamięci. Omówiła również projekty takie jak „ABC empatii” i „Cyfrowa Szkoła”, które wspierają rozwój kompetencji społecznych i cyfrowych. Całość ukazuje bibliotekę jako nowoczesną, otwartą przestrzeń budującą wspólnotę dostępną dla każdego – od najmłodszych po seniorów. Natalia Struper z Publicznej Biblioteki Pedagogicznej w Poznaniu, Filia w Obornikach, w swoim

wystąpieniu pt. „Jak pomóc dziecku zaprzyjaźnić się z książkami” zaprezentowała szereg działań promujących czytelnictwo wśród najmłodszych. Opowiedziała o realizacji projektu „Mądre bajki” we współpracy z Kulczyk Foundation, obchodach Międzynarodowego Dnia Książki dla Dzieci, spotkaniach autorskich oraz udziale w Festiwalu Literackim Objezierze.

Przedstawiła również kreatywne formy pracy z dziećmi, takie jak freblowskie animacje – m.in. zabawy z kolorami inspirowane wierszem Marii Konopnickiej „Tęcza”, teatrzyk cieni czy opowiadanie „Życiodajna woda”. Ważnym elementem działań biblioteki było wykorzystanie darów Froebela – pomocy dydaktycznych rozwijających wyobraźnię i kreatywność dzieci. Natalia Struper podzieliła się także doświadczeniami z pracy z uczniami z Ukrainy oraz organizacją zajęć z wykorzystaniem teatrzyku Kamishibai, który łączy opowieść z obrazem, angażując dzieci w świat literatury. Agnieszka Muszak z Publicznej Biblioteki Pedagogicznej w Poznaniu, Filia w Obornikach, zaprezentowała projekt „Szkoły łączą pokolenia” podczas wystąpienia pt. „Biblioteka jako przestrzeń międzypokoleniowej integracji – projekt Szkoły łączą pokolenia”. Projekt realizowany we współpracy z Fundacją Nasze Podwórko koncentruje się na dokumentowaniu historii wiejskich szkół z terenu gminy Oborniki. Jego celem jest nie tylko zachowanie lokalnego dziedzictwa edukacyjnego, lecz także budowanie więzi międzypokoleniowych poprzez wspólne działania mieszkańców – absolwentów, uczniów, nauczycieli i seniorów. W ramach inicjatywy odbywają się spotkania wspomnieniowe, warsztaty artystyczne oraz wystawy, które angażują społeczność lokalną w odkrywanie i upamiętnianie historii szkolnictwa. Biblioteka pełni w tym projekcie rolę miejsca integracji, edukacji i twórczego dialogu między pokoleniami. Arkadiusz Błaszczuk z Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Adama Asnyka w Kaliszu mówił o lokalnej współpracy biblioteki ze społecznością w prezentacji pt. „Biblioteka – jeszcze bliżej. Współpraca ze społecznościami lokalnymi” Miejska Biblioteka Publiczna im. Adama Asnyka w Kaliszu zrealizowała szereg działań w ramach tego projektu, którego celem było wzmocnienie roli biblioteki jako centrum kultury, edukacji i integracji społecznej. Projekt zakładał przekształcenie biblioteki w tzw. „trzecie miejsce”

– przestrzeń otwartą, dostępną i przyjazną dla mieszkańców, niezależnie od wieku czy zainteresowań. W ramach inicjatywy odbyły się liczne wydarzenia i programy odpowiadające na potrzeby lokalnej społeczności. Jednym z nich był projekt „Zdrowe Życie – start”, realizowany we współpracy z Klubem Amazonki Kalisz. W jego ramach zorganizowano trzydniowe warsztaty kulinarne połączone z prelekcjami na temat zdrowego stylu życia, zasad odżywiania i aktywności fizycznej. Spotkania prowadziła Ewelina Brodnicka – podróżniczka, kucharka i blogerka, która zapoznała uczestników z tajnikami kuchni azjatyckiej, włoskiej i polskiej. Biblioteka zadbała również o przestrzeń dla młodzieży, tworząc „Zieloną strefę czytania” wokół Filii nr 7. W ramach warsztatów uczestnicy samodzielnie projektowali i wykonywali meble do strefy czytelniczej, co pozwoliło im współtworzyć miejsce przyjazne młodym czytelnikom.

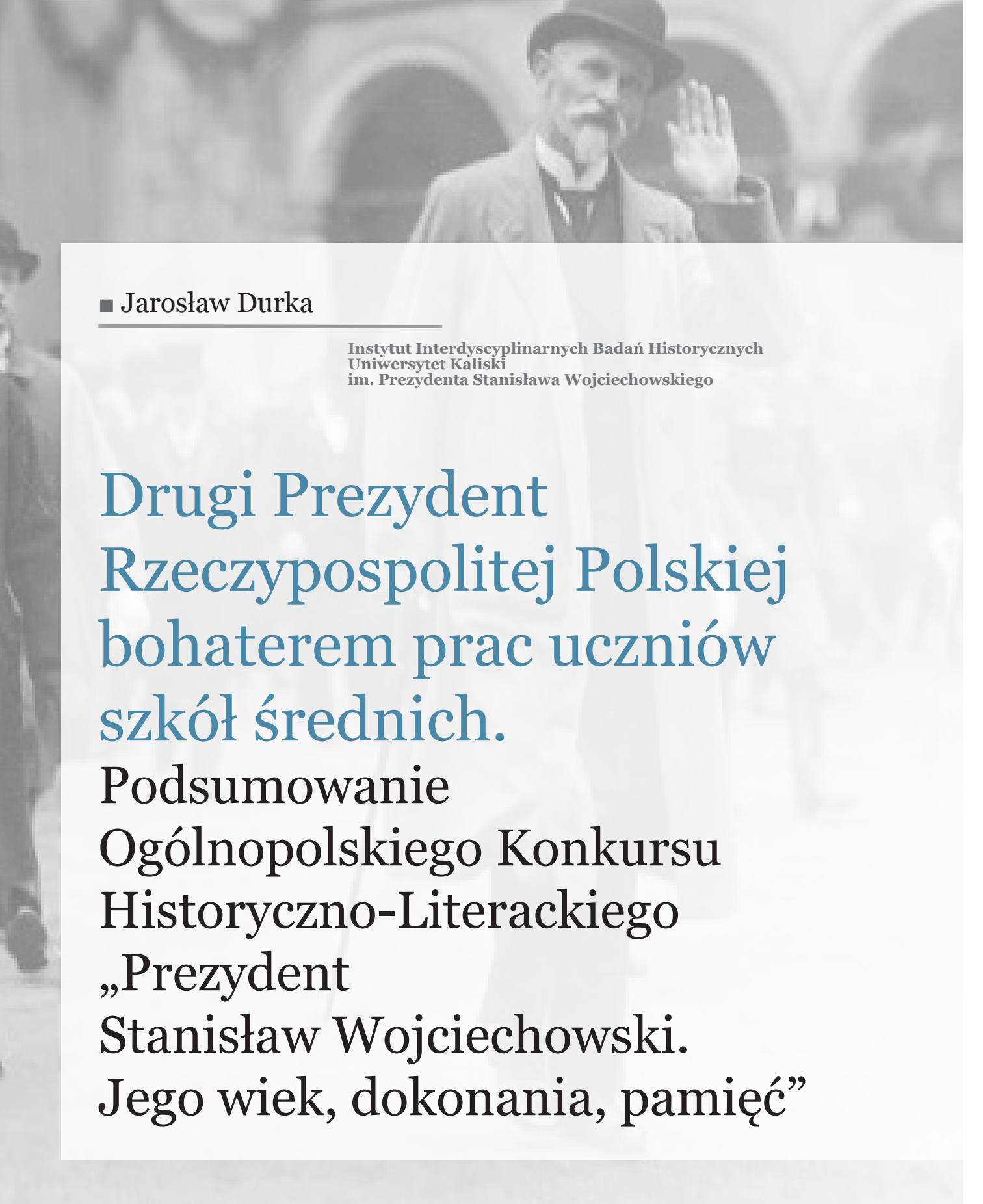
Seniorzy zostali zaproszeni do udziału w projekcie „Strefa Srebrnych Włosów”, który obejmował zajęcia edukacyjne z obsługi aplikacji i urządzeń do słuchania oraz czytania książek. Ważnym punktem programu było spotkanie z Wojciechem Masaczem – aktorem Teatru im. Wojciecha Bogusławskiego w Kaliszu, który opowiadał o pracy lektora audiobooków. W ramach projektu „Odkryć zapomniane” zorganizowano cykl działań poświęconych tradycjom regionalnym i folklorowi. Młodzież miała okazję poznać taniec ludowy, haft snutkowy (w tym „Snutkę Golińską”) oraz pieśni wielkopolskie z okolic Kalisza i Ostrowa Wielkopolskiego, ucząc się od lokalnych folklorystów. Na zakończenie projektu zaplanowano konferencję podsumowującą, wystawę fotograficzną oraz film dokumentujący zrealizowane działania. Całość inicjatywy ukazuje bibliotekę jako dynamiczne, otwarte miejsce, które odpowiada na potrzeby współczesnych odbiorców i aktywnie uczestniczy w życiu lokalnej społeczności. Jako ostatnie wystąpiły Anna Lisiecka i Paulina Matysiak z Książnicy

Pedagogicznej w Kaliszu. W swym wystąpieniu pt. „Działania proczytelnicze w PBP Książnicy Pedagogicznej w Kaliszu” zaprezentowały projekty edukacyjne, które realizowane są

z myślą o lokalnej społeczności – od najmłodszych po seniorów. Podkreślono, że biblioteka to nie tylko miejsce wypożyczania książek, ale przestrzeń budowania relacji, wspólnego działania i rozwoju. Wśród inicjatyw znalazły się m.in. . zajęcia czytania wrażliwego dla dzieci, teatrzyki kamishibai z legendami i opowieściami, warsztaty ekologiczne, spotkania literacko-integracyjne wokół baśni i gier planszowych, a także wyjątkowe zajęcia inspirowane światem Harry’ego Pottera. Biblioteka aktywnie uczestniczyła w ogólnopolskich kampaniach takich jak „Cała Polska Czyta Dzieciom”, „Czytamy Muminki” czy „Czytanie na polanie. Wystąpienie zakończyło się podkreśleniem, że wszystkie działania biblioteki mają wspólny cel: inspirować, łączyć pokolenia i pokazywać, że książka może być początkiem przygody, rozmowy i wspólnoty.

Obrady zamknęła Jolanta Nowosielska oraz dr Bogumiła Celer, dziękując uczestnikom za przybycie. Forum w Kaliszu pokazało, że książka nie tylko łączy pokolenia, ale także inspiruje do działania, buduje więzi i wspiera rozwój lokalnych społeczności. Dzięki zaangażowaniu organizatorów i uczestników wydarzenie stało się przestrzenią wymiany wiedzy, doświadczeń i pasji. Książnica Pedagogiczna im. A. Parczewskiego po raz kolejny udowodniła, że biblioteka to nie tylko miejsce z książkami, ale serce kultury i edukacji.

■ Jarosław Durka

Instytut Interdyscyplinarnych Badań Historycznych
Uniwersytet Kaliski
im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego

Drugi Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej bohaterem prac uczniów szkół średnich.

Podsumowanie
Ogólnopolskiego Konkursu
Historyczno-Literackiego
„Prezydent
Stanisław Wojciechowski.
Jego wiek, dokonania, pamięć”

**„W milczeniu człowiek staje się silniejszym. Mało słów,
wiele pracy, szacunek dla pracy i cierpliwość w czekaniu
dobrego plonu – niech będzie nakazem wszystkich”**

– takim cytatem słów Stanisława Wojciechowskiego Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z lat 1922-1926 rozpoczęła swój tekst Oliwia Wiśniowska z Liceum Ogólnokształcące im. Komisji Edukacji Narodowej w Dynowie, zwyciężczyni konkursu o tym wielkim kaliszanie. Uczennica przeanalizowała życiorys Wojciechowskiego i opisała jego trudną, momentami wręcz wyboistą drogę życiową. Przypomniała o przyjaźni Stanisław Wojciechowski i Józefa Piłsudskiego, którzy wspólnie pracowali na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości, a później burzliwie zakończyli tę przyjaźń w dramatycznych okolicznościach przewrotu majowego w 1926 r. Inna laureatka, Michałina Majcher z Publicznego Liceum Ogólnokształcącego nr VIII im. Aleksandra Kamińskiego w Opolu przedstawiła osobę Stanisława Wojciechowskiego na tle innych wybitnych postaci, tworzących II Rzeczpospolitą. Wskazała na role, jakie odegrał w dziele odbudowy państwa każdy z opisywanych wybitnych polskich mężów stanu. Z kolei Grzegorz Józefowski z Technikum im. św. Józefa w Kaliszu, także laureat konkursu, napisał opowiadanie pt. *Cieply, cichy maj*, w którym przybliżył atmosferę przewrotu majowego roku, czyli ostatni akord prezydentury Wojciechowskiego i początek rządów autorytarnych Józefa Piłsudskiego. Każdy z laureatów miał inny pomysł na realizację zadania konkursowego i dzięki temu ich prace są różne. Pokazuje to, na jak wiele sposobów można uchwycić dokonania patrona Uniwersytetu Kaliskiego. Dowodzi kreatywności i talentu pisarskiego uczniów.

18 września 2025 r. wymienieni laureaci, a także uczniowie wyróżnieni, w towarzystwie nauczycieli opiekunów i rodziców przybyli na podsumowanie Ogólnopolskiego Konkursu Historyczno-Literackiego „Prezydent Stanisław Wojciechowski. Jego wiek, dokonania, pamięć”, które zorganizowano w gmachu głównym Uniwersytetu Kaliskiego. Konkurs dla uczniów szkół średnich był objęty patronatem honorowym Ministerstwa Edukacji Narodowej, a inicjatywa jego organizacji była ściśle związana z badaniami naukowymi pracowników kaliskiej uczelni. Instytut Interdyscyplinarnych Badań Historycznych Uniwersytetu Kaliskiego realizuje bowiem projekt badawczy „Prezydent Stanisław Wojciechowski. Jego wiek, dokonania, pamięć”, który uzyskał dofinansowanie w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki „Nauka dla Społeczeństwa II” w obszarze „Humanistyka-Społeczeństwo-Tożsamość”. W ramach tego działania prowadzone są kwerendy archiwalne i biblioteczne w Polsce i zagranicą. Uniwersytet organizuje konferencje naukowe, a finalnym efektem ma być opublikowanie artykułów i książek na temat Stanisława Wojciechowskiego, urodzonego w Kaliszu Prezydenta RP.

Integralną częścią projektu są działania popularyzatorskie, a wśród nich właśnie zakończony konkurs skierowany do młodzieży szkół średnich. Jego celem była popularyzacja osoby Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego i jego dokonań politycznych i społecznych. Uczniowie, dzięki uczestnictwu, mieli okazję lepszego poznania historii budowy niepodległego państwa polskiego. Stanisław Wojciechowski obok Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego, Ignacego Jana Paderewskiego, Gabriela Narutowicza, Wojciecha Korfatego, Wincentego Witosa, Ignacego Daszyńskiego, Józefa Hallera i Ignacego Mościckiego należał do grona osób kształtujących polską państwowość w 1918 r. i w kilku kolejnych latach. Uczniowie uzyskali więc okazję do poszerzenia swojej wiedzy oraz rozbudzenia zainteresowań historią Polski. Konkurs miał też wpłynąć na kształtowanie ich postaw obywatelskich i patriotycznych, a przykładem mogła być postać opisywanego bohatera.

Od lewej: prof. Waldemar Łazuga z laureatami konkursu

Uczestnicy konkursu mogli zmierzyć się z takimi tematami jak: *Prezydent Stanisław Wojciechowski i inni twórcy niepodległego państwa polskiego*; *Stanisław Wojciechowski – jego dokonania i pamięć o nim*; *Stanisław Wojciechowski i jego czasy*; *Stanisław Wojciechowski – od ucznia gimnazjum do męża stanu*; *Od „Zachęty” do Mostu Poniatowskiego. Stanisława Wojciechowskiego dramatyczne wybory*; *„Ziuk”, „Wacław”, „Wybranowski”*. *Losy wspólne – losy różne „niepokornych” w drodze do przystanku „Niepodległość”*. Wybór tematu pozostawiono uczestnikom. Praca mogła mieć formę eseju, reportażu, rozprawy lub opowiadania. Objętość nie mogła przekraczać 8 stron.

Komisja konkursowa, składała się z pracowników Uniwersytetu: dr. hab., prof. UK Jarosława Durki, dr. Marcina Mikołajczyka, dr. Sławomira Przygodzkiego, a także zaproszonych członków spoza Uniwersytetu: mgr Anety Szczepańskiej, doświadczonego nauczyciela historii i egzaminatora maturalnego z Częstochowy, a także Marcina Pilisa, pisarza podejmującego w swoich utworach tematykę historyczną, laureata Nagrody Literackiej im. Józefa Mackiewicza.

Przy ocenie nadesłanych prac wzięto pod uwagę następujące kryteria: zgodność z zasadami określonymi w regulaminie konkursu, wykorzystanie źródeł historycznych, szczególne walory historyczne lub artystyczne, oryginalność interpretacji tematu, poprawność językową. Należy zauważyć, że nadesłane utwory cechowały się wysokim poziomem merytorycznym i artystycznym. Jest to przede wszystkim zasługą autorów, ale też nauczycieli, którzy pomogli swoim uczniom przygotować się do udziału w konkursie.

Organizatorzy przewidzieli dla zwycięzców bardzo atrakcyjne nagrody rzeczowe, które zostały wręczone na uroczystym podsumowaniu, w pierwszym dniu ogólnopolskiej konferencji naukowej o Prezydencie Wojciechowskim. W obecności władz uczelni nagrody wręczyli kierownik biura Pozyskiwania Funduszy i Zarządzania Projektami, Marzena Rudowicz, kierownik grantu, prof. dr hab. Waldemar Łazuga i dr hab., prof. UK Jarosław Durka.

Od lewej: prof. Waldemar Łazuga, Marzena Rudowicz oraz prof. Jarosław Durka (koordynator konkursu)

Dodatkowym elementem konkursu i nagrodą dla zwycięzców jest fakt, że najlepsze prace zostaną opublikowane. Obecnie trwają przygotowania do wydania książki, która ukaże się w 2026 r. Będzie to debiut literacki uczestników konkursu. W książce będą też zaprezentowane sylwetki tych młodych autorów. Znajdą się tam prace, wspomnianych już laureatów, którzy zajęli kolejno:

I miejsce – Oliwia Wiśniowska z Liceum Ogólnokształcącego im. Komisji Edukacji Narodowej w Dynowie,

II miejsce – Michalina Majcher z Publicznego Liceum Ogólnokształcącego nr VIII im. Aleksandra Kamińskiego w Opolu,

III miejsce – Grzegorz Józefowski z Technikum im. św. Józefa w Kaliszu.

Opublikowane będą też prace konkursowe osób, które otrzymały wyróżnienia. Wyróżnieni uczniowie to:

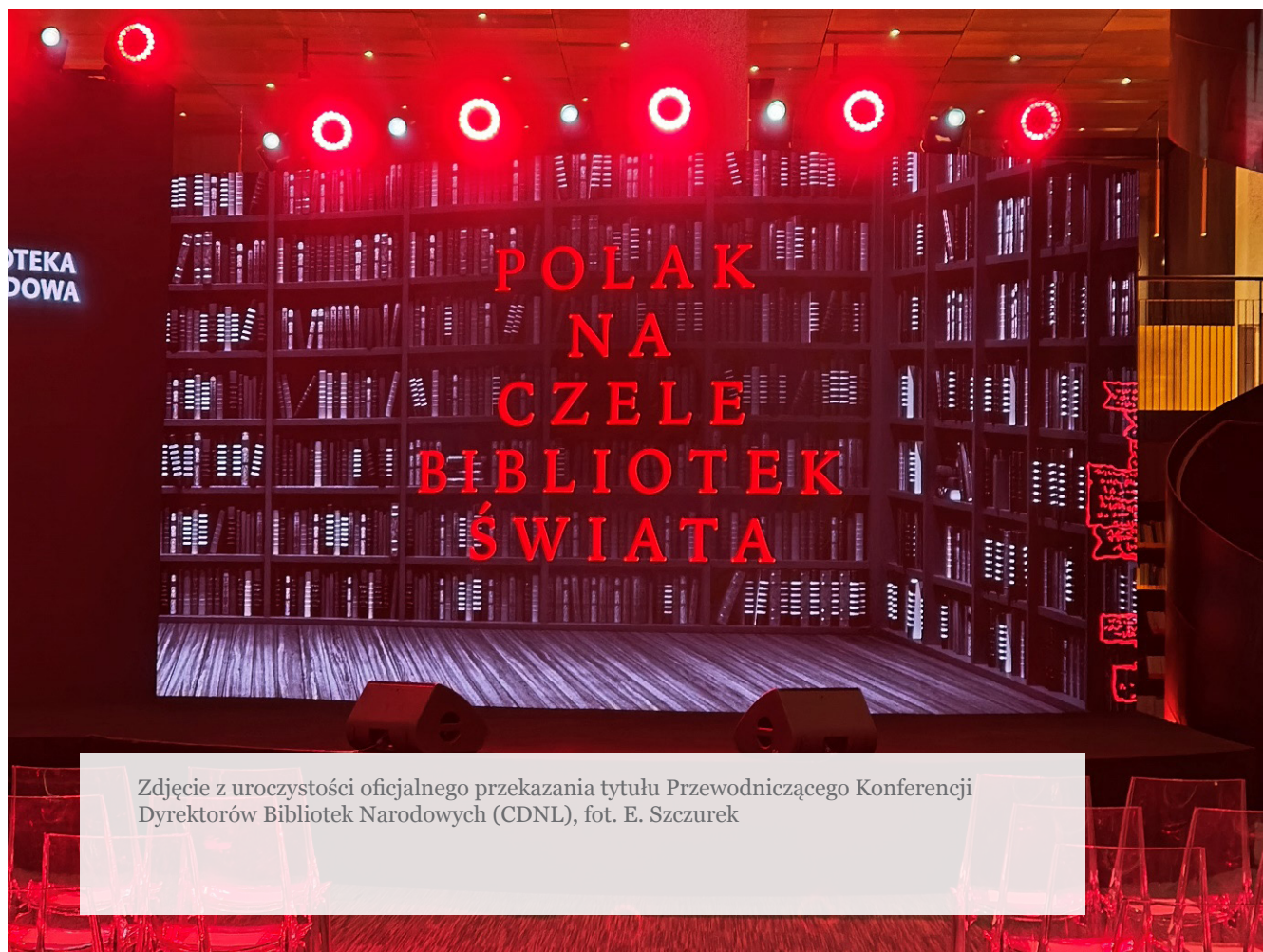
Weronika Burczyńska z II Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki w Kaliszu,
Kaja Chruścicka z Liceum Ogólnokształcącego im. Komisji Edukacji Narodowej w Dynowie,
Maja Ignatowicz z II Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki w Kaliszu,
Antoni Jarek z I Liceum Ogólnokształcącego im. Adama Asnyka w Kaliszu,
Gabriela Łuczak z III Liceum Ogólnokształcącego im. Mikołaja Kopernika w Kaliszu,
Cezary Werbiński z II Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki w Kaliszu.

Z zadowoleniem należy przyjąć liczny udział uczniów ze szkół kaliskich, gdzie postać Prezydenta RP Stanisława Wojciechowskiego wciąż jest popularna. Jest to argument za kontynuacją organizacji podobnych konkursów w następnych latach.

■ Ewa Szczurek

Biblioteka Uniwersytetu Kaliskiego
im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego

Co nowego w Bibliotece Narodowej?

Nowe wnętrza Biblioteki Narodowej, fot. E. Szczurek

Biblioteka Narodowa powołana w 1928 r. jest dla bibliotek i bibliotekarzy w Polsce narodowym archiwum, centralą bibliograficzną, narodowym ośrodkiem systemów informacji, centralną jednostką informacji naukowej oraz ośrodkiem metodycznym i konsultacyjnym. To „instytucja wieczyście przechowująca powierzony jej dawny i współczesny dorobek umysłowy narodu polskiego: zbiory piśmiennicze, ikonograficzne, kartograficzne, muzyczne, audiowizualne i elektroniczne”¹ Ta wiodąca rola Biblioteki Narodowej uległa pewnemu zachwianiu na przełomie XX i XXI wieku, gdy w 2002 r. powołany został Narodowy Uniwersalny Katalog Centralny – NUKAT, zrzeszający część bibliotek naukowych i akademickich. Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie (BUW) zaczęła wyznaczać trendy w świecie bibliotekarskim opracowując Kartotekę Hasel Wzorcowych (w BUW działało Centrum Formatów i Kartotek Hasel Wzorcowych). Bibliotekarz, przeglądając szczegóły publikacji w katalogu, wiedział, skąd dany rekord został ściągnięty. Jeśli w polu 655 (gatunek, rodzaj forma) znajdował się określnik „podręczniki akademickie”, był to Katalog Centralny, jeżeli zaś „podręcznik akademicki” – rekord pochodził z Biblioteki Narodowej. NUKAT umożliwiał współkatalogowanie w jednej bazie katalogowej oraz retrokonwersję opisów dokonanych wcześniej. Stał się źródłem gotowych rekordów bibliograficznych, co znacząco przyspieszało bieżące prace katalogowe bibliotek. Stąd wiele z nich porządkowało swe opisy, aby znaleźć się w bazie NUKAT. W rezultacie tych działań powstała zintegrowana informacja o zasobach bibliotek naukowych i akademickich uczestniczących w przedsięwzięciu.

Pierwszym zwiastunem zmian korzystnych dla narodowej księżnicy było pojawienie się Deskryptorów Biblioteki Narodowej. Już w 2013 r. wstrzymano prace nad słownikiem Języka Hasel Przedmiotowych Biblioteki Narodowej (JHP BN). W tym czasie (do 1 stycznia 2017 r.) opracowano nowy sposób indeksowania, spełniający oczekiwania użytkowników. Deskryptory, bo o nich mowa, są narzędziem opisu bibliograficznego, które pomaga w organizacji i wyszukiwaniu zasobów. Ten nowoczesny język informacyjno-wyszukiwawczy

¹ <https://www.bn.org.pl/bip/funkcje-i-zadania/> [dostęp z dnia 29.11.2025 r.]

Nowe wnętrza Biblioteki Narodowej, od lewej:
dr Elżbieta Steczek-Czerniawska, Ewa Szczurek,

„Nowe życie budynków”. Główny gmach Biblioteki Narodowej został zaprojektowany w latach 60. XX w. przez architekta Stanisława Fijałkowskiego, dlatego czytelnie i przestrzenie publiczne Biblioteki wymagały nowych rozwiązań zapewniających dostępność na miarę XXI wieku. Głównym założeniem prac remontowych było zachowanie modernistycznego charakteru gmachu Biblioteki przy zmianach nadających obiektowi charakter bardziej ekologiczny, ergonomiczny i intuicyjny. W 2022 r. prace budowlane zostały zakończone. Odtąd użytkownicy Biblioteki Narodowej mogą cieszyć się nowymi przestrzeniami czytelnianymi bez barier architektonicznych. W nowoczesnych wnętrzach czytelni dominują szlachetne materiały: kamień w kilkudziesięciu kolorach, miedź na sufitach, stal i drewno. Czytelnicy mogą szukać ukojenia w czterech wewnętrznych ogrodach. Każdy z nich jest inny stylistycznie, a specjalnie dobrana roślinność zmienia się wraz z porami roku.

Te wszystkie zmiany w Bibliotece Narodowej przyczyniły się do wydarzenia, które w uroczystej oprawie nastąpiło 16 listopada br. w gmachu głównym przy al. Niepodległości. W trakcie wieczornej gali, w obecności przedstawicieli instytucji publicznych, świata

oparty został na słownictwie dotychczasowego języka haseł przedmiotowych i znalazł zastosowanie zarówno w opisie przedmiotowym, jak i formalnym. Najważniejszym ułatwieniem dla czytelnika było jednak podzielenie haseł na mniejsze jednostki, co dało kolejne możliwości dostępu/wyszukiwania. Dziś z perspektywy czasu widzimy, że prace nad deskryptorami były pierwszym etapem przygotowującym wdrożenie Almy – nowoczesnego, chmurowego systemu zarządzania biblioteką. Deskryptory dostarczyły meta-danych, które system wykorzystuje do zarządzania zbiorami i ich udostępniania. W rezultacie pojawiło się nowoczesne rozwiązanie, dzięki któremu polskie biblioteki integrują swoje zbiory w jednej ogólnopolskiej sieci, a czytelnicy mają dostęp do zbiorów krajowych i lokalnych. System składa się z dwu elementów: programu bibliotecznego Alma i połączonego katalogu Primo. Alma łączy i ujednolica różne typy bibliotek i zbiorów, nadając im wspólny interfejs, co jest ogromnym ułatwieniem dla czytelników. Primo pełni funkcję multiwyszukiwarki, zapewniając użytkownikom dostęp do ogromnej bazy danych.

Poza zmianami merytorycznymi nie mniej ważny dla Biblioteki Narodowej stał się remont głównego obiektu tej instytucji przy al. Niepodległości 213 doceniony nagrodą GRAND PRIX 2022 w kategorii

Jeden z wewnętrznych ogrodów Biblioteki Narodowej, fot. E. Szczurek

kultury i dyplomacji, Tomasz Makowski, dyrektor Biblioteki Narodowej objął funkcję Przewodniczącego Konferencji Dyrektorów Bibliotek Narodowych (CDNL). Wszyscy zabierający tego wieczoru głos podkreślali, iż sukces ten nie jest dziełem przypadku. To rezultat pracowitości i konsekwencji, wizjonerstwa, intuicji i charyzmy dra Tomasza Makowskiego, związanego z Biblioteką Narodową od ponad 30 lat. Zaszczytnego wyboru dokonało ponad 100 dyrektorów bibliotek narodowych z całego świata. Tomasz Makowski w swoim przemówieniu wspomniał urnę z prochami zbiorów Biblioteki Narodowej zniszczonych w czasie II wojny światowej, znajdującą się w Pałacu Krasińskich w Warszawie. Stwierdził, że CDNL jest gwarantem, by więcej takich urn nie było. Z dumą podkreślił znaczenie biblioteki, którą kieruje: „Polska Biblioteka Narodowa ma tradycje sięgające 1747 r., kiedy to powstała Biblioteka Załuskich. Była to wówczas nie tylko jedna z pierwszych bibliotek publicznych w Europie, ale także jedna z największych bibliotek na świecie w XVIII wieku. Dziś tę misję kontynuujemy w zupełnie nowej skali – biblioteka cyfrowa Polona notuje miliony wyszukiwań rocznie, udostępniając polskie dziedzictwo milionom ludzi na całym globie”.²

² <https://www.bn.org.pl/aktualnosci/5843-polak-na-czele-bibliotek-swiata---tomasz-makowski-przewodniczacy-konferencji-bibliotek-narodowych.html> [dostęp z dnia 29.11.2025 r.]

Zdjęcie z uroczystości oficjalnego przekazania tytułu Przewodniczącego Konferencji Dyrektorów Bibliotek Narodowych (CDNL), wystąpienie dra Tomasza Makowskiego, fot. E. Szczurek

Nazajutrz po gali rozpoczęła się dwudniowa Konferencja użytkowników Połączonych Katalogów, która w pełni pokazała przyczyny sukcesu Polskiej Biblioteki Narodowej i jej Dyrektora. Konferencja zgromadziła liczne grono dyrektorów bibliotek, administratorów systemów bibliotecznych i bibliotekarzy zarówno tych bibliotek, które uczestniczą już w projekcie, jak i placówek chętnych do przyłączenia. Wśród uczestników znalazły się: dyrektor Biblioteki Uniwersytetu Kaliskiego, dr Elżbieta Steczek Czerniawska oraz autorka tekstu, na co dzień pełniąca funkcję kierownika działu udostępniania zbiorów BUK. Dwudniowe wydarzenie było swego rodzaju podsumowaniem pięcioletniej realizacji Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa 2.0 na lata 2021-2025, Priorytetu 1. Poprawa oferty bibliotek publicznych, Kierunku Interwencji 1.2 Budowa ogólnopolskiej sieci bibliotecznej poprzez zintegrowany system zarządzania zasobami bibliotek, w ramach którego do Połączonych Katalogów przyłączono 142 biblioteki.

Część plenarną konferencji otworzył dr Tomasz Makowski, który w swoim wystąpieniu podkreślił korzyści płynące z udziału w projekcie. Są to: bezpieczeństwo danych, oszczędność czasu pracy bibliotekarzy, dostęp do systemu z dowolnego miejsca i urządzenia, oszczędności finansowe w budżecie, bieżący dostęp do nowych, gotowych opisów wysokiej jakości, wsparcie dla najmniejszych bibliotek, pomoc ekspertów, rozwój kompetencji i darmowe szkolenia. Liczby, jak zaznaczył, mówią bowiem same za siebie: Połączone Katalogi tworzy ponad 900 bibliotek na świecie, w tym w Polsce – 154. W 2024 r. wykorzystanie Połączonych Katalogów dało wynik 240 mln wyszukiwań, natomiast do 31 października 2025 r. to już 860 mln, a więc do końca bieżącego roku padnie rekord miliardowego wykorzystania tych zasobów. Dla porównania wykorzystanie danych w bazie NUKAT w 2024 r. wyniosło niecałe 22 mln. Dzięki systemowi Połączonych Katalogów Biblioteka Narodowa stała się jego centralnym administratorem, zapewniając bibliotekom wsparcie na każdym etapie współpracy, koordynując współkatalogowanie, udostępniając najwyższej jakości dane, zachowując spójność danych poprzez ich deduplikację, inicjując nowe pomysły i funkcjo-

Warsztaty konserwacji zbiorów w Bibliotece Narodowej, fot. E. Szczurek

nalności, finansując wdrożenia i utrzymując system we wszystkich bibliotekach współpracujących oraz rozwijając kompetencje bibliotekarzy poprzez konsultacje, szkolenia i warsztaty, oferując stałe wsparcie swoich specjalistów. Słowa dyrektora Biblioteki Narodowej potwierdziły wystąpienia uczestników projektu, którzy wskazywali na konieczność ścisłej współpracy między bibliotekami, wagę komunikacji i szkoleń dla użytkowników. Według nich system stwarza nowe możliwości dalszej integracji usług bibliotecznych i cyfrowych.

Pierwszego dnia uczestnicy konferencji mieli możliwość zwiedzić gmach główny Biblioteki Narodowej, wzięli udział w kuratorskim oprowadzeniu po wystawie „Jam Poselkini Jego. Język i emocje polskiego średniowiecza”, znajdującej się w Pałacu Rzeczypospolitej BN przy placu Krasińskich oraz zapoznać się z wystawą stałą tego obiektu.

Drugi dzień konferencji był dniem warsztatów i szkoleń z zakresu digitalizacji i konserwacji zbiorów BN oraz katalogowania w Almie. Udział w warsztatach pozwolił zapoznać się z funkcjonalnościami systemu z perspektywy bibliotekarza i użytkownika. Konferencja użytkowników Połączonych Katalogów była niezmiernie ważna dla bibliotek, które myślą o przyłączeniu do projektu. Oprócz treści merytorycznych przyniosła integrację środowiska bibliotekarskiego, dała możliwość nawiązania kontaktów, wymiany doświadczeń, a zwłaszcza zadawania pytań tym, których zasoby są już w Połączonych Katalogach.

Co się dzieje w Bibliotece Narodowej? Dużo się dzieje. Nadal jest monumentalna, ale jednocześnie nowoczesna i przyjazna. Znowu jest liderem, wskazującym kierunek polskiemu bibliotekarstwu. I nie tylko polskiemu.

■ Bogumiła Celer

Książnica Pedagogiczna im. A. Parczewskiego w Kaliszu

XVI Ogólnopolska Konferencja Bibliotekarzy Muzycznych w Krakowie – relacja

W dniach 17-19 listopada 2025 r. w Auditorium Maximum Uniwersytetu Jagiellońskiego odbyła się XVI Ogólnopolska Konferencja Bibliotekarzy Muzycznych pod hasłem: „Muzykalnia w zmieniającym się otoczeniu bibliotecznym – integracja, współpraca, harmonia”. Wydarzenie zostało zorganizowane przez Bibliotekę i Fonotekę Instytutu Muzykologii UJ we współpracy z Sekcją Bibliotek Muzycznych Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich (SBP) – Polską Grupą Narodową IAML, Biblioteką Jagiellońską, Akademią Muzyczną im. Krzysztofa Pendereckiego w Krakowie oraz Polskim Wydawnictwem Muzycznym.

Konferencja zgromadziła środowisko bibliotekarzy muzycznych, muzykologów, archiwistów i badaczy źródeł, stając się przestrzenią rozmowy o tym, jak w praktyce łączyć tradycyjne kompetencje bibliotekarstwa muzycznego z wyzwaniami świata cyfrowego: od digitalizacji i udostępniania online, przez nowe narzędzia badawcze (w tym rozwiązania wykorzystujące AI), po zmieniające się modele katalogowania i współkatalogowania w systemach centralnych.

Program trzydniowych obrad był podzielony na sesje tematyczne, w których wyraźnie zaznaczyły się trzy komplementarne nurty:

1) Źródła, kolekcje i dziedzictwo muzyczne

Już pierwszego dnia pojawiły się wystąpienia silnie zakorzenione w badaniach nad źródłami i kolekcjami: m.in. referat o perspektywach badań nad twórczością Grzegorza Gerwazego Gorczyckiego oraz prezentacja dotycząca zachowanych w bibliotekach polskich zasobów związanych z kulturą muzyczną karmelitów. W ten nurt wpisało się także wystąpienie poświęcone kolekcji muzykaliów bazyliki św. Krzyża w Warszawie i jej losom oraz zawartości repertuarowej.

2) Cyfryzacja, udostępnianie online i narzędzia cyfrowe

Drugi blok koncentrował się na tym, jak instytucje pracują z zasobami w środowisku cyfrowym: od prezentacji projektu Polska Biblioteka Muzyczna rozwijanego w PWM, po omówienie szans i ograniczeń udostępniania online muzyki współczesnej (z silnym akcentem na kwestie prawne i „długi” czas ochrony). W podobnej perspektywie mieścił się komu-

XVI Ogólnopolska Konferencja Bibliotekarzy Muzycznych

*Muzykalia w zmieniającym się
otoczeniu bibliotecznym
– współpraca, integracja, harmonia*

Uniwersytet Jagielloński
Kraków, 17–19 listopada 2025

nikat o repozytorium Biblioteki AMKP – przykładzie systemowego podejścia do digitalizacji i udostępniania zasobów.

3) Bibliotekarska praktyka: fonoteki, katalogowanie, standardy i współpraca instytucji

Pierwszego dnia sporo uwagi poświęcono funkcjonowaniu fonotek w bibliotekach publicznych i sposobom utrzymania ich znaczenia w epoce kultury cyfrowej oraz streamingowej, a także wartościom edukacyjnym i kulturowym zbiorów dźwiękowych.

W kolejnych sesjach mocno wybrzmiały kwestie związane z systemami katalogowymi i praktyką opisu: od przeglądu problemów i perspektyw katalogowania w bibliotekach uczelni muzycznych i uniwersytetów, po szczegółowe dyskusje o katalogowaniu rękopisów muzycznych w środowisku Almy oraz roli tytułu ujednoliconego dzieła muzycznego. Ważnym kontekstem była też praca nad współkatalogowaniem druków muzycznych w połączonych katalogach Biblioteki Narodowej, pokazująca, że „harmonia” w tym obszarze wymaga wspólnych uzgodnień i narzędzi ułatwiających rozstrzygnięcie wariantów i wydań.

W pierwszym dniu konferencji Książnicę Pedagogiczną im. A. Parczewskiego w Kaliszu reprezentowała dr Bogumiła Celer, występując także jako przedstawicielka Uniwersytetu Kaliskiego im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego, który sfinansował możliwość jej udziału w konferencji.

W referacie „Harmonia czy dysonans? Spuścizna muzyczna Wilkomirskich poza biblioteką muzyczną” prelegentka omówiła przypadek przekazania spuścizny muzycznej rodziny Wilkomirskich do Książnicy Pedagogicznej w Kaliszu – a więc poza „naturalnym” kontek-

dr Bogumiła Celer przedstawia referat „Harmonia czy dysonans? Spuścizna muzyczna Witkomirskich poza biblioteką muzyczną”

stem biblioteki muzycznej. Punkt ciężkości wystąpienia stanowiło pytanie o relację między specjalizacją instytucji a dostępnością dziedzictwa, a także o konsekwencje takiego wyboru dla badaczy i użytkowników.

Autorka pokazała zasób jako kolekcję hybrydową (muzykalia i dokumentacja życia), zwróciła uwagę na wagę lokalnego kontekstu Kalisza oraz na model pracy oparty na współpracy między różnymi typami instytucji (biblioteki, archiwa, środowiska muzyczne). W centrum opowieści znalazło się praktyczne „przełożenie” opracowania zbioru na jego obecność w obiegu: w publikacjach, działaniach popularyzatorskich i edukacyjnych, a także w inicjatywach realizowanych z partnerami zewnętrznymi.

Integralną częścią programu były wydarzenia towarzyszące. Drugiego dnia uczestnicy odwiedzili Bibliotekę Jagiellońską, w tym wystawę poświęconą dedykacjom z prywatnej biblioteki I.J. Paderewskiego oraz Sekcję Zbiorów Muzycznych BJ. Konferencję dopełniły również koncerty: pierwszego dnia w Auli „Florianka” odbył się koncert „Od sonaty do pantomimy. Muzyka z polskich archiwów wydobyta”, a drugiego dnia – koncert w Filharmonii Krakowskiej związany z jubileuszem PWM.

Uczestnicy konferencji

Ważnym punktem programu było wspólne Zebranie Sprawozdawczo-Wyborcze Sekcji Bibliotek Muzycznych SBP – Polskiej Grupy Narodowej IAML oraz Sekcji Fonotek SBP. Dr Bogumiła Celer weszła do zarządu Sekcji Fonotek SBP jako członkini.

Trzy dni krakowskiego spotkania pokazały, że współczesne bibliotekarstwo muzyczne rozwija się na styku: źródłoznawstwa i praktyki udostępniania, tradycyjnych standardów opisu i nowych narzędzi cyfrowych, instytucji centralnych i lokalnych ośrodków pamięci. W tym sensie konferencyjne hasła – integracja, współpraca i harmonia – nie były jedynie deklaracją, ale stały się wspólnym mianownikiem dyskusji o tym, jak chronić i udostępniać muzykalia w realiach dynamicznie zmieniającego się otoczenia technologicznego i organizacyjnego.

Fot.: Instytut Muzykologii Uniwersytetu Jagiellońskiego <https://www.facebook.com/share/p/1Fn561uFZB/>

■ Aldona Zimna

Książnica Pedagogiczna im. A. Parczewskiego w Kaliszu

Książnica Pedagogiczna w Kaliszu wśród ogólnopolskich liderów promocji czytelnictwa

Rok szkolny 2024/2025 okazał się wyjątkowo pomyślny dla Książnicy Pedagogicznej w Kaliszu. Nasza placówka po raz kolejny została doceniona na arenie ogólnopolskiej, potwierdzając swoją silną pozycję w działaniach na rzecz upowszechniania czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży. Kierownik Działu Udostępniania Zbiorów Książnicy Pedagogicznej w Kaliszu – Aldona Zimna – zdobyła I miejsce w ogólnopolskim konkursie na najlepiej przeprowadzoną kampanię społeczną „Cała Polska czyta dzieciom” w kategorii Liderów i Liderów kampanii w roku szkolnym 2024/2025. To prestiżowe wyróżnienie stanowi wyraz uznania dla wieloletniej, konsekwentnej pracy, łączącej profesjonalizm z pasją, kreatywnością i nieustannym zaangażowaniem w promowanie czytelnictwa wśród najmłodszych.

Co szczególnie warto podkreślić, Książnica Pedagogiczna w Kaliszu była jedyną biblioteką pedagogiczną z województwa wielkopolskiego, która znalazła się w gronie wyróżnionych instytucji z całej Polski. Jest to sukces nie tylko indywidualny, lecz także zespołowy, potwierdzający znaczącą rolę placówki w budowaniu kultury czytelniczej w regionie.

Uroczysty finał ogólnopolskiej kampanii „Czytanie zbliża” oraz wręczenie nagród laureatom i osobom wyróżnionym odbyły się 15 grudnia 2025 r. w siedzibie Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności w Warszawie. Podczas wydarzenia z dumą przyjęliśmy informację o kolejnym docenieniu działań Książnicy Pedagogicznej w Kaliszu na rzecz promocji głośnego czytania dzieciom oraz rozwijania ich zainteresowań czytelniczych. W imieniu Laureatki dyplomy i nagrody odebrała dyrektor Książnicy Pedagogicznej w Kaliszu – Jolanta Nowosielska, z rąk Doroty Koman – poetki, redaktorki i Ambasadorki Kampanii „Cała Polska czyta dzieciom”. Wyróżnienie przyznano za wieloletnią współpracę z Fundacją, konsekwentne promowanie jej idei oraz najciekawsze działania realizowane w ramach kampanii „Czytanie zbliża”.

Szczególnym momentem uroczystości było odczytanie listu przygotowanego przez Irenę Koźmińską, prezeskę i założycielkę Fundacji „Cała Polska czyta dzieciom”, która od ponad 25 lat z ogromną pasją i skutecznością promuje ideę codziennego czytania dzieciom. W swoim przesłaniu przedstawiła plany Fundacji na nadchodzący rok, zwracając uwagę na

potrzebę jeszcze skuteczniejszego docierania do rodziców z przekazem o znaczeniu budowania więzi z dzieckiem, okazywania mu uważności, delikatności i szacunku, a także codziennego czytania i przekazywania wartości moralnych. Wspomniała również o planach wprowadzania codziennego czytania dzieciom podczas zajęć w żłobkach, szkołach oraz innych placówkach edukacyjnych.

Drugą część uroczystości wypełniło seminarium literackie, w którym udział wzięli znani i cenieni autorzy literatury dziecięcej i młodzieżowej – Katarzyna Wasilkowska oraz Marcin Koziół. Katarzyna Wasilkowska, laureatka wyróżnienia Polskiej Sekcji IBBY „Książka Roku” oraz autorka m.in. nagrodzonej w Konkursie im. Astrid Lindgren powieści „Witajcie w Chudegnatach”, mówiła o sile literatury poruszającej ważne tematy społeczne i jej roli w kształtowaniu wrażliwości młodych czytelników. Marcin Koziół – autor niezwykle popularnych książek dla dzieci i młodzieży, znajdujących się na Złotej Liście Fundacji – dzielił się doświadczeniami pracy z młodymi odbiorcami oraz nauczycielami, podkreślając znaczenie głośnego czytania i rozmowy o książkach.

W kularowych rozmowach uczestnicy spotkania wymieniali się pomysłami na nowe formy pracy z dziećmi i młodzieżą oraz podkreślali ogromną rolę bibliotekarzy w popularyzowaniu czytelnictwa. Było to spotkanie pełne inspiracji, motywacji i twórczej energii, dające impuls do dalszych działań.

Osiągnięty sukces ma wyjątkowy wymiar i stanowi element szerszej misji realizowanej przez cały zespół Książnicy Pedagogicznej w Kaliszu. Bibliotekarze tej instytucji od lat wykraczają poza standardowe zadania, działając z pasją, profesjonalizmem i poczuciem odpowiedzialności za edukację czytelniczną kolejnych pokoleń. Prowadzą liczne zajęcia edukacyjne dla dzieci, w tym głośne czytania wzbogacane inscenizacjami i elementami zabawy,

warsztaty literacko-plastyczne oraz tematyczne spotkania biblioteczne, obejmujące zarówno klasykę literatury dziecięcej, jak i najnowsze trendy wydawnicze. Interaktywne lekcje biblioteczne uczą najmłodszych korzystania z katalogów i zasobów biblioteki, sprawiając, że placówka staje się dla nich przestrzenią odkrywania nowych światów.

Jako biblioteka pedagogiczna Książnica odgrywa także istotną rolę we wspieraniu nauczycieli i wychowawców. Bibliotekarze przygotowują zestawy bibliograficzne i materiały dydaktyczne, prowadzą szkolenia metodyczne, organizują projekty czytelnicze dla szkół i przedszkoli oraz wspierają pedagogów w doborze literatury do pracy z uczniami. Dzięki temu realnie przyczyniają się do rozwijania kompetencji językowych i czytelniczych dzieci i młodzieży.

Książnica Pedagogiczna w Kaliszu jest również aktywną instytucją kultury. Regularnie organizuje spotkania autorskie, konkursy literackie i czytelnicze, wystawy tematyczne oraz booktalkingi – krótkie, atrakcyjne prezentacje książek, które skutecznie zachęcają do sięgania po lekturę. Równocześnie bibliotekarze sprawnie łączą tradycję z nowoczesnością, prowadząc aktywne profile w mediach społecznościowych, przygotowując internetowe rekomendacje książkowe, udostępniając zasoby cyfrowe i organizując zajęcia multimedialne. Dzięki temu biblioteka pozostaje dostępna zarówno w przestrzeni fizycznej, jak i online.

Nagroda przyznana w ogólnopolskim konkursie jest wyrazem uznania zarówno dla osobistego zaangażowania Laureatki, jak i dla całego zespołu Książnicy Pedagogicznej w Kaliszu. Potwierdza ona, że konsekwentna praca, pasja i wiara w sens promocji czytelnictwa realnie wpływają na rozwój młodych ludzi oraz na budowanie trwałej kultury czytelniczej w regionie i w całym kraju.

KAMPANIA SPOŁECZNA

CAŁA POLSKA CZYTA DZIECIOM

**Czytaj dziecku 20 minut dziennie.
Codziennie!**

www.calapolskaczytadzieciom.pl

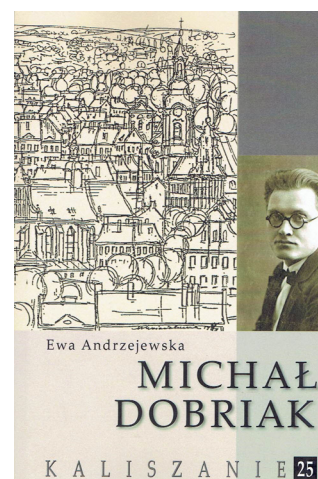
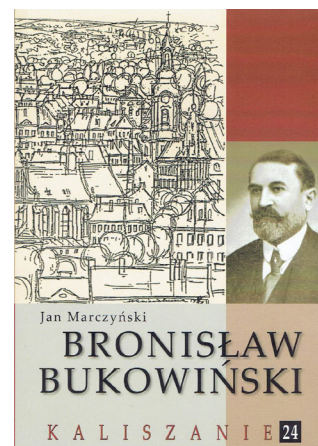
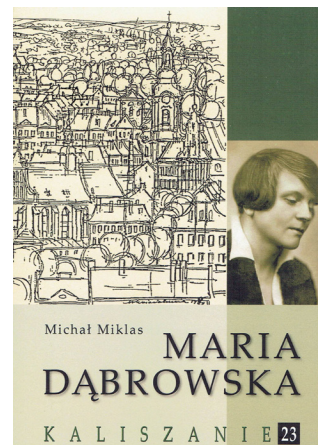
■ Marcin Mikołajczyk

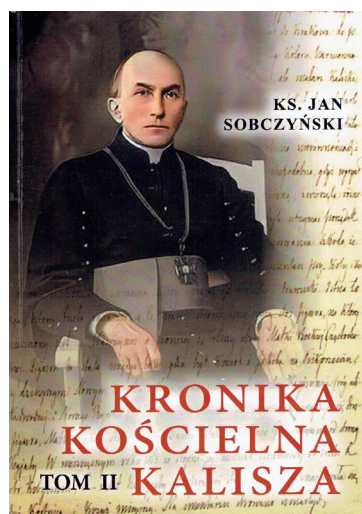
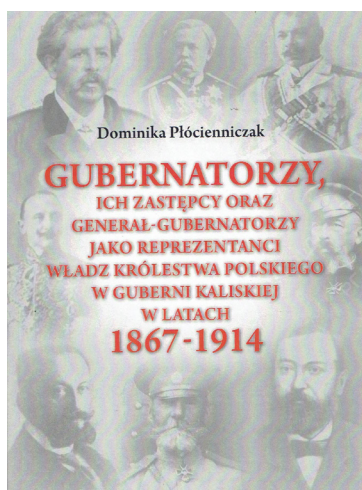
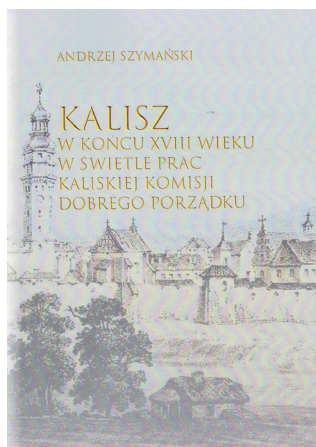
Uniwersytet Kaliski
im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego

Książki regionalne w naszych bibliotekach

Rok 2025 obfitował w liczne, wartościowe publikacje poświęcone dziejom Kalisza, jego mieszkańcom oraz szeroko pojętemu dziedzictwu regionu. Autorzy, redaktorzy i wydawcy – zarówno instytucje naukowe, jak i pasjonaci lokalnej historii – po raz kolejny udowodnili, że kaliska przestrzeń kulturowa i społeczna wciąż stanowi żywe źródło inspiracji badawczej i twórczej. Niniejsze opracowanie stanowi przegląd najważniejszych książek o charakterze regionalnym, które w ostatnich miesiącach wzbogaciły zbiory bibliotek Kalisza i okolic. Wśród prezentowanych pozycji znajdują się zarówno prace naukowe i popularnonaukowe, jak i wspomnienia, biografie, albumy oraz publikacje literackie. Wszystkie one mają wspólny mianownik – są świadectwem troski o pamięć i tożsamość regionu oraz przyczyniają się do pogłębiania wiedzy o jego przeszłości i współczesności.

Wśród wydawnictw Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk znalazły się ciekawe pozycje poświęcone lokalnej historii – cenne dla badaczy i miłośników dziejów Kalisza. Książka Michała Miklasa pt. **„Maria Dąbrowska (1889-1965). Pisarka, autorka „Nocy i Dni”** (23. tomik serii „Kaliszanie”) to zwięzła, lecz treściwa biografia jednej z najważniejszych postaci polskiej literatury XX w. Autor przybliży zarówno biografię Dąbrowskiej, jak i jej dorobek literacki, osadzając go w kontekście historycznym, społecznym i kulturowym. Publikacja ukazuje pisarkę nie tylko jako autorkę „Nocy i dni”, lecz także jako aktywną uczestniczkę życia intelektualnego i społecznego swojej epoki. To rzetelne i przystępne ujęcie tematu, skierowane zarówno do badaczy literatury, jak i szerszego grona czytelników zainteresowanych postacią pisarki. Ukazał się 24. tom popularnej serii „Kaliszanie” pt. **„Bronisław Bukowiński (1855-1928). Prezydent miasta Kalisza”**, którego autorem jest Jan Marczyński. Publikacja poświęcona jest jednej z ważniejszych postaci w historii Kalisza przełomu XIX i XX w. – Bronisławowi Bukowińskiemu. Autor przedstawia bogaty życiorys Bukowińskiego, działacza Narodowej Demokracji, członka Rady

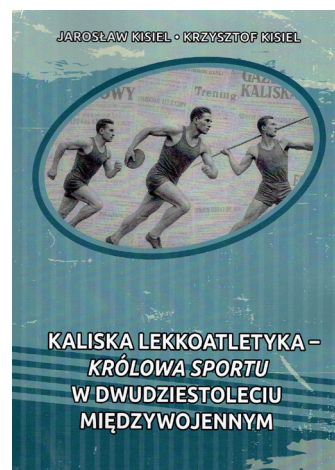
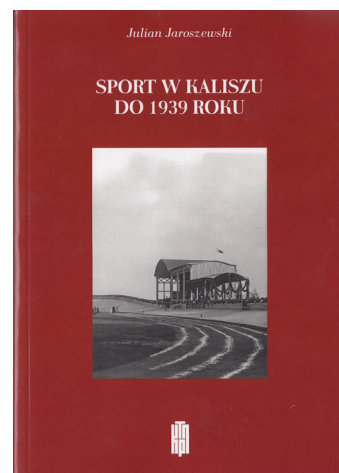

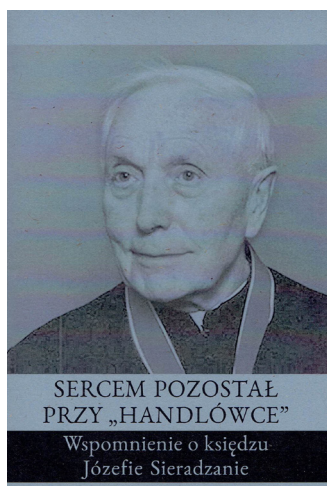
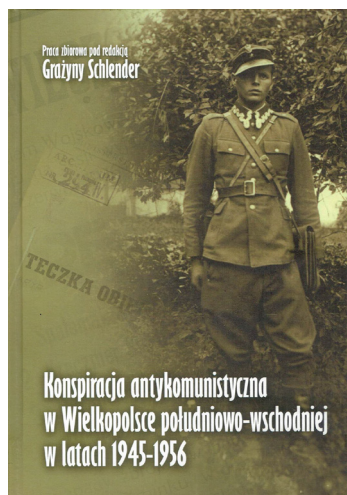

Kaliskiego Towarzystwa Wzajemnego Kredytu, komendanta Ochotniczej Straży Pożarnej w Kaliszu, a przede wszystkim – prezydenta miasta, którym został w 1911 r. z nominacji gubernatora Nowosilcowa. W czasie swojej kadencji Bukowiński przyczynił się do wdrożenia ambitnego planu urbanistycznego rozwoju Kalisza, obejmującego m.in. przyłączenie przedmieść i okolicznych wsi (Dobrzec, Czaszki, Ogrody, Tyniec, Wydory) oraz dostosowanie infrastruktury do rozwijającego się przemysłu i rosnącej liczby mieszkańców. Tragiczny przełom w jego działalności przyniosła I wojna światowa i zniszczenie miasta przez wojska niemieckie w 1914 r. Wówczas Bukowiński został aresztowany jako zakładnik i wywieziony do Poznania. Powrócił do roli prezydenta Kalisza w wolnej Polsce w latach 1918-1919. Publikacja Ewy Andrzejewskiej pt. **„Michał Dobriak (1904-2001). Malarz i rysownik”**, wydana w serii „Kaliszanie” (nr 25), poświęcona jest twórczości jednego z ważniejszych kaliskich artystów XX w. Autorka podejmuje próbę pogłębionej analizy dorobku Dobriaka, prezentując jego prace w możliwie szerokim kontekście – od zbiorów muzealnych, przez kolekcje prywatne, aż po ofertę rynku antykwarycznego. Publikacja koncentruje się przede wszystkim na twórczości artysty, ograniczając wątki biograficzne na rzecz pogłębionej analizy jego dorobku artystycznego. Książka ukazuje ewolucję stylu Dobriaka – od okresu przedwileńskiego, przez czas studiów w Wilnie i lata artystycznego dojrzewania, aż po schyłek twórczości w końcu XX w. Szczegółowo omówione zostały różnorodne formy jego pracy, takie jak pejzaż, portret, martwa natura, grafika, akt oraz kompozycje monumentalne. Publikacja ma na celu przywrócenie pamięci o artyście i włączenie jego postaci na trwałe do historii polskiej sztuki i dziedzictwa kulturowego Kalisza. **„Kalisz w końcu XVIII wieku w świetle prac kaliskiej Komisji Dobrego Porządku”** dr Andrzeja Szymańskiego to szczegółowe studium funkcjonowania miasta w ostatnich dekadach I Rzeczypospolitej. Autor, opierając się na źródłach archiwalnych, analizuje działalność kaliskiej Komisji Dobrego Porządku (Boni Ordiniś), która miała istotny wpływ na organizację życia miejskiego, gospodarkę, porządek publiczny i urbanistykę. Publikacja rzuca nowe światło na realia codziennego funkcjonowania Kalisza u schyłku XVIII w., ukazując rolę Komisji jako narzędzia reformy i modernizacji miasta. Publikacja Dominiki Płocienniczak pt. **„Gubernatorzy, ich zastępcy oraz general-gubernatorzy jako reprezentanci władz Królestwa Polskiego w guberni kaliskiej w latach 1867-1914”** to interesujące studium biograficzne przedstawicieli rosyjskiej administracji w Kaliszu. Autorka koncentruje się nie tylko na ich urzędniczej działalności, ale także na życiu prywatnym – ukazuje ich pochodzenie społeczne, rodziny, ścieżki edukacyjne, zainteresowania oraz zaangażowanie poza sferą administracyjną. Dzięki wnikliwej analizie źródeł archiwalnych publikacja odsłania ludzkie oblicze carskich urzędników, osadzając ich w realiach życia codziennego kaliskiej guberni przełomu XIX i XX w. Spod pras drukarskich wy-

szedł drugi tom „**Kroniki kościelnej Kalisza**” autorstwa ks. Jana Sobczyńskiego, w opracowaniu prof. Agaty Walczak-Niewiadomskiej i prof. Krzysztofa Walczaka. Jest to kontynuacja unikalnego zapisu życia religijnego miasta. Publikacja obejmuje lata tuż po odzyskaniu przez Polskę niepodległości 1919-1926. Zapisy przedstawiają m.in. działalność parafii, uroczystości kościelne, wizytacje biskupie, rozwój instytucji i stowarzyszeń katolickich, a także ważniejsze wydarzenia społeczne i narodowe widziane z perspektywy zasłużonego dla miasta kapłana. „**Kultura książki. Ludzie. Miejsca**” pod redakcją dr Bogumiły Celer i dr Marcina Mikołajczyka, to jubileuszowy tom poświęcony prof. Ewie Andrysiak – wybitnej badaczce, cenionej nauczycielce i regionalistce. Publikacja łączy charakter naukowy i wspomnieniowy, ukazując wielowymiarowy dorobek Jubilatki oraz jej wpływ na rozwój badań nad książką i kulturą piśmienniczą w Polsce. Zawarte w tomie artykuły – autorstwa uczniów, współpracowników i przyjaciół Profesor – podejmują tematy związane m.in. z historią książki, bibliofilstwem, literaturą dziecięcą, działalnością bibliotek oraz dziedzictwem lokalnym. Szczególne miejsce zajmują teksty poświęcone historii Kalisza i regionu kaliskiego oraz roli kobiet w kulturze i edukacji. Książka jest nie tylko świadectwem uznania dla osoby i pracy Profesor Andrysiak, ale również cennym zbiorem refleksji nad książką jako nośnikiem wiedzy, tożsamości i pamięci. To ważna publikacja dla bibliologów, regionalistów i wszystkich zainteresowanych szeroko pojętą humanistyką. Ukazała się książeczka edukacyjna pt. „**Odkrywamy Kalisz**”, autorstwa Pauliny Przepiórki i Małgorzaty Walczak-Kubiak, zilustrowana przez Konrada Bilskiego. Publikacja dostępna jest zarówno w formie drukowanej, jak i elektronicznej. Książeczka wspiera szkolenia i warsztaty prowadzone przez naukowców Pracowni Archeologii KTPN, stanowiąc doskonale uzupełnienie działań popularyzujących lokalne dziedzictwo archeologiczne. Publikacja to pozycja skierowana do dzieci i młodzieży, która w przystępny i atrakcyjny sposób przybliży im pracę archeologów oraz historię miasta – od pradziejów regionu kaliskiego i jego odkryć, poprzez okres średniowieczny, aż po czasy lokacji miasta. Publikacja zawiera również zadania, quizy i ćwiczenia, które zachęcają młodych czytelników do aktywnego poznawania przeszłości. Książeczka powstała w ramach projektu „**Odkrywamy Kalisz** – warsztaty archeologiczne dla uczniów szkół podstawowych”, dofinansowanego ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu Narodowego Instytutu Dziedzictwa – Wspólnie dla dziedzictwa 2025.

Książka Juliana Jaroszewskiego „**Sport w Kaliszu do 1939 roku**” to drugi tom serii Biblioteka Polonia Maior Orientalis. Autor – znany badacz historii sportu w regionie kalisko-lódzki – podejmuje próbę całościowego ujęcia dziejów aktywności fizycznej i zorganizowanego ruchu sportowego w Kaliszu od jego początków aż do wybuchu II wojny światowej. Publikacja podzielona została na sześć rozbudowanych części. Jaroszewski omawia m.in. początki aktyw-

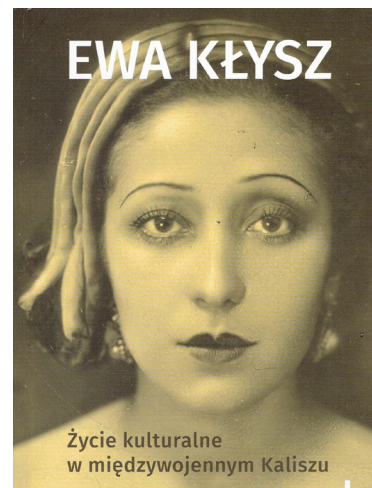
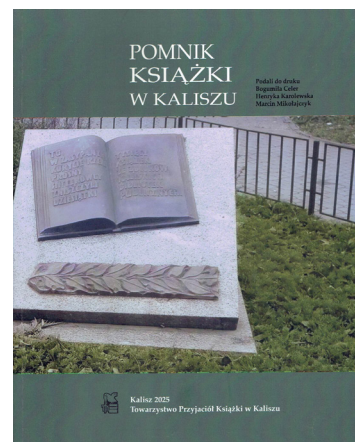

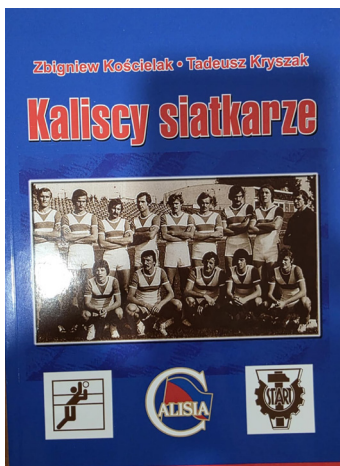
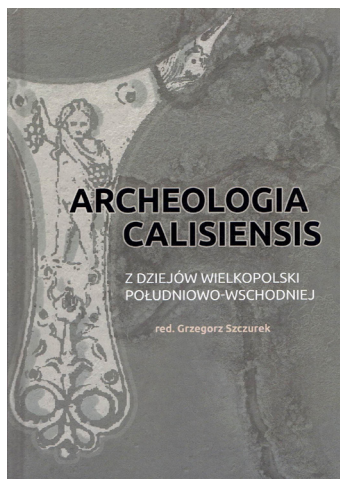
ności fizycznej w mieście, rozwój klubów i stowarzyszeń sportowych w okresie zaborów i II Rzeczypospolitej, a także ich strukturę organizacyjną, zaplecze instytucjonalne i relacje z władzami lokalnymi, szkołami, wojskiem czy organizacjami młodzieżowymi. Autor poświęca osobne miejsce sportowi w środowiskach mniejszości narodowych – żydowskiej i ukraińskiej – ukazując jego funkcję integracyjną i tożsamościową. W dalszej części książki szczegółowo zaprezentowano rozwój konkretnych dyscyplin sportowych w Kaliszu: od gier zespołowych (piłka nożna, siatkówka, koszykówka), przez sporty indywidualne (lekkoatletyka, kolarstwo, jeździectwo), aż po sporty motorowe, walki, wodne i zimowe. Całość zamyka rozdział poświęcony szkolnictwu i roli sportu w edukacji. Książka, oparta na bogatej bazie źródłowej, stanowi ważne kompendium wiedzy na temat lokalnych dziejów sportu i jego powiązań z życiem społecznym, narodowym i kulturalnym. Publikacja **„Kaliszka lekkoatletyka – królowa sportu w dwudziestoleciu międzywojennym”** autorstwa Jarosława i Krzysztofa Kisielów to pierwsza tak obszerna próba udokumentowania rozwoju lekkiej atletyki w Kaliszu w latach 1919-1939 – dyscypliny określanej mianem „królowej sportu”. Autorzy oparli swoją pracę na materiałach źródłowych, archiwaliach krajowych i dokumentach prasowych, tworząc monografię sportowego życia miasta w okresie międzywojennym. Książka ukazuje, jak w trudnych realiach odradzającej się Polski sport w Kaliszu rozwijał się dzięki zaangażowaniu lokalnych środowisk. Szczegółowo opisano najważniejsze wydarzenia, zawody, kluby oraz sukcesy kaliskich lekkoatletów, od pierwszych zawodów w 1919 r. po ostatni sezon przed wybuchem II wojny światowej.

„Wyzwolenie Kalisza spod okupacji cesarsko-niemieckiej w 1918 roku” publikacja autorstwa prof. Jerzego Pietrzaka stanowi szczegółową i wszechstronną analizę wydarzeń związanych z wyzwoleniem Kalisza spod okupacji niemieckiej w 1918 r. Ramy czasowe opracowania obejmują okres od ogłoszenia aktu 5 listopada 1916 r. do złożenia przysięgi przez kaliski garnizon Wojska Polskiego 13 grudnia 1918 r. Autor nie tylko skrupulatnie zrekonstruował przebieg wydarzeń, ale także sformułował odważne tezy badawcze. Książka oparta jest na imponującym materiale źródłowym. Autor sięgnął m.in. po dokumenty z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie, archiwów państwowych w Kaliszu i Łodzi, Wojskowego Biura Historycznego – Centralnego Archiwum Wojskowego, zbiorów Muzeum Okręgowego Ziemi Kaliskiej, Ossolineum, a także licznych wspomnień drukowanych i artykułów prasowych. Opracowanie wydano w twardej oprawie, na papierze offsetowym. Całość wzbogacono o 103 czarno-białe ilustracje, z których wiele po raz pierwszy przedstawia portrety kluczowych uczestników kaliskich wydarzeń z 1918 r. Publikacja zawiera również aparat naukowy: wykaz skrótów, spis ilustracji, bibliografię oraz indeks osobowy. Wydawcami książki są Archiwum Państwowe w Kaliszu oraz KTPN, a realizacja projektu była możliwa dzięki wsparciu finansowemu Prezydenta Miasta Kalisza.

W bibliotekach regionalistów nie powinno zabraknąć również publikacji wydanych nakładem Archiwum Państwowego w Kaliszu. Książka pt. **„Konspiracja antykomunistyczna w Wielkopolsce południowo-wschodniej w latach 1945-1956”** pod redakcją Grażyny Schlender. Publikacja jest rezultatem wieloletnich badań oraz konferencji pt. *Opozycja antykomunistyczna na terenie ziemi kaliskiej w latach 1945-1956*, zorganizowanej w Kaliszu w 2023 r. Redakcją tomu zajęło się grono autorów w składzie: dr Grażyna Schlender, Maciej Grzesiński, Tomasz Cieślak, Daniel Szczepaniak, Dariusz Żurek, dr Karolina Bittner, dr Rafał Kościński, Paweł Wąs i Łukasz Przybyłka. Książka obejmuje dziewięć artykułów – pięć poświęconych działalności organizacji opozycyjnych, głównie WSGO „Warta”, funkcjonujących na obszarze powiatów należących do dawnego województwa kaliskiego, oraz cztery studia problemowe. Po raz pierwszy zaprezentowano w niej genezę, strukturę i funkcjonowanie Wielkopolskiej Samodzielnej Grupy Ochotniczej „Warta” w regionie kaliskim, obejmującym powiaty: jarocińsko-pleszewski, kaliski, kępiński, krotoszyński i ostrowski. Opracowania dotyczą również działalności organizacji młodzieżowych w powiatach kaliskim i ostrowskim, procesu tworzenia aparatu bezpieczeństwa i osób z nim związanych w południowo-wschodniej Wielkopolsce, funkcjonowania sądów doraźnych Korpusu Bezpieczeństwa Publicznego, a także źródeł do dziejów zbrojnego podziemia antykomunistycznego przechowywanych w poznańskim oddziale IPN. Ramami czasowymi książki są: wkroczenie Armii Czerwonej i przejęcie władzy przez komunistów w Polsce oraz likwidacja Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego. Tom wzbogacono o 129 ilustracji źródłowych, a także rozbudowany aparat naukowy, obejmujący wykaz skrótów, bibliografię, indeksy osobowy i geograficzny, streszczenie w języku angielskim oraz noty biograficzne autorów. Publikacja **„600 lat Sulisławic”** autorstwa Estery Wałęsy to bogato udokumentowana monografia wsi, obejmująca okres 1402-2002. Powstała na podstawie kwerend w archiwach, bibliotekach i muzeach, z wykorzystaniem map, ksiąg meldunkowych, akt sądowych i materiałów prasowych. Książka prezentuje zarówno dzieje miejscowości, jak i losy wybitnych postaci, m.in. Alojzego Prospera Biernackiego – właściciela majątku i uczestnika powstania listopadowego.

Kontynuację edycji bibliofilskich, wydawanych przez Towarzystwo Przyjaciół Książki w Kaliszu, nawiązujących do kolejnych obchodów roku w Kaliszu stanowi druk **„Sercem pozostał przy „Handłowie”**. **Wspomnienie o księdzu Józefie Sieradzanie**”. Edycja wydana została z inicjatywy kaliskich bibliofilów oraz władz miasta Kalisza i zawiera jedno ze wspomnień absolwentów Technikum Ekonomicznego o zasłużonym i cenionym duchownym. Przedmowę napisała Henryka Karolewska. **„Pomnik książki w Kaliszu. Historia. Ludzie. Znaczenie”** publikacja autorstwa B. Celer, H. Karolewskiej i M. Mikołajczyka, poświęcona została kaliskiemu monumentowi książki. Oprócz omówienia jego znaczenia jako symbolu pamięci i kul-

tury czytelniczej miasta, książka zawiera także wybór materiałów źródłowych z Archiwum Państwowego w Kaliszu oraz artykułów z prasy lokalnej i ogólnopolskiej. Wydawnictwo dedykowane zostało prof. Ewie Andrysiak i prof. Krzysztofowi Walczakowi z okazji ich okrągłych jubileuszy urodzin, jako wyraz uznania dla wieloletniej współpracy i działalności na rzecz życia naukowego i kulturalnego Kalisza.

Również Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej wydało w mijającym roku interesujące książki. **„Życie kulturalne w międzywojennym Kaliszu”**, trzypięciotomowa publikacja stanowi najpełniejsze dotąd opracowanie dotyczące życia kulturalnego Kalisza w latach 1918-1939. Autorką dzieła jest dr nauk historycznych Ewa Kłysz, muzealniczka i menedżerka kultury związana z Muzeum Historii Przemysłu w Opatówku, która w sposób wszechstronny ukazała różnorodne formy aktywności artystycznej i społecznej w mieście okresu międzywojennego. Na kartach pracy czytelnik znajdzie szczegółowe omówienia działalności lokalnych teatrów, kin, muzeów, bibliotek, chórów oraz wielu stowarzyszeń i kół kulturalnych. Autorka, opierając się na repertuariach, recenzjach prasowych i relacjach uczestników wydarzeń, rekonstruuje codzienne praktyki uczestnictwa w kulturze oraz pokazuje, jak kształtowały się gusta i zainteresowania kaliszan w tym burzliwym i zarazem twórczym okresie historii miasta. Z okazji finału wystawy **„Misza i Sasza. Malarstwo i rysunki Michała Dobriaka i Aleksandry z Dobriaków Możejko”**, który odbył się w Muzeum 28 marca tego roku, zaprezentowano także towarzyszącą jej publikację, o tym samym tytule autorstwa dr Ewy Andrzejewskiej, historyczki sztuki i kuratorki ekspozycji. Książka stanowi pierwsze tak obszerne opracowanie twórczości malarskiej i rysunkowej rodzeństwa Dobriaków – Michała i Aleksandry – ukazując ich dorobek artystyczny w szerszym kontekście kultury Kalisza pierwszej połowy XX w. Szczególną wartością publikacji jest również bogato udokumentowana opowieść o życiu całej rodziny Dobriaków, której losy silnie spletały się z historią miasta. Publikacja ta nie tylko towarzyszy wystawie, ale także utrwała pamięć o dwojgu artystach, których twórczość i biografie były dotąd słabo znane. Dzięki naukowej rzetelności i narracyjnej atrakcyjności opracowania staje się ona ważnym punktem odniesienia w badaniach nad historią sztuki kaliskiej i nad lokalnym dziedzictwem kulturowym. MOZK jest także współwydawcą zbiorowego tomu **„Archeologia Calisiensis – z dziejów Wielkopolski południowo-wschodniej”** pod redakcją Grzegorza Szczurka, który jest efektem konferencji naukowej zorganizowanej w Kaliszu w 2022 r. Spotkanie to miało na celu usystematyzowanie i podsumowanie aktualnego stanu badań nad tym szczególnie ważnym pod względem archeologicznym obszarem Polski. Artykuły zamieszczone w monografii zostały poddane recenzjom i znacząco rozbudowane, co nadało całości wysoką wartość merytoryczną. Tom rozpoczyna blok obszernych, syntetycznych opracowań poświęconych najstarszym dziejom osadnictwa w dorzeczu Prosny – od epoki kamienia po przełom er.

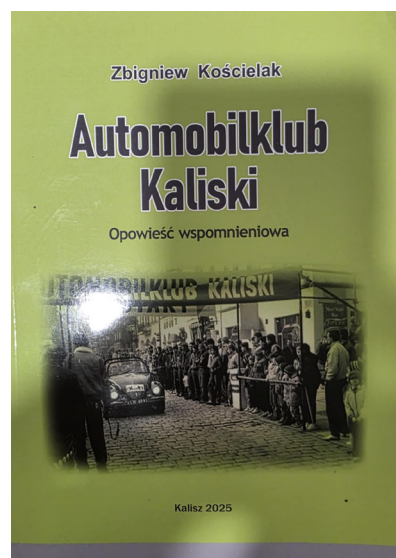
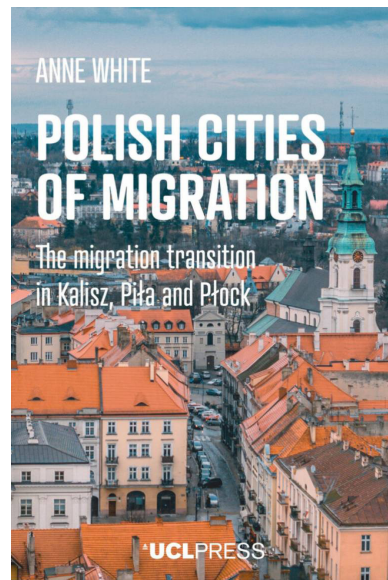
Kolejne części publikacji skupiają się na analizie wybranych zagadnień szczegółowych, takich jak np. rozwój metalurgii żelaza w okresie wpływów rzymskich i w czasie wędrówek ludów, a także na opracowaniach dotyczących konkretnych znalezisk archeologicznych. Ostatnia, licząca blisko dwieście stron część tomu, zawiera bogato ilustrowane studia poświęcone wczesno- i późnośredniowiecznym ośrodkom miejskim, grodom oraz rezydencjom regionu, m.in. w Kaliszu, Ostrowie Wielkopolskim czy Uniejowie. Całość została opatrzona streszczeniami w języku angielskim, co zwiększa jej dostępność dla szerszego grona badaczy. Publikacja ta stanowi ważny punkt odniesienia i wręcz kamień milowy w rozwoju badań archeologicznych dotyczących południowo-wschodniej części Wielkopolski.

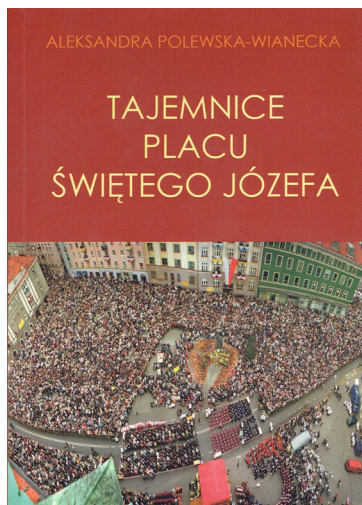
„**Uniwersytet w sercu miasta. Historia i przemiana gmachu banku na Uniwersytet Kaliski**” pod redakcją Grzegorza Szymańskiego jest albumem przedstawiającym dzieje budynku dawnego Banku Polskiego w Kaliszu oraz jego przekształcenie w siedzibę Uniwersytetu Kaliskiego im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego. Publikacja łączy opracowanie historyczne (teksty Makarego Górzyńskiego – *Miasto w ramionach rzeki. Urbanistyczna nowela o placu Wojciecha Bogusławskiego* i Michała Pszczółkowskiego – *Gmach dawnego Banku Polskiego w Kaliszu na tle architektury II Rzeczypospolitej*) z ikonografią i dokumentacją fotograficzną, ukazując znaczenie tego miejsca w historii miasta i współczesnej tożsamości akademickiej Kalisza.

Zbigniew Kościelak wydał w tym roku kolejne pozycje dotyczące zagadnień związanych z kaliskim sportem – „**Automobilklub kaliski. Opowieść wspomnieniowa**” i „**Kaliscy siatkarze**” (wspólnie z Tadeuszem Kryszakiem).

Anglojęzyczna publikacja „**Polish Cities of Migration. The migration transition in Kalisz, Piła and Płock**” autorstwa prof. Anne White analizuje, w jaki sposób Polska przechodzi transformację w kierunku nowej tożsamości jako „krajem imigracyjnym”, mimo że jej wcześniejsza rola jako „krajem emigracyjnym” wciąż pozostaje wyraźna – zwłaszcza poza kilkoma większymi miastami. Książka podejmuje dwie powiązane ze sobą kwestie: po pierwsze, w jaki sposób fakt, że Polska wciąż jest krajem emigracyjnym, wpływa na jej obecne przemiany migracyjne, oraz po drugie, dlaczego migranci coraz częściej osiedlają się poza metropoliami – wybierając mniejsze miasta, które oferują ograniczone możliwości zatrudnienia, a z których sami Polacy nadal wyjeżdżają. Książka opiera się na pogłębionych wywiadach z 37 Polakami powracającymi z emigracji, 70 obywatelami Ukrainy oraz 17 innymi cudzoziemcami zamieszkującymi Kalisz, Płock i Piłę. Do kluczowych pojęć analizowanych w pracy należą: kultura migracyjna, strategie zarobkowe oraz przywiązanie do miejsca. Analiza została osadzona w szerokim kontekście istniejącej literatury przedmiotu i stanowi wkład w zrozumienie wpływu migracji na współczesną Polskę, migracji zarobkowej z Ukrainy oraz globalnych procesów migracyjnych XXI w.

Nie sposób nie wspomnieć o albumie „**Kalisz, którego nie ma**”

OBSERWACJA

Sylwia Szydłowska

Piotra Sobolewskiego, który prezentuje archiwalne fotografie nieistniejących już obiektów miasta, uzupełnione krótkimi, często nostalgicznymi komentarzami autora. Dla czytelników zagranicznych przygotowano wersję angielską, a dla ułatwienia lokalizacji miejsc – współczesne plany z zaznaczonymi punktami wykonania zdjęć. Dobór materiału obejmuje różne okresy – od końca XIX w. po czasy PRL – oraz obiekty o zróżnicowanych funkcjach: urzędowe, sakralne, kulturalne, przemysłowe i mieszkalne. W albumie znalazły się również fotografie nieistniejących już pomników, rzeźb, mostów, dworców i wiatraków.

W swojej najnowszej książce **„Tajemnice Placu Świętego Józefa”** Aleksandra Polewska-Wianecka przybliżyła mało znane fakty z dziejów kaliskiego placu uznawanego za duchowe centrum miasta. Autorka, której bliska jest postać św. Józefa, łączy w narracji historię z miejscowymi legendami i opowieściami przekazywanymi z pokolenia na pokolenie, ukazując niezwykle klimat tego miejsca.

Z kolei publikacja **„Tadeusz Kulisiewicz. Panteon”** autorstwa Sylwii Szydłowskiej to wyjątkowa biografia kaliszanina, opowiedziana przez pryzmat miejsc szczególnie z nim związanych. Publikację ilustrują fotografie Jana Styczyńskiego, ukazujące artystę w różnych momentach życia. Choć Kulisiewicz odbywał liczne podróże, to najważniejsze były dla niego rodzinny Kalisz, Warszawa i Podhale. W książce pojawiają się m.in. kaliski Plac św. Stanisława, park miejski, rzeka Proсна, warszawska Akademia Sztuk Pięknych oraz podhalańskie wsie Szlembark i Kiry-Kościelisko. To poruszająca opowieść o życiu i sztuce artysty, zakorzenionej w konkretnych miejscach.

Książka prof. Sławomir Kęszka jest autorem wydawnictwa pt. **„Diecezja kaliska w latach 1992-2017. Zarys dziejów”**, jest to syntetyczne opracowanie historii jednej z najmłodszych diecezji w Polsce. Autor przedstawia kluczowe wydarzenia, struktury organizacyjne oraz działalność duszpasterską diecezji kaliskiej od momentu jej powstania aż do 2017 r. Publikacja, wydana przez Wydawnictwo Bernardinum w 2024 r., stanowi cenne źródło wiedzy dla osób zainteresowanych historią Kościoła katolickiego w Polsce oraz rozwojem lokalnych wspólnot.

Książka prof. Anny Matuszewskiej pt. **„Skarbnicy miasta Kalisza i ich rola w funkcjonowaniu samorządu terytorialnego w latach 1990-2024”** to pierwsze opracowanie poświęcone roli i znaczeniu skarbników w strukturze kaliskiego samorządu po 1990 r. Autorka przedstawia zarówno zmiany organizacyjne i prawne, jak i sylwetki osób pełniących tę funkcję, ukazując ich wpływ na rozwój miasta i realizację lokalnej polityki finansowej.

Publikacja **„Kalisz w baśniach i legendach na nowo odkryty”** to literacki debiut uczniów Szkoły Podstawowej nr 17 z Oddziałami Integracyjnymi, Zespołu Szkolno-Przedszkolnego nr 3 oraz Szkoły Podstawowej nr 16 w Kaliszu. Młodzi autorzy, czerpiąc inspirację z lokalnych tradycji, podań i rodzinnych wspomnień, stworzyli ory-

ginalne opowieści osadzone w realiach swojego miasta. W baśniowych historiach pojawiają się charakterystyczne miejsca i symbole Kalisza, takie jak Baszta Dorotka, rzeka Proсна, teatr, Pola Marsowe, fontanny miejskie czy lokalne przysmaki – andruty i wafle Grzeški. Narracje poruszają także współczesne tematy, m.in. przyjaźń, marzenia, ochronę przyrody i wpływ technologii. Książkę zilustrował uczeń Zespołu Szkół im. Mikołaja Kopernika w Piotrowie, a projekt okładki przygotowała uczennica Liceum Plastycznego im. Tadeusza Kulisiewicza w Kaliszu.

Warto wspomnieć również o wydawnictwach ciągłych ukazujących się w Kaliszu. Ukazał się 24. numer „**Zeszytów Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk**”, zatytułowany *Między książką, sceną a ekranem*, pod redakcją Elżbiety Steczek Czerniawskiej. Jak zaznacza redaktorka tomu, zeszyt poświęcony jest analizie trzech form sztuki – literatury, teatru i filmu – oraz często występujących między nimi zależności. Stanowi próbę uchwycenia dynamicznego, nieustannie ewoluującego dialogu między książką, sceną a ekranem. Numer otwiera tekst E. Andrysiak poświęcony pensji Heleny Semadeniowej, w której kształciła się Maria Dąbrowska. M. Mikołajczyk przypomina wypowiedź Dąbrowskiej dotyczącą kaliskich Żydów, opublikowaną po raz pierwszy w „Ziemi Kaliskiej” w 1989 r. Marta Gołembiewska przedstawia w swoim artykule druki o ciekawej proveniencji ze zbiorów Biblioteki MOZK. Z kolei B. Celer prezentuje recepcję *Wspomnień* Kazimierza Wiłkomirskiego w listach od przyjaciół. Codziennosc mieszkańców Kalisza w XIX i na początku XX w. ukazuje E. Steczek Czerniawska na podstawie zapisów w kalendarzach kaliskich. Żaneta Marszałek-Trzebińska podejmuje temat działalności kół teatralnych jako przejawu pracy społeczno-oświatowej na wsi kaliskiej w okresie międzywojennym. M. Mikołajczyk przybliży sylwetki ludzi teatru w świetle *Słownika biograficznego Wielkopolski południowo-wschodniej – ziemi kaliskiej*. Natomiast Ewa Obała analizuje wizerunek kaliskiego teatru we wspomnieniach absolwentów miejscowych szkół, opartych na „Gawędach Kaliskich”. Mariola Napadłek omawia kulisy powstania filmu *Noce i Dnie* w reżyserii Jerzego Antczaka, a Agnieszka Słupianek-Winkowska przedstawia rozwój kinematografii w Pleszewie w okresie międzywojennym. Z kolei Ewa Szczurek podejmuje temat potencjału filmowego Gołuchowa. Magdalena Aulich prezentuje korespondencję Lucjana Koniecznego ze zbiorów Archiwum Państwowego w Kaliszu. W dziale „Informacja naukowa” B. Celer i K. Walczak omawiają stan prac nad projektem grantowym poświęconym Stanisławowi Wojciechowskiemu i jego epoce. Tradycyjnie numer zawiera również recenzje, sprawozdania, wspomnienia o zmarłych członkach KTPN oraz dział „Życia Towarzystwa”.

Dwudziesty piąty tom „**Zeszytów Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk**” (*Studia historyczno-bibliologiczne*), pod redakcją Bogumili Celer i Marcina Mikołajczyka, ukazuje się w szczególnym momencie – z okazji 30-lecia istnienia czasopisma oraz 75. urodzin profesora Krzysztofa Walczaka. To jubileuszowa publikacja, będąca za-

Zeszyty **Nr 24**
Kaliskiego Towarzystwa
Przyjaciół Nauk

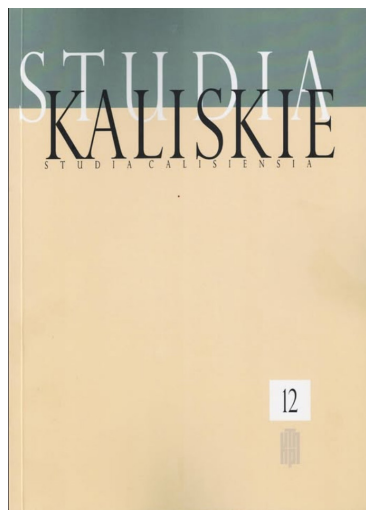
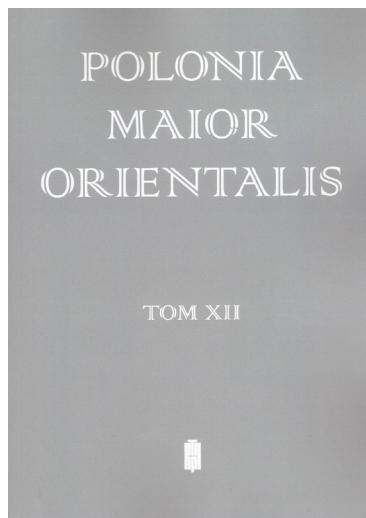
MIĘDZY KSIĄŻKĄ, SCENĄ
A EKRANEM
/
BETWEEN THE BOOK,
THE STAGE AND THE SCREEN

Kalisz 2024

Zeszyty **Nr 25**
Kaliskiego Towarzystwa
Przyjaciół Nauk

STUDIA
HISTORYCZNO-BIBLIOLOGICZNE
/
STUDIES
IN HISTORY AND BIBLIOLOGY

Kalisz 2025

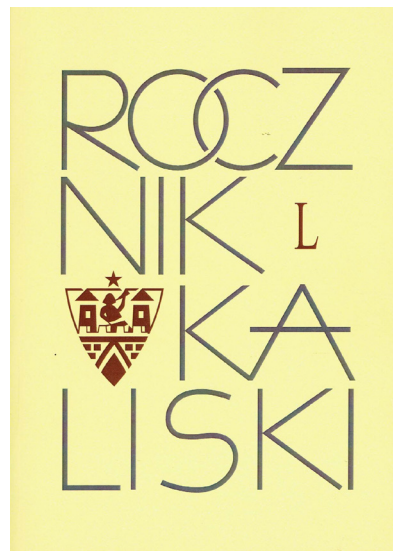
razem wyrazem uznania dla naukowego dorobku Jubilata oraz świadectwem aktywności i różnorodności badań skupionych wokół KTPN. Tom otwiera artykuł Marioli Antczak i Zbigniewa Gruszki, w którym – poprzez analizę bibliometryczną i jakościową – ukazany został pięćdziesięcioletni dorobek naukowy i popularyzatorski profesora K. Walczaka. To nie tylko zestawienie osiągnięć, lecz także portret uczonego, którego działalność naukowa, edytorska i instytucjonalna odcisnęła trwałe ślady w krajowej bibliologii. Część bibliologiczna tomu obejmuje osiem zróżnicowanych tematycznie artykułów. Jerzy Kos wprowadza czytelnika w dzieje drukarstwa hebrajskiego w Brzegu Dolnym. Ewa Andrysiak, rekonstruuje losy broszury Stefana Rygla *Czarodziejska moc książki*. Olimpia Mitric prezentuje cenne materiały źródłowe dotyczące emigracji Polaków, przechowywane w Bibliotece „V.A. Urechia” w rumuńskim Gałacz. Anna Cisło analizuje kaliskie wydanie *Samouczka pomocniczego języka międzynarodowego Esperanto* autorstwa Leopolda Kronenberga z lat 1890-1929. Aneta Firlej-Buzon, bada literackie i artystyczne ślady kaliszczan w działalności Spółdzielni Wydawniczej „Czytelnik” po 1945 r. Magdalena Przybysz-Stawska przygląda się prasie męskiej w Polsce w latach 2014-2024, ukazując jej funkcję kulturową i społeczną. Bogumiła Staniów omawia formy przekazu wizualnego w nowoczesnych podręcznikach do historii. Agata Walczak-Niewiadomska prezentuje syntetyczne ujęcie dorobku biografistyki specjalistycznej w kontekście słowników i encyklopedii bibliologicznych. Dział historyczny zawiera artykuły: Jerzego Pietrzaka o dziejach zamku w Mirze, Jarosława Durki o Ostrzeszowskim Kole Towarzystwa dla Badań nad Historią Powstania Wielkopolskiego, Piotra Gołdyna o prezydenturze Stanisława Wojciechowskiego w świetle „Żołnierza Polskiego”, Alicji Pihan-Kijasowej o początkach zainteresowań sławistycznych prof. Władysława Kuraskiewicza oraz Krzysztofa Rottermunda – szkic biograficzny Jana Kiblera (1936-2019). W części zatytułowanej „Informacja naukowa” znalazł się projekt Makarego Górzyńskiego dotyczący utworzenia w Kaliszu Memoriału I wojny światowej jako nowoczesnej instytucji kultury. B. Celer i Marcin Mikołajczyk dzielą się także rezultatami wizyty studyjnej w Stanach Zjednoczonych, realizowanej w ramach grantu poświęconego prezydentowi Stanisławowi Wojciechowskiemu. Dział recenzji i omówień zawiera teksty Agnieszki Słupianka-Winkowskiej, Sławomira Przygodzkiego oraz Ewy Szczurek. W części sprawozdawczej opublikowano relacje z trzech ogólnopolskich konferencji naukowych, a w dziale „Z żałobnej karty” Waldemar Łazuga wspomina prof. Dzierżymira Jankowskiego, a dr Grzegorz Szczurek – Edwarda Pudełkę. Na zakończenie tomu znalazła się relacja z uroczystości nadania członkostwa honorowego Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk prof. W. Łazudze.

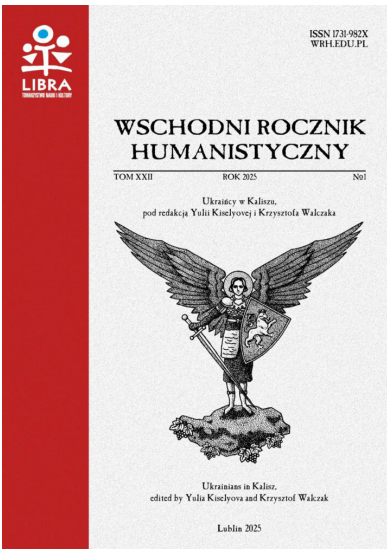
W 2025 r. ukazał się dwunasty tom **„Polonia Maior Orientalis. Studia z dziejów Wielkopolski Wschodniej”** pod redakcją Piotra Gołdyna. Zbiór, jak co roku, prezentuje szerokie spektrum te-

matyczne badań nad historią regionu wschodniej Wielkopolski – od historii lokalnej, przez dzieje Kościoła i społeczności, po biografie i edycje źródeł. W części „Studia” znalazły się m.in. artykuły Ewy Andrysiak o odczycie Alfonsa Parczewskiego dotyczącym Mikołaja Kopernika, Mariusza Kaszyńskiego o stuletniej historii Ochotniczej Straży Pożarnej w Brudzewie, Kamila Leszczyńskiego o emigrantach ze Ślupecczyny – ochotnikach do Armii Polskiej we Francji, oraz Aleksandra Smolińskiego o Konińskim Szwadronie Ziemi Kujawskiej z lat 1918-1919. Magdalena Juszcak przedstawiła sylwetki przestępczyń z Wielkopolski wschodniej w okresie międzywojennym, a Błażej Nowicki kontynuuje badania nad dziejami parafii ewangelicko-augsburskiej w Izbicy Kujawskiej do 1945 r. Na uwagę zasługują też studia Tomasz Sypniewskiego o kółku rolniczym „Sноп” w Samarzewie, Remigiusza Grochowiaka o komunikacji miejskiej w Kaliszu w latach okupacji oraz ks. Sławomira Kęszki o kaplicy Męczeństwa i Wdzięczności Duchowieństwa Polskiego w Sanktuarium św. Józefa Kaliskiego – wotum księży ocalałych z KL Dachau. Dział „Materiały” zawiera m.in. teksty Roberta T. Tomczaka o najstarszej pieczęci miejskiej Brudzewa z 1606 r., Piotra Dziembowskiego o zapisach dotyczących szlachty w księgach metrykalnych Łądku z XVIII w., Marty Gołembiewskiej o cmentarzu parafialnym w Stawiszynie, Krzysztofa Plachcińskiego o kapucynach w Łądzie w latach 1860-1864 oraz Bogumily Celer o obrazie katastrofy kaliskiej z sierpnia 1914 r. w historiografii i prasie. W części „Biografie” znalazły się opracowania poświęcone duchownym, urzędnikom i bohaterom walk o niepodległość, m.in. ks. Bonawenturze Metlerowi (Paweł Kostrzewski), notariuszom Zbigniewowi Dulębie i Bolesławowi Zawadzkiemu (Bogusław Gąszcz), braciom Słonińskim (Jarosław Durka), oficerowi Józefowi Korzonowi (Witold Jarno) oraz regionaliście Eugeniuszowi Szulcowi (Damian Kruczkowski). Tom zamyka dział „Recenzje i omówienia”, w którym Agnieszka Słupianek-Winkowska omawia książkę „Zerwane ogniwo. Ewangelicy na ziemi zagórowskiej” pod redakcją M. Słowińskiego i K. Połoma (Zagórów 2024).

W dwunastym tomie „**Studiów Kaliskich**” pod redakcją prof. Jarosława Wolejszo (redaktor naczelna E. Steczek Czerniawska) zamieszczono artykuły o różnicowanej tematyce, koncentrujące się na aktualnych zagadnieniach z zakresu bezpieczeństwa i zarządzania. Autorzy prezentują w nich interesujące i oryginalne spojrzenia na podejmowane kwestie. Tom zawiera 26 artykułów oraz 3 sprawozdania z konferencji. Mimo różnorodności tematycznej, wszystkie teksty podejmują istotne problemy, wyróżniające się wysoką wartością merytoryczną i metodologiczną, co znacząco wzbogaca wiedzę w prezentowanych obszarach.

Do rąk czytelników trafił jubileuszowy XL tom „**Rocznika Kaliskiego**” pod redakcją Moniki Sobczak-Waliś. W dziale *Rozprawy i studia* znalazły się teksty dotyczące portretów Żydów w literackich i wspomnieniowych opracowaniach autorów związanych z Ostrowem (Józef Pietrzak), spółdzielczości kredytowej w Błaszczach w latach 1902-1939 (Marek Król) i Towarzystwa Sportowego w Kaliszu (Krzysztof Ki-

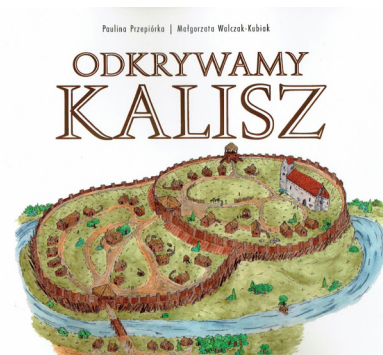
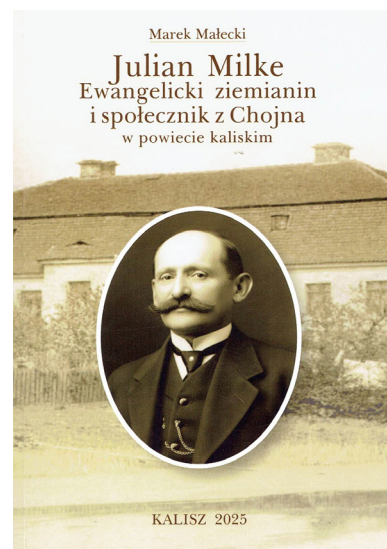
siel). Na dział *Materiały* złożyły się trzy teksty: Grzegorza Glabisza (*Kariery kandydatów na urzędy w sądach ziemskich województwa kaliskiego w dobie panowania Stanisława Augusta (1764-1793)*), Moniki Sobczak-Waliś (*Stan majątku Głaniszew w świetle spisu po śmierci Kazimierza Mieszczańskiego*) i Grzegorza Walisia (*Stefan Niziolek. Wspomnienia z Woli Droszewskiej w powiecie kaliskim*). Do działu *Informacja naukowa* komunikaty przygotowali Adam Kędzierski, Janusz Tomala, Leszek Ziábka na temat badań archeologicznych w kościele pojezuickim w Kaliszu w latach 2018-2019 oraz Grażyna Stępniewska relacjonując XXI Powszechny Zjazd Historyków Polskich w Białymstoku. *Kronika* przedstawia przegląd największych imprez kulturalnych i naukowych w Kaliszu i regionie. W tomie znalazły się trzy recenzje oraz wspomnienie pośmiertne, zmarłego w 2024 r. archeologa Edwarda Pudółko. Wzorem lat poprzednich jubileuszowy tom zamyka bibliografia zawartości wszystkich poprzednich numerów, przygotowana przez M. Sobczak-Waliś.

Ukazał się tom 23, nr 1 „**Wschodniego Rocznika Humanistycznego**”, zatytułowany „Ukraińcy w Kaliszu”, pod redakcją Yulii Kiselyovej i Krzysztofa Walczaka. Publikacja jest pokłosiem konferencji naukowej „Ukraińcy w Kaliszu. Losy społeczności ukraińskiej w latach 20. i 30. XX wieku w mieście nad Prosną”, która odbyła się w 2024 r. w Kaliszu. Zgromadzone w tomie artykuły ukazują szerokie spektrum zagadnień związanych z obecnością Ukraińców w Kaliszu w okresie międzywojennym – od życia codziennego internowanych żołnierzy Armii Ukraińskiej Republiki Ludowej, przez działalność kulturalną i religijną, po funkcjonowanie ich organizacji społecznych i instytucji. Tom otwiera opracowanie Sławomira Przygodzkiego *Losy emigracji ukraińskiej w Kaliszu w latach 1918-1945*, które syntetycznie przedstawia losy uchodźców i ich środowiska w mieście od czasu internowania żołnierzy UNR aż po zakończenie II wojny światowej. Ihor Sribniak i Yuliia Holubnych-Shlenchak w artykule *Prasa obozowa internowanych żołnierzy Armii UNR w Kaliszu w latach 1921-1924: treść, tematyka, nakład, baza wydawnicza* analizując ukraińskie wydawnictwa powstające w obozie internowanych, ukazując ich rolę w życiu społecznym i ideowym internowanych. W tekście Marcina Mikołajczyka *Życie religijne kaliskiej emigracji ukraińskiej w latach 1920-1939* przedstawiono funkcjonowanie cerkwi, działalność duchowieństwa i znaczenie religii w utrzymywaniu tożsamości narodowej wśród internowanych. Ewa Andrzejewska w opracowaniu *Aleksandra (Sasza) z Dobriaków Możejko (1902-1983) i jej przerwana kariera malarska* przypomina postać artystki ukraińskiego pochodzenia związanej z Kaliszem, której twórczość rozwijała się w kontekście emigracyjnym. Bogumiła Celer w artykule *Źródła do dziejów Towarzystwa Samopomocy Emigrantom z Ukrainy w Kaliszu w zasobach archiwalnych. Rekonesans badawczy* omawia zachowane materiały dotyczące działalności jednej z najważniejszych organizacji społecznych kaliskiej emigracji ukraińskiej. Z kolei Ewa

Andrysiak w studium *Książki i biblioteki ukraińskie w Kaliszu w okresie międzywojennym* ukazuje rozwój życia intelektualnego i kulturalnego uchodźców poprzez działalność bibliotek, czytelni i księgozbiorów. Uzupełnieniem numeru jest tekst Henryki Karolewskiej *Źródła i opracowania na temat historii ukraińskiej mniejszości w Kaliszu w okresie międzywojennym*, stanowiący przegląd dotychczasowych badań i publikacji poświęconych obecności Ukraińców w mieście, oraz sprawozdanie Ewy Obały z konferencji naukowej „Ukraińcy w Kaliszu”, która stała się inspiracją do powstania tomu.

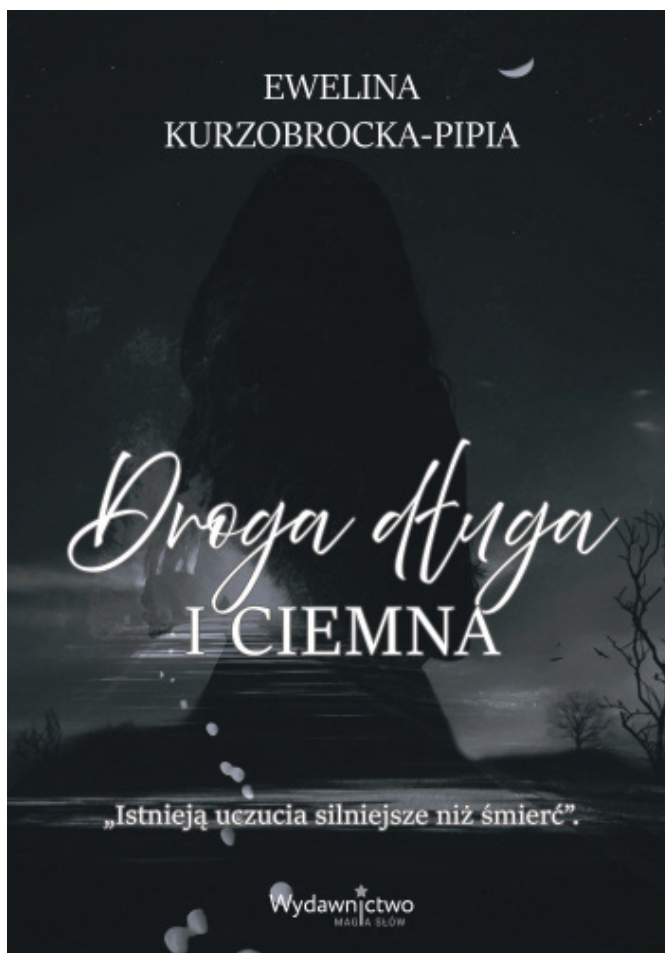
Czwarty tom serii „**Studia Musicologica Calisiensia**”, dostępny w wersji elektronicznej, pod redakcją Krzysztofa Rottermunda, poświęcony jest zagadnieniom związanym z instrumentarium muzycznym, muzealnictwem oraz kolekcjami muzycznymi. Publikacja stanowi zbiór artykułów autorstwa muzykologów, teoretyków muzyki, historyków i historyków sztuki, którzy prezentują wyniki badań prowadzonych w obrębie muzykologii historycznej i systematycznej, historii sztuki, historii ogólnej oraz budownictwa instrumentów muzycznych. Autorzy reprezentują zróżnicowane podejścia metodologiczne i perspektywy badawcze, co sprawia, że tom ukazuje wieloaspektowość współczesnych studiów nad dziedzictwem muzycznym.

Wspomnieć również trzeba o książkach dotyczących dziejów miejscowości położonych nieopodal Kalisza. Ukazała się pierwsza monografia poświęcona pałacowi w Lewkowie i jego właścicielom – rodzinie Lipskich. Książka Jacka Malkowskiego „**Pałac Lipskich w Lewkowie – perła wielkopolskiego klasycyzmu**” przedstawia dzieje rodu osiadłego tu od 1786 r., który odegrał ważną rolę w historii regionu i Polski. Publikacja stanowi cenne kompendium wiedzy o rodzinie Lipskich, zasłużonej dla pracy organicznej i działalności niepodległościowej. Z okazji 250-lecia powstania szkoły elementarnej w Ostrowie Kaliskim wydano jubileuszową, bogato ilustrowaną publikację „**Szkoła, która żyje w nas. Nierozzerwalny element tożsamości Ostrowa Kaliskiego**” autorstwa Jana Adama Kłysza. Z kolei Marek Małecki jest autorem książki pt. „**Julian Milke – ewangelicki ziemianin i społecznik z Chojna w powiecie kaliskim. Zeszyt historyczno-biograficzny**” która stanowi biograficzne opracowanie poświęcone Julianowi Milke – ziemianinowi i ewangelikowi zasłużonemu dla lokalnej społeczności okolic Iwanowic i powiatu kaliskiego. Publikacja powstała jako efekt uboczny pracy nad wcześniejszą publikacją „Osadnictwo ewangelickie pogranicza kalisko-sieradzkiego”. Opiera się na archiwaliach, materiałach prasowych oraz dokumentach przekazanych przez Piotra Kozłowskiego. Szczególnie cenny charakter mają zamieszczone fotografie, ukazujące życie ziemiańskie w przeszłości. Opracowanie dokumentuje historię dawnego folwarku w Chojnie, którego materialne ślady uległy bezpowrotnej zagładzie. Publikacja Krystyny Velkovej pt. **Ruda darniowa żelaza na ziemi kaliskiej** to albumowe opracowanie poświęcone historii wydobywania i wykorzystania rudy darniowej na terenie ziemi kaliskiej. Autorka w sposób komple-

sowy prezentuje to zagadnienie, łącząc perspektywę badań naukowych z obrazem lokalnego krajobrazu i tradycji związanych z eksploatacją tego surowca. Album stanowi cenne źródło wiedzy o jednym z dawnych, lecz ważnych aspektów gospodarki regionu. Książka Ewy Anny Michalskiej pt. **„Zostało im tylko nazwisko. Dzieje rodziny Biedermannów”** przedstawia barwną historię tytułowego rodu – znanej rodziny łódzkich przemysłowców. Opierając się na dokumentach archiwalnych i relacjach potomków, autorka odtwarza dzieje kolejnych pokoleń, ukazując ich wpływ na rozwój regionu. W publikacji znalazły się również informacje o członkach rodziny związanych z Kaliszem.

Miłośnikom powieści należy polecić kolejne książki Eweliny Kurzobrockiej-Pipii – **„W ciemności wołam Ciebie”** i **„Droga długa i ciemna”**, których akcja rozgrywa się m.in. w międzywojennym Kaliszu i okolicach Opatówka.

■ Agnieszka Rogalińska, Grzegorz Brodacki

Pamięci Stanisława Barańskiego „Wacusia”

– wspomnienie rodzinne o powstańcu
warszawskim i jego matce

Stanisław Barański urodził się 7 maja 1925 r. w Warszawie. Był synem Feliksa Barańskiego i Honoraty z domu Sobota, która pochodziła z Pilicy koło Warki. Była najmłodszą córką Wincentego Soboty i Anny z d. Jaworskiej¹.

W okresie międzywojennym rodzice Stasia byli właścicielami eleganckiej restauracji w Warszawie. Prowadzili ją także podczas okupacji.

Staś ukończył w Warszawie szkołę podstawową. Był absolwentem Gimnazjum Państwowego im. Adama Mickiewicza, które podczas okupacji prowadziło tajne nauczanie.

Jak wielu jego rówieśników, nie pogodził się z utratą przez Polskę niepodległości i włączył się w działalność patriotyczną. W latach 1939-1944 należał do oddziału Armii Krajowej – IX zgrupowanie (batalion) „Kiliński” – 2. kompania „Szare Szeregi” – pluton 167. Przyjął pseudonim „Wacuś”. Podczas powstania warszawskiego walczył jako strzelec (szeregowy) w dzielnicy Śródmieście Północ. Zmarł ranny z upływu krwi 23 sierpnia 1944 r. w Pałacu Staszica przy ul. Nowy Świat 72, osłaniając ogniem oddział powstańczy, pragnący się przedostać do kościoła Św. Krzyża.

„Pochowany został w mogile tymczasowej przy ul. Wareckiej 14 z poległym kolegą z tego samego plutonu, kpr. pchor. Stanisławem Nestrypke ps. „Bończa”. Po ekshumacji w kwietniu 1945 r., dokonanej w obecności matki Stanisława Nestrypke „Bończy”, Zofii Nestrypke, obaj zostali pochowani razem w grobowcu rodzinnym Antoniego Czarnowskiego, pradziadka Stanisława Nestrypke, gdyż Zofia Nestrypke, matka drugiego z powstańców i jednocześnie wnuczka Antoniego Czarnowskiego użyczyła poległemu „Wacusiowi” miejsca w swym grobie rodzinnym na Starych Powązkach – kwatera 87, rząd 6, grób 5.

Treść inskrypcji nagrobnych: śp. Stanisław Barański „Wacuś”, strzelec AK, Baon „Kiliński”, ur. dn. 7 V 1925 r., odznaczony Krzyżem Walecznych, wychowanek szkoły Mickiewi-

¹ Honorata miała liczne rodzeństwo: cztery siostry (Zofię, która zmarła w dzieciństwie, Józefę, Benignę i Marianę) i prawdop. pięciu braci.

Inskrypcje na pomniku, fot. Paweł Rogaliński

cza, poległ śmiercią żołnierza w obronie Warszawy dnia 23 VIII 1944 r. śp. Stanisław Nestrupke „Bończa”, pchor. AK, Baon „Kiliński”, ur. dn. 18 VII 1921 r., Odznaczony Krzyżem Zasługi z Mieczami i Krzyżem Walecznych, słuchacz Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej, poległ śmiercią żołnierza w obronie Warszawy dn. 27 VIII 1944 r.”².

Po upadku powstania jego matka, Honorata, została sama (jej związek małżeński okazał się nieudany, była z mężem w separacji). Przez jakiś czas przebywała u krewnych w Koluszkach, gdzie mieszkała jej siostra Benigna Giżycka z rodziną.

Być może Honorata prezimowała tam przełom roku 1944 i 1945. U siostry pozostawiła część swoich ocalonych oszczędności oraz innych zasobów i zaraz po wyzwoleniu wróciła do Warszawy.

Podczas pobytu w Warszawie przyśnił jej się Staś mówiący słowa: „Jedź szybko do Koluszek”. Udała się tam nie od razu, odczekała do najbliższej niedzieli. Gdy przyjechała, było już po napaści szabrowników, których łupem padły także zasoby Honoraty.

W tym okresie odwiedzili ją jacyś ludzie, których znała jeszcze sprzed wojny i zaczęli ją zachęcać, aby przystąpiła do spółki w celu budowy i prowadzenia nowej, eleganckiej restau-

² Muzeum Powstania Warszawskiego. (b.d.). Powstańcze biogramy. Stanisław Barański. Dostęp dn. 23 czerwca 2025 r. <https://www.1944.pl/powstancze-biogramy/stanislaw-baranski,2060.html>.

Agnieszka Rogalińska przy pomniku, fot. Paweł Rogaliński

racji w Warszawie. Zgodziła się i przekazała na ten cel pewną sumę pieniędzy. Projekt ten nie doszedł do skutku.

Po zakończeniu wojny przez kilka lat prowadziła mały bar przy ul. Nowy Świat 2A, róg ul. Książęcej.

Po likwidacji w Polsce prywatnej inicjatywy Honorata straciła bar i zaczęła pracować w upaństwowionych instytucjach branży gastronomicznej, między innymi na terenie Akademii Medycznej. Nie zajmowała w nich kierowniczych stanowisk. Odwiedzała swoją siostrę Józefę i jej rodzinę w Skarżysku i zawsze na święta przywoziła z Warszawy smaczne, elegancko zapakowane słodycze. Hania i Irma Wierzbowiczówny³, wnuczki Józefy⁴ mówiły, że wtedy „powiało wielkim światem”.

Zmarła w Warszawie w styczniu 1962 r. w wieku około 60 lat. Została pochowana 13 I 1962 r. na Cmentarzu Bródnowskim (kwatery 51K, rząd 2, grób 15)⁵. Powojenne losy jej męża nie są znane rodzinie Honoraty.

³ Córki Józefa Wierzbowicza i Kazimierzy z d. Zbroja, nauczycielki. Hanna (zam. Brodacka) (1937-1997) po ukończeniu polonistyki na Uniwersytecie Wrocławskim uczyła j. polskiego w liceach ogólnokształcących w Łopusznie, Chęcinach i w Oleśnie Śląskim; Irma (zam. Sobiś) po ukończeniu Studium Nauczycielskiego w Częstochowie uczyła matematyki i fizyki w szkołach podstawowych w Rybniku.

⁴ Józefa Zbroja (1891-1974) z d. Sobota, znana i powszechnie szanowana skarżyska położna.

⁵ Cmentarz Bródziński w Warszawie. Grobonet . (b.d.). śp. Honorata Barańska. Pobrano 24 czerwca 2025 r. <https://brodnowski.grobonet.com/grobonet/start.php?id=detale&idg=107345&inni=0>

Informacje dla Autorów

1. Warunki ogólne:
 - należy przysyłać prace wyłącznie własnego autorstwa

2. Wymogi techniczne:
 - teksty należy przysyłać elektronicznie na adres: b.celer@kp.kalisz.pl lub dostarczać osobiście w wersji elektronicznej (np. na płycie CD) w formacie Word
 - należy załączyć osobno materiały ilustracyjne (w formacie .jpg, .gif lub .tiff) wraz z podaniem ich źródeł
 - objętość tekstu nie powinna przekraczać 15 stron maszynopisu (rozmiar czcionki 11, interlinia 1)
 - oprócz artykułu należy nadesłać krótką notkę nt. autora (w górnej, lewej części artykułu imię i nazwisko, nazwa instytucji macierzystej (biblioteki), adres, e-mail)

3. Prace zakwalifikowane:
 - każdy artykuł przechodzi proces redakcji
 - redakcja zastrzega sobie prawo do wyboru materiałów do publikacji, przeredagowania tekstów, skracania oraz nadawania tytułów, a także odmowy publikacji tekstów niezamówionych
 - żaden tekst ani zdjęcie publikowane na łamach "Bliżej Biblioteki" nie mogą być reprodukowane bez pisemnej zgody redakcji.

**Zapraszamy Autorów do nadsyłania artykułów
oraz sprawozdań i komunikatów**

PBP KP
Publiczna Biblioteka Pedagogiczna
Książnica Pedagogiczna
im. A. Parczewskiego w Kaliszu

[START](#)[O BIBLIOTECĘ ▾](#)[ZASOBY CYFROWE ▾](#)[AKTUALNOŚCI](#)[KONTAKT](#)[KATALOGI ONLINE](#)[FACEBOOK](#)[RODO](#)[BLOGI](#)

Biblioteka czynna:

Poniedziałek: 8:00 – 19:00

Wtorek: 8:00 – 19:00

Środa: 8:00 – 19:00

Czwartek: 8:00 – 19:00

Piątek: 8:00 – 19:00

Sobota Nieczynne

[KALISZ - GODZIE](#)[BLIŻEJ BIBLIOTEKI](#)[Strona Główna](#)[O piśmie](#)[Archiwum](#)[Redakcja](#)[Kada redakcja](#)[Dla autorów](#)[Kontakt](#)[Eki](#)

BLIŻEJ BIBLIOTEKI

Pismo bibliotekarzy Wielkopolski południowo-wschodniej

Wydawca: PBP Książnica Pedagogiczna im. A. Parczewskiego w Kaliszu

O NAS

[CZTAJ WIĘCEJ](#)

"Blżej Biblioteki, Pismo bibliotekarzy Wielkopolski południowo-wschodniej" jest czasopismem fachowym założonym w roku 2013 r. przez dr Bogumię Celer. Periodyk adresowany jest głównie do bibliotekarzy z Kalisza i dawnego województwa kaliskiego. Pismo otwarte jest także dla osób z innych regionów, którzy chcą podzielić się swoimi badaniami, doświadczeniem pracy...

[BEŻĄCY NUMER](#)

WIELKOPOLSKA

URZĄD
MARSZAŁKOWSKI
WOJEWÓDZTWA
WIELKOPOLSKIEGO

PBP KP

Publiczna Biblioteka Pedagogiczna
Książnica Pedagogiczna
im. A. Parczewskiego w Kaliszu